

planinski

V E S T N I K

REVIIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

115. LETO / JANUAR 2010 / 3,40 €

ŠT. 1

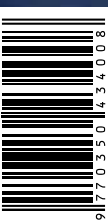
Revija
Planinske zveze
Slovenije

Varno v gore: **Kaj se dogaja
s telesom v mrazu?**

Intervju: **Aleš Jensterle**

Z nami na pot: **Kraški rob, Muzci**

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA
MED NAMI ŽE OD LETA 1895

FOTO: ANDREJ TROŠT

planinski VESTNIK

V L E T U

2010

- Večji format A4
- Reportaže in intervjuji
- Vodniška priloga z opisi in zemljevidi
- Zgodovina in naravovarstvo
- Izleti doma in po svetu
- Doživetja z gora
- Uporabni napotki in nasveti
- Alpinistične odprave, domače stene, športno plezanje
- Nove knjige in zemljevidi
- Novice iz planinskih društev

01 434 56 87   www.planinskivestnik.com

Vladimir Habjan

Zakaj format A4?

Zakoračili smo v novo leto; leto, ko Planinski vestnik (februarja) praznuje 115 let od prve izdaje. Če odštejemo pet let, ko v času prve svetovne vojne ni izhajal, 110. leto izhajanja. Dolga doba za najstarejšo revijo na Slovenskem, ki še vedno izhaja. Vestnik se je torej izkazal z vztrajnostjo.

Kot sem napovedal že decembra, bomo od januarja dalje izhajali v večjem formatu. Ob tej priložnosti nam je pisal priznani umetnostni zgodovinar France Zupan. Njegovo pismo objavljamo spodaj. Upam, da bodo razlogi, ki jih navaja, uspeli prepričati tudi največje dvomljivce. Novost bosta tudi ena do dve prilogi v sredici, v rubriki Z nami na pot, kjer bomo predstavljali slovenske in tuje pokrajine, predvsem tiste gorske skupine in območja, kjer opisov in informacij v slovenskem jeziku ni ali jih primanjkuje. Kratki opisi izletov in tur, obogateni s priročnimi zemljevidi in najnужnejšimi podatki, ki se jih bo dalo iz revije iztrgati, bodo uporabnikom gotovo pomagali pri obisku gora. Tega v prejšnjem formatu revije ni bilo možno izvesti. Opisov bo predvidoma osem. Tokrat jih je izjemoma malce več, kar 12.

Naj vas ob tej priložnosti ponovno povabim k sodelovanju. Pišite nam. Kot veste, pišemo o vsem, kar je povezano z gorami. Vsebinska zasnova se glede na povečanje formata ne bo bistveno spremenila, bodo pa v prihodnje možni tudi daljši članki, ki so bili do zdaj prej izjema kot pravilo.

Prav veselje je prelistati stare vestnike, ki so v času izida pogosto izstopali tudi s svojo kvaliteto. Rad bi, da veste, da so spremembe, ki se jih loteva uredništvo, prav tako usmerjene le k temu cilju.

Vladimir Habjan

Da plačujem naročnino za Planinski vestnik, je vzrok staromodni občutek pripadnosti. Kar pa me ne ovira, da se ne bi vedno znova, sam pri sebi, po malem usajal: ne nad vsebino, ampak nad neuglednim formatom. Krivo je nesorazmerje! Tako mogočne gore, tako stara in ugledna organizacija, pa taka mini revija v velikosti šolskega zvežiča ...

Nič ne pomagajo res odlične fotografije, ki ne pridejo do učinka, kakršnega bi zaslužile zaradi svoje kvalitete, in bi polno zaživele že v malo večjem formatu, takem, kot ga ima danes večina podobnih revij pri nas in v soseščini. Pogledam na primer v Men's Health in uživam v Urbanovih (Urban Golob, op. ur.) fotografijah gorskih podvigov, kjer večji format omogoča oblikovalcu različne možnosti oblikovanja teksta in podobe v sugestivno celoto. Gre za občutek, za doživetje gorskega prostora in resnično škoda je za tako številne dragocene posnetke, ki izgubijo precejšen del svoje izrazne moči v sedanjem formatu Vestnika. Fotografija pa, kot vemo, pove več kot tisoč besed.

Navsezadnje bo naš Vestnik z novo, atraktivnejšo podobo pridobil tudi nove bralce in naročnike. Sodobni obiskovalci gora so razgledani, aktivni ljudje z najrazličnejšimi športnimi, rekreativnimi, pa tudi kulturnimi in estetskimi interesi, ki jih vse zadovoljujejo v gorah. Gore so uteha za dušo in zdravilo za telo in ni razloga, da Planinski vestnik, revija za vse ljubitelje gora, ne bi meril tudi na publiko, ki ni nujno včlanjena v planinska društva.

Sam sem, kot se spodobi, zmerno konservativen, kar pomeni, da cenim tradicijo in preteklost, se pa zavedam, da je edina stalnica v življenju sprememba in da ima, kot je nekoč zapisal nepozabni alpinist in pisatelj Boris Režek, »samo novo nepremagljiv čar.«

Torej se že veselim novega Vestnika v novem formatu!

France Zupan

VSEBINA

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.

110. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Dvoržakova ulica 9, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 87, F: 01 434 56 91

E: pv@pzsz.si

www.planinkivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK: Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Marjan Bradeško, Mateja Pate, Irena Mušič Habjan, Emil Pevec (tehnični urednik), Andrej Stritar (namestnik odgovornega urednika), Slavica Tovšak

ZUNANJA SODELAVCA:

Tina Leskošek, Dušan Škodič

LEKTORIRANJE:

Moja Volkar, Moja Stritar, Marta Krejan, Katarina Marin

GRAFIČNA PRIPRAVA: Repro studio Schwarz, d. o. o.

TISK: Schwarz, d. o. o.

NAKLADA: 5700 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 55 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenarocenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport in Fundacija za financiranje športnih organizacij v Republiki Sloveniji.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Na vetrovnem grebenu

FOTO: Peter Strgar

**Vsebine vseh
Planinskih vestnikov**

od leta 1895 do danes
na www.pvkazalo.si
od 1961 do lanskega letnika
v formatu pdf.

- UVODNIK
- 1 **Zakaj format A4?**
Vladimir Habjan in France Zupan
- VARNO V GORE
- 4 **Kaj se dogaja s telesom v mrazu?**
Vpliv in posledice
Urška Bokal
- OPREMA
- 8 **Moderen pripomoček pri iskanju zasutega**
Lavinska sonda nove generacije
Klemen Volontar
- INTERVJU
- 10 **Treba je stati za svojo odločitvijo!**
Aleš Jensterle
Pogovarjala se je Martina Čufar
- ODPRAVA V HIMALAJO
- 14 **Phari Lapcha 2009**
Šesttisočak v družbi velikanov
Urban Novak
- ODPRAVA V PATAGONIJO
- 18 **Pa-ta-gonja!**
Plezalni dnevi v deželi vetra
Jurij Hladnik
- TUJE GORE
- 22 **Magnifico, luna in ledeniki**
Ishinca in Urus Este, enostavna perujska pettisočaka
Moja Stritar
- Znami na pot*
- 26 **Ušesa Istre**
Kraški rob in Bržanija
Marjan Bradeško
- 33 **V svetu beloglavega jastreba**
Muzci
Vladimir Habjan
- OPISI
- Kraški rob:**
Jampršnik; Lačna, Kuk, Veliki Gradež, Vela Griža; Lipnik, Kavčič, Golič, Kojnik; Gradišče, Marčev hrib, Reber
Gorazd Gorišek
- Muzci:**
Zajavor s sedla Karnica; Zajavor-Veliki Rob; Veliki Rob s sedla Karnica; Vrh Muzcev od houdournika Meja v dolini Dol po Meji; Kadin iz vasi Muzci; Kadin iz vasi Liščace; Javor s planine Confin; Lopič s planine Ungarina
Irena Mušič Habjan

- REZUJA
- 38 **Staro tradicijo preobleči v turistično tržno nišo**
Čez hribe je potekala pot kontrabanta in brusaške obrti
Miran Mihelič
- ZGODOVINA
- 40 **Leta 1869 na Triglav**
Kako je Josef Stussiner pred 140 leti opisal vzpon
Mimi Urbanc in Aloisia Gomez
- VARSTVO NARAVE
- 44 **Tisoč kuharjev na Triglav**
Množični obisk gora ima posledice
Darko Lorenčič
- NATURA 2000
- 45 **Kako do območij Nature 2000?**
Metodologija za opredelitev območij
Dušan Klenovšek, Andreja Škvarč in Tanja Košar
- PLANINSKA ORGANIZACIJA
- 46 **Kjer je volja, tam je pot ...**
Podelitev najvišjih priznanj PZS 2009
Irena Mušič Habjan
- PROSTOVOLJNO VODNIŠTVO
- 48 **V znamenju podelitve najvišjih priznanj**
Zbor vodnikov PZS
Slavica Tovšak
- RECENZIJA
- 50 **Tone Stroj: Zgodovina slovenskega planinstva**
Andrej Brvar
- S KOLESOM V BREG
- 52 **Deluks kolesarsko druženje**
1. turnokolesarski tabor Bavšica
Urška Andrejč
- ALPINISTIČNA TEHNIKA
- 54 **V koraku s časom**
Nekaj misli po seminarju alpinističnih inštruktorjev
Tadej Debevec
- GORSKO REŠEVANJE
- 55 **Tečaj medicine v Zermattu**
Wilderness and Expedition Medicine Course 17.–22. 8. 2009
Jurij Gorjanc
- 56 NOVICE IZ VERTIKALE
- 56 NOVICE IZ TUJINE
- 56 PISMA BRALCEV
- 57 NOVE KNJIGE
- 58 MLADINSKA KOMISIJA
- 58 PLANINSKA DRUŠTVA
- 60 KAKO POZNAMO NAŠE GORE?

Kaj se dogaja s telesom v mrazu?

Vpliv in posledice

✍ Urška Bokal

Pozimi telo ogrožajo nizke temperature. FOTO: DAN BRIŠKI

NAŠ ORGANIZEM JE »TOPLOTNI STROJ«

Zogornja trditev vključuje sicer zelo ozko gledanje na naše telo, a vendar je na nek način resnična. V našem telesu namreč ves čas potekajo številne kemične reakcije, ob katerih se proizvaja toplota, ki jo oddajamo v okolje. Izračunali so, da bi se človeško telo brez tega segrevalo za približno 1 °C na uro; kaj kmalu bi nam »zakuhalo«.

Toploto telo v okolico oddaja preko direktnega stika s hladnejšimi predmeti (kondukcija), preko sevanja (radiacija), ob gibanju zračne oziroma vodne plasti okrog nas (konvekcija) in s potenjem (evaporacija). Težava nastane, kadar zunanje okolje onemogoča oddajanje toplote – takrat nastopi bolezensko stanje, ki mu pravimo pregretje – hipertermija, prav tako pa tudi v okolju z zelo nizkimi temperaturami, ko je oddana toplota večja od tiste, ki jo telo lahko proizvede. V tem primeru se začnemo ohlajati. Če je ob neprimerni zaščiti pred mrazom nizkim temperaturam izpostavljeno celotno telo, pride do podhladitve, v primeru delovanja mraza na posamezne dele telesa pa govorimo o omrzlinah in ozeblinah. Slednjemu, torej vplivu nizkih temperatur na telo, je v teh zimskih dneh namenjen pričujoč sestavek.

LOKALNE POŠKODBE ZARADI MRAZA

Lokalnim poškodbam zaradi mraza so najbolj izpostavljeni periferni deli telesa: prsti rok, še bolj nog, uhlji, nos in brada. Ti deli telesa imajo namreč veliko razmerje med površino in prostornino ter majhno proizvodnjo lastne toplote; segreva jih predvsem topla kri, ki prihaja iz telesnega jedra. V mrzlem okolju telo varčuje z oddajanjem toplote tudi tako, da se skrčijo žile na periferiji. Tako več toplote ostane za življenjsko pomembne organe (na primer za srce in možgane), a na škodo perifernih delov telesa, kjer lahko pride zaradi pomanjkanja tople krvi do omrzlin oziroma ozeblin. Nastanek lokalnih poškodb zaradi mraza poleg nizkih temperatur pospešujejo tudi dejavniki okolja (večja vlaga, veter) ter dejavniki izpostavljenega človeka (neustrezna zaščita pred mrazom, tesna obutev, prstani, podhladitev, dehidracija). Obstajajo tudi določene bolezni, pri katerih je motena prekrvavitev prstov, na primer Raynaudov fenomen, kjer zaradi bolezenskih sprememb v malem žilju pride do pretiranega odziva na mraz. Prsti teh bolnikov so v hladnem okolju beli, kasneje na toplem pa vijoličasti in rdeči, pojavi se tudi mravljinčenje in žgoča bolečina. Pri ljudeh s temi težavami je ustrezna zaščita še toliko bolj pomembna.

OMRZLINE

Omrzline nastanejo pri temperaturi okolja pod lediščem, ko najprej v medcelični tekočini začnejo nastajati kristali vode, spremeni pa se tudi ravnotežje ionov v celicah, kar jih lahko poškoduje. Zaradi skrčenja žil, ki vodijo v periferne dele telesa, in poškodbe njihove stene tkivo ne dobi dovolj krvi in s tem kisika. Vse skupaj lahko privede do obsežne okvare tkiva, celo do odmrtja delov telesa.

Globino in s tem resnost omrzlin lahko ocenimo šele 24–48 ur po ogretju prizadetega predela. Bistvena je delitev na povrhnje omrzline, kjer je prizadeta le koža in podkožna tkiva in ne pride do trajne izgube tkiva, ter globoke omrzline, kjer so prizadeti tudi sklepi, tetive in kosti; del tega tkiva tudi odmre. Podrobnejša delitev, videz in posledice posameznih omrzlin je predstavljena v tabeli 1.

Tabela 1: Delitev omrzlin in značilnosti, ki opredeljujejo posamezno stopnjo.

Stopnja omrzline	Težave	Barva kože	Izgled kože	Posledice	
Povrhnje	1. stopnja	otrplost, bolečina, mravljinčci	bleda, mestoma modra	/	brez
	2. stopnja		modrikasta, mestoma blede	po 12 urah se pojavijo mehurji z bistro tekočino	pade občutek za dotik in mraz, motnje znojenja
Globoke	1. stopnja	bolečina izgine, pride do neobčutljivosti	modrikasta do sivo modra	mehurji s krvavo tekočino	izguba tkiva
	2. stopnja	brez bolečin, zaznavanja občutka	siva in temno modra	trda, usnjata na otip, z znaki razpadanja tkiva	odmrtje prizadetih delov telesa

PRVA POMOČ

Najprej odstranimo mokro obleko. S segrevanjem prizadetih delov pričnemo le, če ne bodo med prevozom ponovno izpostavljeni nizkim temperaturam. Odstranimo vse, kar lahko ovira krvni pretok (prstani, ura), ter oboleli predel za pol ure potopimo v vodo, ki ima temperaturo 38–42 °C in ki smo ji dodali anti-septik (milnico, kamilice). Mehurjev ne prediramo. Ude osušimo, prekrijemo s sterilno gazo, rahlo povijemo in imobiliziramo. Omrzlin, ki so stare več kot 24 ur, ne ogrevamo, prav tako ni koristno, če omrzline drgnemo s snegom, segrevamo s suho toploto ali nad ognjem. Svetujemo, da poškodovanec zaužije eno tableto acetilsalicilne kisline (aspirin). Pri poškodovancih z omrzlinami moramo vedno pomisliti tudi na verjetnost podhladitve; če je pri zavesti, mu damo piti tople čaj.

OZEBLINE

So manj znane poškodbe perifernih delov telesa, ki nastanejo po izpostavitvi hladnim temperaturam okolja, ki pa so še nad lediščem vode. Tveganje zanje se močno poveča pri temperaturah pod 10 °C in pri veliki vlažnosti zraka (nad 60 % relativne vlažnosti). Koža postane modrikasto rdeča, nekoliko otekla in srbi, pri kroničnih spremembah pa stanjšana, suha in razpokana. Pojavijo se brazgotine, zmanjša se občutek za mraz.

Pri tako spremenjeni koži je ob nadaljnji izpostavljenosti mrazu potrebna primerna zaščita, še posebej zato, ker ozeblina povečajo verjetnost za nastanek omrzlin. Kožo vlažimo z nevtralnim mazilom.

Posebna oblika ozeblin, ki je bila pogosta med vojaki v prvi svetovni vojni, je rovovsko stopalo. Pri njih je prišlo do poškodbe nog zaradi dolgotrajne stoji v hladnem in vlažnem okolju v tesni obutvi. Prvi znak poškodbe je spremenjeno zaznavanje občutka v nogah, kasneje se pojavijo bolečine, rdeča in otečena koža z mehurji, v skrajnem primeru pa pride do odmrta uda. Do podobnih sprememb na nogah lahko pride tudi pri dolgotrajnem delnem zasutju.

VPLIV MRAZA NA CELOTNO TELO – PODHLADITEV

Kadar je telo izpostavljeno nizkim zunanjim temperaturam, se sprožijo obrambni mehanizmi, ki poskušajo preprečiti njegovo ohlajanje. Poveča se proizvodnja toplote (zato se v mrazu začnemo tresti), zaradi skrčenja žil na periferiji telesa pa se zmanjša oddajanje toplote v okolico. Začetni odzivi na mraz so še pospešeno dihanje in srčni utrip, povečan tonus mišic ter značilno povečano nastajanje urina (v mrazu tako pogosteje hodimo na vodo).

Če telo s temi mehanizmi ne uspe obdržati stalne temperature jedra (to so notranji organi v trupu in možgani), obrambni mehanizmi počasi prenehajo, človek postane zaspan, upočasnijo se tudi vsi procesi v organizmu, sledi nezavest in smrt.

Glede na temperaturo jedra telesa delimo podhladitev na blago (35–32 °C), zmerno (32–28 °C) in hudo (pod 28 °C). Ker na terenu navadno s seboj nimamo primernega termometra, nam pri oceni pomagajo druge značilnosti posameznih stopenj podhladitve, ki so navedene v tabeli 2.

PRVA POMOČ

Pri blagi podhladitvi je pomembno, da bolnika zaščitimo pred mrazom, poskrbimo za primerno obleko ter spodbujamo telesno aktivnost, saj se je telo še sposobno ogreti samo od sebe. Bolnik naj pije vroč sladkan čaj, vsekakor pa ne alkohola, ki zaradi širjenja žil še poveča oddajanje toplote. Ko se podhladitev stopnjuje in pride do motene zavesti, je dajanje tekočin za pitje prepovedano, saj lahko pride do zadušitve. Take bolnike, ki niso več sposobni telesne aktivnosti, zaščitimo z improviziranim toplotnim ovojem. Odstranimo morebitno mokro obleko, oblečemo jih v topla in suha oblačila ter jim na obleko trebuha, pazduh in dimelj položimo grelno oblogo. Trup ovijemo s folijo, nato pa celo telo z več plastmi odej ali spalno vrečo. V primeru odsotnega dihanja in posrednih znakov bitja srca takoj začnemo z oživiljanjem. Pri tem velja pravilo, da noben podhlajen človek ni mrtev, dokler ni topel in mrtev; z oživiljanjem ne smemo prehitro odnehati.

Nepotrebno premikanje, sunkovito gibanje ali hitro ogrevanje zmerno ali hudo podhlajenega je nevarno, saj lahko sproži usodno motnjo srčnega ritma ali srčni zastoj; zato moramo biti pri premikanju zelo previdni. Podhladitvam so še posebej podvrženi poškodovanci, zato moramo pri vsakem podhlajenem aktivno iskati morebitne poškodbe.

Zdravniška oskrba zmerno in hudo podhlajenih vključuje aktivno segrevanje s toplimi infuzijami, lahko tudi spiranje telesnih organov in votlin (npr. mehurja, trebuha) s toplimi tekočinami. V hudih primerih se uporablja tudi zunajtelesni krvni obtok s segrevanjem krvi.

Tabela 2: Stopnje podhladitve in njihove značilnosti.

Stopnja podhladitve	Temperatura jedra (°C)	Nevrološka ocena (zavest ...)	Drugo	Tehnika segrevanja
Blaga	35–32	vznemirjenost, zavest je jasna	drgetanje, pospešen srčni utrip in dihanje, zvišan tlak, povečano nastajanje urina	telo se lahko ogreje samo, če ni več izpostavljeno mrazu
Zmerna	32–28	zaspanost, otopelost, široke zenice	drgetanje preneha, mišice postanejo rigidne, upočasnjeno dihanje in srčni utrip	aktivno segrevamo
Huda	pod 28	nezavesten, široke, neodzivne zenice (se ne zožijo, ko vanje posvetimo)	dihanje in srčni utrip komaj zaznavna ali odsotna, razpad mišic	aktivno segrevamo

Hoja po zasneženih planinah, turno smučanje ali druge vrste rekreacije v zasneženi naravi so nam lahko spodbuda in priložnost, da spočijemo tudi svojega duha. Da to doživimo, je treba poskrbeti za primerno zaščito pred mrazom ter prilagoditi aktivnost naši telesni pripravljenosti. Naj k temu pripomore tudi ta članek; vsekar ni njegov namen, da bi koga zaradi strahu pred nevarnostjo mraza prikrajšal za lepoto zimske narave ... ◦

Uporabljena literatura:

- Wilkerson, J. A., Bangs, C. C., Hayward, S. J. Podhladitev, omrzline in druge poškodbe zaradi mraza. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 1990.
- Biem, J., Koehncke, N., Classen, D. et al. Out of cold: Management of hypothermia and frostbite. *Canadian Medical Association Journal* 2003, 168(3), 305–311.
- Ahčan, U. et al. Prva pomoč – priročnik s praktičnimi primeri. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije, 2006, 436–444.
- Raza, N., Sajid, M. D., Suhail, M. et al. Onset of chilblains in relation with weather conditions. *Wilderness and Environmental Medicine Journal* 2006, 17(4), 282–9.
- Luks, A. M., Grissom, C. K., Jean, D. et al. Can people with Raynaud's phenomenon travel to high altitude? *Journal of Ayub Medical College Abbottabad* 2008, 20(2), 17–20.
- Kuklane, K. Protection of Feet in Cold exposure. *Industrial Health* 2009, 47, 242–253.

Zalufolijo tudi ohranimo toploto. FOTO: JANEZ ŽALIG

Moderen pripomoček pri iskanju zasutega

Lavinska sonda nove generacije

in Klemen Volontar

DEFINICIJA LAVINSKE SONDE

Lavinska sonda je aluminijast, železen ali iz umetnih materialov narejen cevast predmet, sestavljen iz enako dolgih elementov, ki so povezani med seboj s tanko jeklenico ali pa sestavljivi z navojem. Dolga je do štiri metre, premer pa ima do petnajst milimetrov. Z njo prebadamo plazovino in na podlagi občutka ob dotiku objekta ter globine vboda iščemo predmete in osebe, ki jih je zasul snežni plaz.

LAVINSKE SONDE SKOZI ČAS

Kdaj so prvič prišli na idejo, da bi s prebadanjem plazovine iskali zasute, niti ni tako važno. Precej dolgo je tega, ko sta bili na tržišču dve vrsti lavinskih sond. Pri Bilgerjevi, ki je ostala še iz prve svetovne vojne, so se elementi sestavili s pomočjo vijakov, uporabljali pa so jo večinoma v nemško govorečih državah (Avstrija, Nemčija). Lindenmannovo pa smo po vzoru Švicarjev uporabljali tudi Slovenci. Pol metra dolge elemente je povezovala tanka jeklenica. Posebni patent v obliki stebra z navojem in narebrenne matice je bil namenjen utrditvi sonde v sestavljenem položaju. Konica je bila iz mehke polkrožne kovine, v katero so bili vstavljeni trije jekleni zobci, na katerih bi ob morebitnem dotiku z osebo ostala tkanina oziroma njena vlakna. Ne pozabimo, da so bila takratna oblačila v glavnem pletena iz volne ali narejena iz volnenega lodna, zato so na zobcih vlakna lahko ostala.

ZA OSVEŽITEV

Po evropski statistiki je zasuti v povprečju en meter globoko. Zato naj hitri pregled plazovine na kritičnih mestih obsega prebadanje do te globine ali le nekoliko globlje, da ne izgublamo časa in energije. Plazovina se giblje podobno kot voda v strugi: na površju hitreje kot pri tleh, ob robovih počasneje kot v sredini. Torej so kritična mesta poleg čela plazu, kjer se plazovina zaustavi in nakopiči, še vsa mesta, kjer se plazovina giblje počasneje: na zunanjih in notranjih delih zavojev, pred in za oviro (večja skala, drevo) ter pred prehodom čez izrazit rob ali prelomnico. Glede na točko, kjer je plaz odnesel osebo, in točko, kjer smo jo zadnjič videli, določimo kritična mesta, ki jih pregledamo najprej. Predmetov (oblačila, nahrbtnik, smučarske palice), ki so ostali na površju, ne odstranjujemo, vsekakor pa dobro pregledamo okolico.

Vsem je dobro znano, da je pri iskanju zasutih v snežnem plazu še kako pomemben čas od zasutja do izkopa. Najkrajši čas iskanja in najboljše učinke lahko vsekakor dosežejo prisotni s takojšnjo tovariško po-

Sonde naslednje generacije so predvsem lažje in krajše, konica pa je topo zaobljena. Zobci niso več potrebni, ker so današnja oblačila iz umetnih, gladkih vlaken. Uporaba je že davno prerasla okvire reševalnih služb, saj je dokazano, da čas od začetka iskanja z lavinsko žolno pa do izkopa občutno zmanjšamo, če v zadnji fazi določanja mesta zasutega uporabimo sondo. Hitri pregled in grobo sondiranje kritičnih mest na plazovini ne zahtevata štiri metrov dolge lavinske sonde, zato so sonde, namenjene gornikom in turnim smučarjem, dolge od 240 do 320 centimetrov. V glavnem so iz aluminija ali karbonskih vlaken.

močjo, ki obsega hitri pregled plazovine, iskanje z lavinsko žolno, odkopavanje in nudenje prve pomoči.

LAVINSKA SONDA NOVE GENERACIJE

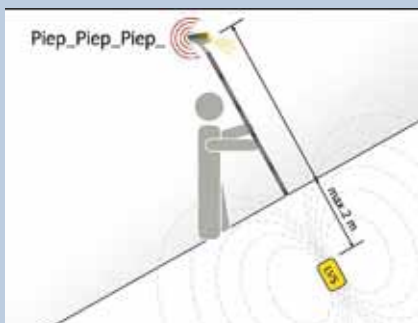
Lavinska sonda nove generacije ima vgrajen sprejemnik, ki zazna oddajanje lavinske žolne na dva metra. V konici sonde je vgrajena antena, v glavi pa sprejemnik, ki z zvočnimi signali opozori, da smo v bližini izvora elektromagnetnega sevanja. Prekinjen piskajoč zvok označuje manj kot dvometrsko oddaljenost sonde od izvora, neprekinjen piskajoč zvok pa manj kot polmetrsko oddaljenost. Oddajno napravo lahko navidezno izključimo s pritiskom na gumb na glavi sonde, če je lavinska žolna zasutega kompatibilna s sondo (isti proizvajalec). Z daljšim pritiskom na gumb lahko oddajno žolno ponovno aktiviramo oziroma se aktivira sama takoj, ko sondo oddaljimo od izvora za več kot pol metra.

Omenjena sonda (iPROBE) je iz karbonskih vlaken, dolga je 225 centimetrov (skupaj z držalom, kjer je sprejemnik) in teška 340 gramov (skupaj z baterijskim vložkom). Napajamo jo z enim baterijskim vložkom AA 1,5 V (LR6), proizvajalec pa zagotavlja 250 ur delovanja! Sprejema standardno frekvenco 457 kHz.

Sonda je namenjena še hitrejšemu lociranju zasutega po tem, ko z lavinsko žolno grobo določimo mesto zasutja. Tretja faza iskanja z lavinsko žolno, natančno določanje mesta, odpade, saj s sondo, ki ima vgrajen sprejemnik, s prebadanjem plazovine dokaj natančno določimo mesto zasutega tudi meter in več globoko, ne da bi se ga dotaknili. Takoj ko nas neprekinjeni pisk opozori, da smo v neposredni bližini zasutega, pričnemo odkopavati.

ODKOPAVANJE

Naj še dodam, da bodite pri odkopavanju pazljivi in ravnajte premišljeno. Zasutemu

omogoča dihanje morebitni zračni žep okoli ust in nosu. Pri nepazljivem odkopavanju lahko zračni žep hitro poškodujemo in zasutemu onemogočimo že tako skromno dihanje.

Velja pravilo, da samo takoj po zasutju, in če je zasuti tik pod površjem (globino določimo s sondo), kopljemo ob sondi. Klečimo na spodnji strani sonde in odkopavamo z naprej nagnjenim telesom ter stegnjenimi rokami. Če pa je od zasutja preteklo dalj časa in če je zasuti globlje, se lotimo odkopavanja vsaj za dolžino in pol globine zasutega na spodnji strani sonde. S tem se izognemo pritiskom na telo in porušenju morebitnega zračnega žepa.

Ugotovimo lahko, da je na tržišču moč kupiti lavinske sonde vseh vrst, kvalitet, dolžin in debelin. Najdete tudi takšno, ki je skrita v smučarski palici, pa takšno, kjer lahko elemente vijačimo enega za drugim do poljubne dolžine, pa takšne ... Ne glede na vse je najpomembnejše, da je sonda poleg lavinske žolne in lopate vaš stalni spremljevalec na zimskih poteh. ○

Slika 1: Kratke lavinske sonde, sestavljive z navojnim vretenom.

Slika 2: Sonderska vrsta gorskih reševalcev s sondami, dolgimi štiri metre, ki prebadajo plazovino do dna. Foto: GRS Tolmin

Slika 3: Moderna aluminijasta sonda.

Slika 4: Možna mesta odlaganja (kritična mesta), ki jih najprej pregledamo, če ni očitvev, ki bi natančneje določili območje hitrega pregleda.

Slika 5: V konici lavinske sonde nove generacije je vgrajena antena, v njeni glavi pa sprejemnik, ki z zvokom opozori na bližino oddajnika.

Slika 6: V glavi sonde je sprejemnik z zvočnikom, ki opozori reševalca na bližino izvora EM-sevanja žolne.

Slika 7: V konico sonde je vstavljena antena, ki zazna bližino lavinske žolne. Pri oddaljenosti pol metra to prikaže z neprekinjenim piskom.

Slika 8: S takšno sondo je priporočeno sondiranje pravokotno na površino snežne odeje! Risba: PIEPS

Slika 9: Gibljemo se vzvratno in sondo s počasnimi gibi levo in desno vodimo tik nad površino ter preiskujemo plazovino. V enem »zamahu« pregledamo do 6 m širok pas plazovine.

POZOR: Takšen pregled plazovine se uporabi izjemoma. V sondo vgrajena žolna NE zamenjuje lavinske žolne!

Treba je stati za svojo odločitvijo!

Aleš Jensterle

✂ Pogovarjala se je Martina Čufar ☞ Natalija Gros

Aleš Jensterle na letališču
na poti iz Tokia v Kazo

Trener z dolgoletnimi izkušnjami. S športnim plezanjem ga je takoj po osnovni šoli seznanil brat Frenk in bil je navdušen. Začel je trenirati, udeležil se je tudi prve tekme v Ospu, kjer je končal v kvalifikacijah skupaj z odlomljenim oprimkom v roki, ki se ga še danes živo spominja. »Tokrat ni bilo nobene možnosti ponavljanja.« Njegovo vzpenjajočo se formo, v Verdonu je preplezal smer z oceno 8a, je ustavila bolezen, borelija. Po tem se je podal v trenerske vode in 8 let uspešno vzgajal mlade škofjeloške plezalce. Želja, da svojo diplomsko nalogo o psihični pripravi v športnem plezanju obogati in prelevi v knjigo, ga je po štiriletnem umiku potegnila nazaj v plezalni svet. Po uspešni izdaji knjige Z glavo in s srcem do vrha, v kateri smo skupaj z Natalijo Gros združili svoje izkušnje, je postal še najin trener. Leta 2006 je stopil še stopničko višje: postal je selektor članske reprezentance. Aleš navzven deluje malo skrivnostno. Ne govori veliko, a tisto, kar pove, pusti močan vtis. Njegov glas je močan in več, da za tem stoji popolno prepričanje vase in v znanje, ki ga je nabral s študijem mnogih knjig in dolgoletnimi izkušnjami. Nekateri njegove filozofije treniranja, ki temelji na duhovnem bogastvu, moralni čistosti in gibalni popolnosti, ne razumejo. Češ, da preveč komplicira. A jaz vem, da sem ravno zaradi tega pristopa od vsakega treninga odnesla več kot le plezalne izkušnje. Tudi rezultati, ki jih v zadnjih letih dosega njegova varovanka Natalija ter nenazadnje vsi člani reprezentance, kažejo, da je na pravi poti. Če bi ga morala opisati z enim stavkom, bi se ta glasil: »Treba je stati za svojo odločitvijo!«

Za tabo je štiriletni mandat selektorja članske reprezentance. Kako si zadovoljen s svojim delom?

»S svojim delom sem zadovoljen, saj mi je v precejšnji meri uspelo vpeljati nekaj sprememb, ki so še bolj izpostavile vrhunskost. Prepričan sem, da mora vsak selektor kateregakoli športa svoje delo prilagoditi vrhunskosti, »povprečnost« pa stalno preganjati iz reprezentance, ker zastrepnja delovno in emocionalno klimo. Rezultati zadnjih štirih let potrjujejo, da sem se odločil za prave spremembe, čeprav je bilo zelo naporno vztrajati in vzdržati vse pritiske, ki so jih povzročile nekatere »neprijetne« spremembe. Vesel sem, da sem vztrajal pri uveljavljanju spremembe, tudi za ceno kakšnega konflikta, zamere in pritožbe, saj sem le na takšen način lahko dosegel, da so začeli plezalci v večji meri izkoriščati svoje notranje rezerve.«

Kakšna je glavna razlika med tvojim in Tomovim¹ pristopom?

»O njegovem preteklem delu težko kaj rečem, ker vanj nisem bil vključen, vsekakor pa njegovo delo spoštujem. Ko sem prevzel njegovo delo, sva se strinjala, da bo treba kriterije zelo poostriti, da bo točno jasno, kdo v reprezentanco sodi in kdo ne, kakšen način razmišljanja in vedenja je primeren in kateri ne. To »umazano delo« sem moral opraviti, če sem želel v reprezentanci uveljaviti višjo dodano vrednost. Zame je rezultat na svetovnem nivoju, ki razvrsti tekmovalce po kvaliteti, najbolj pošteno in objektivno merilo. Ob prevzemu selek-

torskega dela se je tega dejstva zelo dobro zavedala le ženska ekipa v težavnosti, precej slabše moški del ekipe v težavnosti, najslabše pa moški del ekipe v balvanih. Več pozornosti kot Tomo sem posvečal tudi balvanom in kombinaciji, ker se mi zdi smiselno povezovati trening za moč in vzdržljivost.«

Kolikšen delež si pripisuješ pri uspehu posameznikov?

»Moja filozofija je jasna. Vse zasluge za rezultate, ki jih dosežejo tekmovalci, pripisujem le njim. Tekmovalci so na steni, v najtežjih plezalnih trenutkih, vedno sami. Sam sem le odgovoren, da postavljam dovolj zahtevne okolje in pogoje za skupno vadbo in izbor, da tekmovalci čim bolj razumejo in obvladajo stresne okoliščine plezalnega nastopa in v čim večji meri izkoristijo svoje plezalne potenciale. Tekmovalci morajo sami pri sebi začeti razmišljati, kaj vse bi lahko smiselno spremenili, popravili, nadgradili, da bi dosegli tisto več, v kar mogoče prej sploh niso verjeli.«

V intervjuju, ki ga je s tabo naredila Natalija, si dejal, da se »dragulji brusijo drug ob drugem«. A kljub temu naše najboljše punce trenirajo vsaka zase ...

»Iz leta v leto smo imeli več reprezentančnih treningov. Že to je veliko, da se srečajo 15-krat na leto in se lahko med sabo primerjajo. Vse tri so v samem svetovnem vrhu. Za tekmovalke tako velikega »kalibra« je to najboljša informacija, ki jo lahko dobijo. Seveda pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da so finančna sredstva omejena in temu se je treba prilagoditi. Tudi jaz bi raje videl, da bi bilo treningov še več. Hkrati se je treba vprašati, kje je tista meja, ko tekmovalcev pri osebnem planu treninga v klubih oz. z osebnimi trenerji ne omejuješ preveč. Potrebno je najti neko zlato sredino.«

Z Natalijo sodelujeta že zelo dolgo. Sama pravi, da je vajin odnos »očetovski«. Lani je dosegla vrhunec, ko je postala evropska prvakinja v balvanskem plezanju. Letos sta si zastavila visoke cilje, a ji nekako ni uspelo, da bi blestela v obeh disciplinah. Misliš, da lahko te cilje dosežeta v naslednji sezoni? Ima Natalija Gros še rezerve?

»Natalija je v zadnjih štirih letih napredovala predvsem na treningih, pa tudi na nekaterih tekmah se je temu zelo približala ali to celo preseгла. Ima visoke cilje v balvanih in v težavnosti, a se ji začne na tekmah vse podirati, ker podleže tekmovalnemu pritisku, ki je mešanica previsokih pričakovanj in različnih preračunavanj v njeni glavi. Natalija gre lahko naprej s tako visokimi cilji le, če se bo odpovedala nekaterim starim vzorcem reagiranja in plezanja, s katerimi je dosegla večino preteklih uspehov v mladinski in tudi članski reprezentanci. Plezanju bo morala posvetiti sto odstotkov svoje energije ali pa se odpovedati visokim pričakovanjem. Ta težka odločitev mora biti samo njena, čeprav še vedno naivno verjame, da se bom jaz namesto nje odločil, kako in kam naprej.«

Kako pa ocenjuješ sposobnosti in prihodnost Maje Vidmar, Mine Markovič in Klemena Bečana?

»Maja vseskozi pleza na meji, vedno znova se čudim, od kje jemlje vzdržljivost. Ima vse, kar potrebuje vrhunska plezalka,

¹ Tomo Česen.

točno ve, kaj vse mora narediti, da bo izpolnila svoj cilj. Tudi letos je bila do zadnje tekme v Kranju v igri za skupno zmago v težavnosti, a tokrat je ni spremljala športna sreča. Sam sem mnenja, da je bila psihično dovolj stabilna, kondicijsko pa se ni znala prilagoditi izredno težki smeri, ki ni omogočala pravega počitka, zato njena vzdržljivost ni prišla do izraza. Maji bi priporočil le, da si po koncu sezone privoščiti podaljšan počitek, da se telesno in psihično popolnoma spočije. Po nekaj letih naj si ponovno napolni vse notranje rezervoarje energije, ki jih je v vseh letih dodobra izpraznila. Drugače si ne znam predstavljati, kako bo še naprej nadaljevala v tem napornem tempu.

Mina ima v sebi zmagovalno mentaliteto, je izredno močna in vzdržljiva, še največ rezerve ima v tehniki. V letošnji sezoni je tekmovala tako v težavnosti kot v balvanih in rezultati kažejo, da se je prav odločila, zato mora samo nadaljevati v tej smeri, pa bo v naslednji sezoni še bolj napredovala, če bo le znala pravi čas spustiti trening.

Klemen je v zadnjih dveh sezonah pokazal, da se lahko kosa z najboljšimi, če je v zelo dobri formi. Je zelo dobro bazično pripravljen, saj veliko treninga opravi v skali, zato ima še največ rezerve pri bolj osredotočenem plezanju na umetni steni, kjer je potrebna malo drugačna motivacija kot v skalnem plezanju. Klemenu je malo težje zato, ker je trenutno edini pri nas, ki je sposoben plezati na tako visokem nivoju. Reprezentantke pa so tri, štiri, ki ena drugo vlečejo naprej; tako pri uspehih kot pri kakšnih spodrseljajih.

Posebej pomembno se mi zdi, da se vsi skupaj vedno bolj zavedajo, da je slovenska šola zelo kvalitetna, predvsem pa konkurenčna, ne glede na to, da po plezalni infrastrukturi že nekaj velikih korakov zaostajamo za glavnimi konkurenti (Avstrija, Francija, Italija ...). To pomeni, da so naše znanje, izkušnje in tradicija vredni čistega zlata. Vedno sem in vedno bom pravil: Slovenija je zakon!«

Misliš, da bo Klemen kmalu dobil kakšnega naslednika? Je v mladinski kategoriji kaj perspektivnih plezalcev?

»Nekaj mladincev je izredno močnih in vzdržljivih, a so slabše tehnično in psihično podkovani. Zaenkrat pri 17 in 18-letnikih ne poznam nikogar, ki bi bil pripravljen toliko vložiti v trening, kot vlaga Klemen. Vsakemu od teh mladincev, ki se bo 3 leta posvečal kontinuiranemu in kvalitetnemu treningu, se bo prej ali slej pokazala priložnost, da bo spoznal, kaj vse se lahko doseže v svetovnem pokalu, če si resnično discipliniran pri treningu in predan svojim plezalskim ciljem. Danes bi pa vsi radi na hitro uspeli, a obupajo na tri četrt poti. Včasih jih opazujem, kako opravljajo raztezne vaje, pa mi hitro postane jasno, da tako ne bo šlo. Naprej gre lahko samo tisti, ki je sposoben narediti korak naprej pri osredotočenosti na trening. To je eden glavnih razlogov, zakaj so članske reprezentantke toliko pred reprezentanti, a važno je, da so se tudi fantje zbudili. Vedno pravim, da se vse začne pri pravilni vzgoji mladih plezalcev. Mlade talente se prehitro začne trepljati po rami, češ kako so dobri. Potem se prevzamejo, istočasno pa se jim začne prehitro popuščati. S takšnim načinom dela jih pridobimo za nekaj let, dolgoročno pa izgubljajo talent, ker niso nava-

jeni prenašati pritiskov, ki jih povzročajo trenerji, selektorji, tekmovalne okoliščine ...«

Tekmovalno plezanje si zadnja štiri leta spremljal bolj pozorno. Si opazil kakšne bistvene spremembe?

»Če gledam na splošno, v zadnjih štirih letih kakšnega bistvenega napredka v tem športu nisem opazil. Razen redkih izjemnih mladih tekmovalcev in tekmovalk, ki so prinesli nekaj svežine. Konkurenca je dejansko iz leta v leto večja, ampak smeri jim ne sledijo, oz. čas jim omogoča, da še vedno plezajo preveč »na ziher«. S tem se izgubi tista pika na i. Napredek vidim v spremembi tekmovalnih pravil, ki bodo tekmovalce prisilile spremeniti način treninga, da bodo na tekmah pokazali še več. Res, da bi bilo potem tudi več napak, saj bi bilo potrebno več tvegati, a tekmovalci bi v dinamičnih, težkih gibih bolj uživali. Bolj bi prišla do izraza »dramatičnost«, kar se v zadnjih letih ni dogajalo.

Sistem jim omogoča, da vztrajajo pri svojem načinu plezanja. Verjamem, da fantje in punce lahko dajo še več od sebe, a tekmovalne smeri jim tega ne omogočijo; preveč je počitkov, na razpolago imajo preveč časa, smeri so preveč prilagojene povprečnim tekmovalcem. Menim, da je svetovni pokal rezerviran le za najboljše, slabši se morajo temu prilagoditi.«

Kakšno pa je tvoje mnenje o plezanju v skali? Se ji je potrebno, če želiš biti dober tekmovalec, odreči?

»Skalno plezanje je osnova tekmovalnega plezanja. Vsak plezalec bi moral osnove plezanja najprej izpopolniti v skali, šele nato pa začeti resno trenirati tudi na umetni steni. V skali se otroci na najbolj naraven način naučijo osnov tehnike, premagovanja višine in strahu pred padcem, pa še svežega zraka se naučijo. Ambiciozni trenerji si morajo vzeti več časa in otroke večkrat peljati v naravna plezališča. Pri vrhunskih tekmovalcih je malo drugače. Večino bazičnega treninga na začetku sezone bi morali vseeno opraviti v skali, potem pa vedno večjo prednost dati plezanju na umetnih stenah. Bolj, ko se približujejo tekme, manj je plezanja v skali. Med predtekmovalno in tekmovalno sezono po obdobju napornega treninga na umetni steni je plezanje v skali odlična sprostitev, regeneracija, sprememba. Ne verjamem, da je mogoče kontinuirano vrhunsko nastopati v svetovnem pokalu brez velike količine specialnega treninga na umetni steni. So pa redki izjemni posamezniki, ki so sposobni dosegati izjemne rezultate tako v skali kot na tekmah, npr. Adam Ondra.«

Si učitelj športne vzgoje, razrednik, predsednik športnega društva, mož, oče dveh otrok, Natalijin trener, selektor reprezentance. Ali je vse to možno opravljati stoodstotno?

»Ne. V življenju lahko stoodstotno opravljaš bolj malo stvari, zagotovo pa lahko opravljaš več stvari osredotočeno in odgovorno, če znaš preklapljati svojo pozornost iz enega na drugo področje. V tem štiriletnem obdobju sem vse zgoraj našete vloge opravljal kar dobro, predvsem pa sem moral stalno menjati prioritete, in prioriteta namenjati toliko energije in časa, da je bila konkretna naloga opravljena. Če je bila opravljena odlično, je sledilo toliko večje zadovoljstvo, kar me je napolnilo za naslednje podvige. Včasih pa je treba biti pošten

Aleš na stopničkah; skupna podelitev za posamezne države; Brno 2009

Na prvi tekmi za svetovni pokal v bolderju aprila 2009 v Kazu

Otvoritev svetovnega prvenstva, Xining, Kitajska, julij 2009

do samega sebe in si privoščiti pravo lenarjenje, če čutiš, da nisi več za nobeno rabo. Nikakor si pa ne predstavljam, da bi v tem tempu lahko zdržal še nekaj mandatov.«

Boš drugo leto ponovno kandidiral?

»Zaenkrat se s tem še ne ukvarjam, ker moram najprej na drugih področjih nadoknaditi zamujeno in nedokončano. Potem si bom vzel en mesec časa, da si napolnim baterije, šele potem si bom vzel čas za odločitev o novi kandidaturi.«

Če bi bilo delo selektorja polno plačana služba, kaj bi najprej spremenil?

»Najprej moram reči, da je za naše najboljše plezalce kar dobro poskrbljeno, saj so s pomočjo KŠP² in reprezentančnih nastopov prišli do takšnega statusa, ki jim ga lahko zavidajo tudi marsikateri profesionalni športniki bolj medijsko prepoznavnih in bolj konkurenčnih športnih panog. Večina ima službo v slovenski vojski ali policiji, medijsko so dovolj prepoznavni, da si lahko pridobijo osebne sponzorje, hkrati jim KŠP organizira in pokrije vse stroške tekmovanj in priprav, obenem pa jih pri ničemer ne omejuje, če upoštevajo poslovni kodeks reprezentantov.

V sodelovanju z močnimi klubi bi poskušal organizirati nekakšne skupne tedenske ali mesečne treninge potencialnih kandidatov za reprezentante, z namenom, da bi sprožil izmenjavo znanja in izkušenj na terenu med trenerji in med potencialnimi kandidati z reprezentanco. V tej smeri bi moral najprej prepričati klubsko vodstvo in trenerje, da je smiselno za minimalne dodatne stroške popestriti klubsko dogajanje, hkrati pa razširiti bazo plezalcev, ko so pripravljene trenirati pod bolj zahtevnimi pogoji. V delo članske reprezentance bi pa zagotovo vključil še več skupnih treningov, ki bi jih popestril s specialnimi treningi za moč in vzdržljivost, še prej pa bi moral vzpostaviti še boljše sodelovanje z osebnimi in klubskimi trenerji. Recimo, da je to zelo poenostavljen primer, kako bi bilo mogoče izpopolnjevati slovensko šolo plezanja – najprej na terenu, potem pa lahko tudi na teoretični ravni.«

Kje se vidiš kasneje?

»Trenutno se vidim v šoli in doma, ko opravljam vsakodnevne službene in domače obveznosti. Šele po ponovni odločitvi za selektorja se bom odločal, kako naprej. Ali nadaljevati zastavljeno v reprezentanci ali se preusmeriti v vzgojo mladih nogometašev v Selški dolini, ker sem nogometa tudi sam veliko preigral, ali pa ob delu ponovno študirati. Najbolje, da pustim času čas. Tudi z Natalijo se moram dogovoriti, kako naprej.«

Te še kdaj zamika, da bi šel plezat?

»Zdaj ne, ker ni časa. Mogoče kdaj kasneje, ker se mi zdi plezanje v skali odlična rekreacija, sprostitelj in druženje v naravi. Ob vsem delu, ki ga trenutno opravljam, se največ rekreiram z jutranjo telovadbo in različnimi aktivnostmi v naravi, da ohranjam primeren nivo kondicije. Ampak pri tem tempu dela grem najraje malo teč.« ◊

² Komisija za športno plezanje.

Phari Lapcha 2009

Šesttisočak v družbi
himalajskih velikanov

✍ Urban Novak

Plezanje v smeri "Kje si Luna?" FOTO: AMBROŽ BAJDE

V začetku oktobra smo Tine Cuder, Matevž Jerman, Blaž Ortar, Ambrož Bajde in Urban Novak odleteli v Nepal. Naš cilj je bil šesttisočak Phari Lapcha (6017 m), ki leži nad svetimi jezери doline Gokyo. Po prihodu v Katmandu smo želeli čim prej odleteti proti Lukli, vendar smo morali zaradi stavke letaliških uslužbencev v Beogradu počakati še dva dodatna dneva na naš kargo.¹ Ko smo dobili vso opremo, smo lahko poleteli proti hribom. Let proti Lukli je posebno doživetje, vrhunec tega dogodka pa je prav gotovo pristanek na majhnem letališču. Po srečnem poletu smo nameravali še isti dan nadaljevati pot proti našemu cilju. Najeli smo človeka s tremi jaki za naše tovore (sedemkrat po 30 kg) in pot proti Gokyu se je lahko začela. Naslednje tri dni

smo hodili v družbi raznovrstnih pohodnikov, domačinov in seveda zanimivih pogledov na številne himalajske hribe. Korak pa nam je najbolj zastal, ko smo malo nad Namče Bazarjem prvič zagledali mogočen zid – južni steni Lotseja in Nuptseja. Pogled, ki nobenega alpinista ne more pustiti ravnodušnega.

V Gokyu, kjer smo imeli bazo, nam ni bilo potrebno postaviti baznih šotorov, kot je to na odpravah v navadi, temveč smo se nastanili kar v enem izmed lodžev.² Letos smo spali v posteljah, jedli v nekakšni hribovski restavraciji in se tuširali v spodobni kopalnici. V naslednjih dveh dneh smo se za aklimatizacijo povzpeli na priljubljen pohodniški cilj – Gokyo Ri (5360 m), od koder se ti odpre nor pogled na himalajske velikane, kot so Čo Oju, Gjačung

Kang, Everest, Lotse, Nuptse, Makalu itd. Raziskali smo tudi dostop pod vzhodno in severno steno Phari Lapcha.

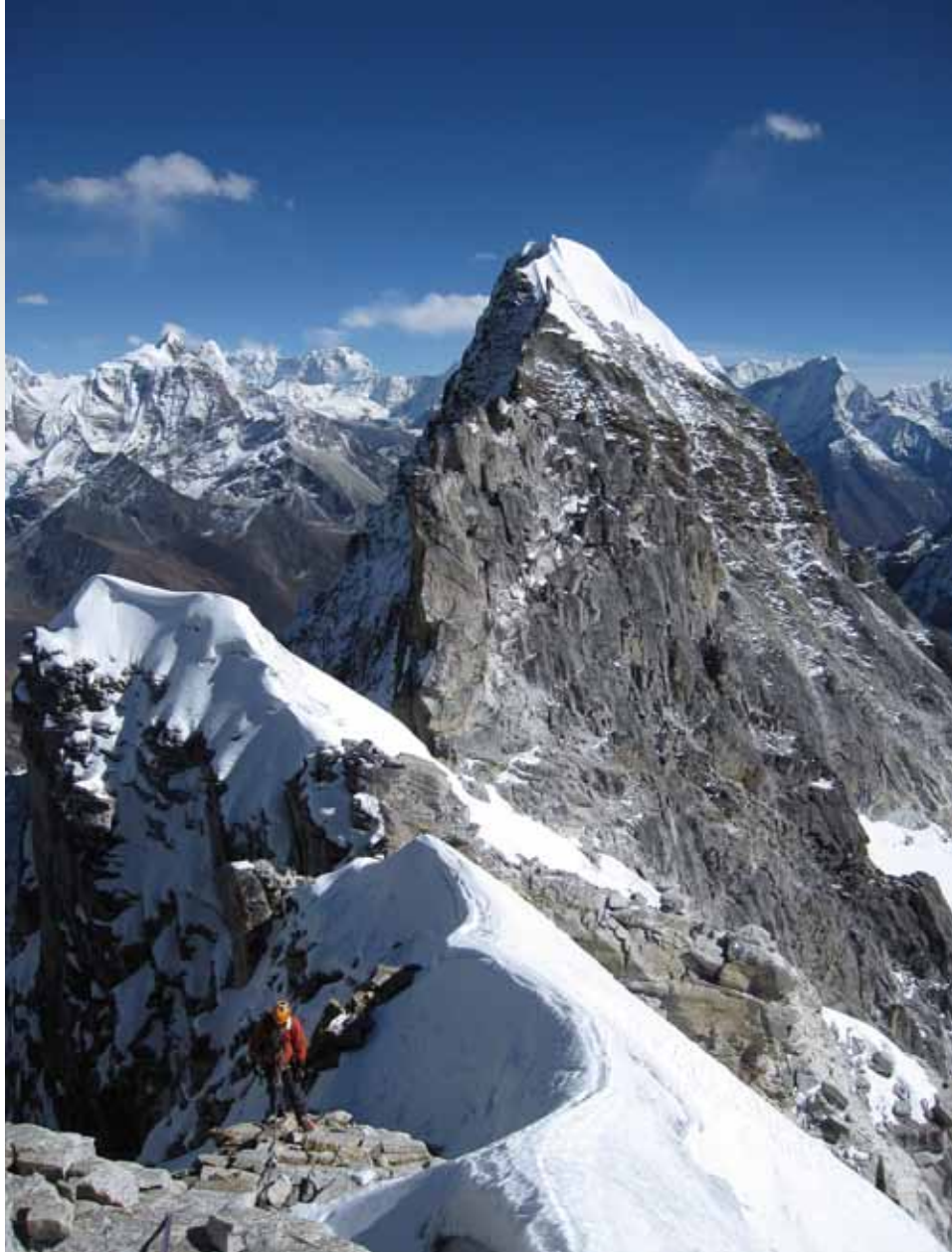
KJE SI LUNA?

Ker je bilo vreme lepo, smo se tretji dan po prihodu v bazo odločili, da je čas, da poskusimo v našem hribu. Ambrož in Urban sva popoldne odšla pod vzhodno steno, kjer sva na moreni postavila šotorček in v njem prespala. Pri ravnanju prostora za šotorček nama je preglavice delala skala, ki je nikakor nisva mogla izkoptati. Ko sem želel del skale odstraniti z drugo skalo, se je zadeva končala z nekaj povitimi prsti na obeh rokah. Po tem naju skala sploh ni več tako motila. Zjutraj sva od šotora do stene potrebovala še dobro uro hoje. Ko sva dosegla vznožje stene, naju je že ogrelo sonce. Ker sva želela smer preplezati hitro, sva poleg plezalne opreme s seboj vzela le

¹ Tovor.² Preprosto himalajsko gostišče.

Pod vrhom Dawa peaka,
v ozadju Phari Lapcha
FOTO: URBAN NOVAK

en nahrbtnik, v katerem sva imela liter in pol čaja, rezervne rokavice, dve lahki puhovki ter čelni svetilki. V spodnjem delu, kjer sva plezala v skali, naju je grelo sonce, tako da je bila plezarija prav prijetna. Po skali je sledil sistem snežnih ramp z lednimi odstavki, ki je pripeljal na vrh seraka. V snegu je bilo treba gaziti, velikokrat kar do kolen, tako da so bili ledni odstavki za pljuča in srce manj naporni. Z vrha seraka sva splezala še štiri lažje skalne raztežaje do roba stene. Od tu naju je do vrha ločil še krajši greben, kjer pa zaradi južne lege k sreči ni bilo potrebno gaziti. Vrh je bil lep, z res neverjetnim razgledom, midva pa z dobrimi občutki po preplezani smeri. Ker s seboj nisva imela bivak opreme; sva kmalu začela s sestopom. Sestopila sva po smeri Oracle. Večinoma sva sestopala s spusti po vrvi, ki so se zavlekli dolgo v noč. V nočnem mrazu so nama baterije

»KJE SI LUNA?«

TD+/skala do V+, led do 90°, 750 m, 9 h, cela tura 18 h, prvenstvena smer.

V spodnjem delu skala do V+, nato smer sledi snežno-lednim rampam z odstavki ledu do 90°. Sneg večinoma nepredelan pršič, gaženje do kolen. Z vrha seraka še štiri raztežaji skale (III/IV). Z vrha smeri še približno 150 m prečenja na glavni vrh (6017 m). Vreme čez dan sončno in razmeroma toplo, zvečer in ponoči hladno in vetrovno. Sestopila sva po smeri Oracle (okoli 15 spustov). Iz šotoru sva štartala malo po 5. uri zjutraj, plezati sva začela ob 7. uri, vrh dosegla ob 16. uri ter bila nazaj pri šotoru ob 23. uri.

»SNOTTY'S GULLY«

M5+, Wi5, 1000 m, 6,5 h, cela tura 15 h, ponovitev smeri.

Vstop po tankem ledu (dobrih 85°), sledi plezanje po kotu, kjer prevladuje led. V rampi, ki pelje proti levi, so bile razmere slabe – steklen led in pršič. Sledi kombinirana prečka v izrazito grapo. Tu deloma predelan sneg z lednimi odstavki do 90°. Z grebena na vrh vodi raztežaj dolg skalnat greben. Vreme večinoma jasno z zmernim, na sestopu pa kar močnim vetrom. Sestopila sva po Z steni proti Renjo passu, v zgornjem delu večinoma s spusti po vrvi (približno 8 spustov), spodaj pa sva sestopala. Iz Gokya sva štartala ob 4.30, plezati začela ob 7. uri, vrh dosegla ob 13.30 ter Gokyo malo po 19. uri.

Ambrož Bajde in Urban Novak na vrhu Phari Lapcha FOTO: URBAN NOVAK

v čelnih svetilkah hitro opešale, zato bi nama pomoč lune kar prav prišla, vendar je ni bilo – na najino žalost je bil mlaj. Tako je na tem sestopu nova smer dobila tudi ime – »Kje si luna?«.

Tine, Matevž in Blaž so ta dan poskusili v severni steni, vendar so zaradi velike količine nepredelanega snega obrnili. Čez dva dni so znova poskusili v desnem delu Dawa peaka, kjer so po zanimivem terenu preplezali 100 m pod vrh grebena, kjer pa jih je ponovno ustavil globok pršič. V naslednjih dneh je zapihal kar močan veter, zato smo se zadrževali bolj v okolici Gokya in iskali nov cilj. Žal je bila severna stena letos polna nepredelanega snega, kar je bila verjetno posledica bornih padavin v monsunskem obdobju. Ker je bilo snega malo, ni bilo plazov, ki bi predelali sneg v steni (takšna je bila vsaj naša teorija). Zaradi prej omenjenih razmer sva z Ambrožem začela gledati že obstoječo smer Snotty's gully, ki naj bi bila po besedah Jona Braceya in Nicka Bullocka, ki sta

smer prva preplezala, vredna plezanja. Smer poteka po največjem grabnu v steni, torej če že kje, potem naj bi tu bile dobre razmere. Tine, Matevž in Blaž so v teh dneh zaradi bolezni zapustili Gokyo in se odpravili proti Katmanduju.

SMER SNOTTY'S GULLY

Prvi poskus v Snotty's gully se je končal že na samem vstopu v smer. Ambrož je imel zaradi slabega počutja ta dan že dovolj dela s samim dostopom. Ker sva imela na voljo še nekaj dni v tej dolini, sva se odločila, da pod steno pustiva vso tehnično opremo in ponovno poskusiva čez nekaj dni. Čez tri dni sva z lahkimi nahrbtniki in supergami na nogah hitro opravila z dostopom. Tudi samo plezanje je steklo kar hitro. Z izjemo dveh, treh raztežajev so bile razmere kar solidne. Večino smeri sva plezala hkrati (*štajerc* po naše). Na vrhu naju je pričakal močan veter, ki naju je spremljal tudi na sestopu. Sestopila sva čez zahodno steno Dawa peaka proti poti,

ki vodi čez Renjo Pass. Na poti sva se preobula v superge, težke čevlje pa skupaj z ostalo robo pospravila v nahrbtnik. Čez eno uro sva v *lodžu* že pila čaj.

Po tem vzponu pa se je najin kratek čas bivanja v tej res lepi dolini počasi iztekkel. V naslednjih dneh sva spakirala najino opremo, se poslovila od nepalskih prijateljev v *lodžu* in se odpravila nazaj proti Lukli, skupaj z nosačem, ki je sam nesel oba najina tovora (dobrih 60 kg). Po 23 dneh hribov sva zopet pristala v Katmanduju, kjer sva se srečala z najinimi prijatelji, ki so Gokyo zapustili nekaj dni pred nama. Naslednje štiri dni smo preživeli med dobrotami, ki jih nepalska prestolnica ponuja zahodnemu turistu in se 10. oziroma 11. novembra vrnili v Slovenijo, razen Ambroža, ki je do 18. decembra raziskoval še Indijo. Domov smo prinesli polno lepih vtisov in spominov na številne vrhove z neverjetnimi stenami, ki nas kličejo, da se ponovno vrnemo v Nepal. Zagotovo se bomo. ◦

klasične
DEREZE
NUPTSE

79,90 eur
64,90 eur

-19%

KIBUBA
PUSTOLOVŠČINA NA OBZORJU

ostale izdelke v akciji si oglejte na:
www.kibuba.com

bollé

Očala slovenskih športnikov!

bollé

bollé

www.rodeoteam.si

Program za hormonsko, žensko in rojstveno izmenjavo
poslušalke & poslušalec

Radikalno zmeren,
RADIODUR
da ne bi bili moteni.

Pa-ta-gonja!

Plezalni dnevi v deželi vetra

✍ Jurij Hladnik

Končno imam malo časa, da strnem dogodke, ki so se v zadnjem tednu pripetili v Patagoniji. Včeraj sva z Mitjem prišla z neuspešnega poskusa v Casarottovem stebru in sedaj celiva rane ter se regenerirava. Zunaj piha veter, kot je bilo napovedano, Urbi in Lori pa sta še vedno nekje na terenu. Upam, da kmalu prideta in da je z njima vse v redu ...

V Patagonijo sem odšel 6. januarja 2009 z Urbanom Ažmanom in Borisom Lorenčičem. Moj soplezalec na odpravi Mitja Šorn je odšel na pot že dan prej v družbi treh Primorcev, ki jih takrat še nisem poznal – Roka Štublja, Jerneja Arčona in Dejana Korena.

NIZKI ŠTART

V Buenos Aires smo prišli ponoči po kakih dvajsetih urah letenja. Tu je bilo poletje in kljub pozni uri še vedno zelo vroče, doma pa mraz, led in sneg. Prav dober občutek je, ko prideš iz zime v poletje. V glavnem mestu Argentine smo imeli dober dan časa za ogleda, nato pa smo že leteli naprej na jug države do mesta El Calafate. Od tam nas je čakalo še nekaj ur vožnje z avtobusom do našega cilja – El Chaltena.

Ko smo prispeli v El Chalten, je Šorn ves naspidiran skakal okoli šotora z vremensko napovedjo v rokah. Goričani so se že zagnali pod Fitz Roy, saj naj bi sledili trije dnevi lepega vremena. Ves mesec je bilo vreme slabo, ko pa pridemo mi, se takoj naredi okno lepega vremena. Šorn je neučakan in bi se najraje še isti dan odpravil naprej, vendar sem sam še preutrujen od poti, pa tudi časa je premalo, da bi vse v miru pripravila. Odhod prestaviva na naslednje jutro. Odločiva se kar za svoj glavni cilj – Casarottov steber v Fitz Royu. Goričani so se podali v smer Supercanaleta, za katero so izvedeli, da so v njej dobre razmere, saj jo je neki Američan odsoliral v devetih urah. Lori in Urbi se istega jutra kot midva odpravita v smer Tehuelche, prav tako v Fitz Royu. Vse se mi zdi prehitro. Prej smo se želeli vsaj malo uplezati, naštudirati smeri in znositi robo pod steno. A v tem lepem vremenu nimamo kaj odlašati.

S Šornom naju strašijo, kako daleč imava do stene, in predlagajo lagoden dostop. Morda pa najin načrt, da greva še isti dan v steno, ni ravno najboljši. Pred nama je najprej devet kilometrov hoje do Ria Blanca, kjer so včasih imeli plezalci bazo, nato pa še vzpon do Pasa Superior, ki je od stene oddaljen slabi dve uri. Do prelaza naj bi imela približno osem ur hoje.

MARATON POD FITZ ROYEM

Pot, po kateri hodiva, je zelo slikovita in polna turistov. Večkrat pomislim, da bi bila primerna za tek, kar sem imel kmalu priložnost izkusiti. Fitz Roy je ves čas pred nama in z vsakim korakom postaja večji ter bohotnejši. Po štirih urah hoje se znajdeva na začetku ledenika, po katerem naj bi se vzpela do sedla pod steno. Tu se malo ustaviva in odpočijeva. Želiva si nadeti plezalne pasove za ledeniško navezo, a svojega v nahrbtniku ne najdem. »Sranje!« Noge se mi začnejo kar tresti. Vse še enkrat pregledava, a pasu ni. Trije lepi dnevi so lahko najina edina priložnost na odpravi in še to zapravim zaradi take neumnosti. Ne morem si oprostiti, da bom tako prikrajšal prijatelja in sebe. Razmišljava o raznih možnostih, kako bi lahko nadomestila pas, toda druge rešitve ni, kot da stečem ponj v Chalten. Šorn medtem znosi večino bremena na Paso Superior, kjer naj bi prespala.

Lahek, brez vsega zdrvim proti Chaltenu. Vmes sprašujem ljudi, ali lahko kdo slučajno posodi kak pas. Nič, kako naj bi ga imeli, le kdo nosi s seboj dvoje pasov? V kampu ga najdem med ostalo plezalno robo. Na hitro nekaj popijem in pojem ter odidem nazaj. Po ravninah tečem, v klanec pa hodim, da varčujem z močmi. Po štirih urah sem spet nazaj na mestu, kjer sva se s Šornom ločila. Naložim si še preostalo robo in krenem naprej proti sedlu. Ob osmih zvečer sem pri Mitji na sedlu, za mano pa je 40 kilometrov poti in približno 2800 metrov premagane višinske razlike. Nič preveč obetavno izhodišče za Fitz Roy. Vseeno se polna optimizma najeja, napijeva in odpraviva spat.

Mitja Šorn v Casarottovem stebru FOTO: JURIJ HLADNIK

CASAROTTOV STEBER, PRVIČ

Po treh urah spanja vstaneva. Noč je še, a luna sveti tako močno, da svetilk ne potrebujeva. Po trdem snegu prečiva ledenik do svoje smeri. Prvih tristo metrov poteka po zasneženem žlebu, na vrhu katerega je zagozden velik balvan. Do tja naj bi prejšnji večer splezala že dva Novozelandsca. Tega sva vesela, saj bova tako imela sled in se ne bova ločila v temi. V žlebu vodim jaz, ker imam boljše dereze in čevlje. V štirih urah pri balvanu ujameva Novozelandsca, ki sta ravno pričela plezati. Tu se začne skala in zamenjava se v vodstvu. Nahrbtniki so težki in veliko napora je treba za napredovanje. Utrujenost se povečuje in pozna se napaka prejšnjega dne. Ves čas se prehitevamo, enkrat sva v vodstvu midva, drugič onadva. Veter je vedno močnejši in ozračje postane mračno. Malo nad sredino stebra se odločimo, da obrnemo. Poči pred nami so zalite z ledom in plezanje bi bilo prepočasno, vreme pa se očitno slabša. Če bi prekipela od moči, bi se verjetno odločila drugače, ampak v dani situaciji je bil to edini trezen sklep. Pa še patagonskega vremena nisva poznala.

Šele ob štirih zjutraj se po 26 urah nenehnega dela utrujeni uležemo v spalke na sedlu Superior. Zaspimo kot ubiti, onadva v svoji snežni luknji, midva z Mitjem pa na svoji polici. Čez slabe tri ure naju zbudi sonce. Vroče je, čeprav imava samo eno spalko. Šorn zleze ven in že zaslišim glasove: »Hej, Slovenci, kaj je, a ste zlezli?« Bili so Goričani, ki so sestopali s Fitz Roya. Supercanaleta je padla. Bili so prvi Slovenci, ki so jo preplezali!

VREME NOČE SODELOVATI

S Šornom sva zapravila prvo priložnost. Sedaj je zopet obdobje slabega vremena. Zunaj lije kot iz škafa. Vseh sedem nas je zbranih v skupni sobi – tudi Urbi in Lori, ki sta uspešno preplezala svojo smer. Šorn se vrne z obhoda okoli šotorov in poroča, da so zaenkrat še vsi na varnem, luže jih še niso dosegle. Sicer ne počnemo nič drugega, kot da skrbimo za svojo prebavo in zabavo ...

V naslednjih dneh je prenehalo deževati, a vremena za hribe vseeno ni bilo. Večino dni smo plezali v okoliških plezališčih, tekali po gričih in se zabavali. Z Mitjem sva izkoristila dva lepša dneva in splezala Brennerjev raz v Guillaumetu in smer Williams-Cochrane v Poincenotu.

Drugo smer sva splezala v orkanskem vetru, kakršnega še nisva doživela, in si s tem malo pogasila žejo po plezanju.

Proti koncu našega bivanja v Patagoniji se je le spet pojavilo obdobje nekaj lepih dni. Vsi smo evforično kovali načrte. Goričani so se započeli v Cerro Torre, Urban in Lori v smer Mate y poro, midva z Mitjem pa sva želela poravnati račune s Casarottovim stebrom.

TEST PSIHE

Pripravila sva vse potrebno in se podala na sedlo, kjer sva imela shranjeno preostalo opremo. Ko so se prvič po sneženju pokazali hribi, naju je vse minilo. Stene so bile čisto bele, takih tu še nisva videla. Nadaljevala sva s potjo, varčevala z energijo in se ves čas pridno krmila. Na Pasu je bilo že kar nekaj ljudi, vendar za naslednji dan nihče ni imel načrtov niti za smer Franco-Argentina, ki je najlažja na gori. Vsi so čakali, da se stene malce očistijo snega. Midva sva zaradi stiske s časom ponoči vseeno začela plezati žleb – bova že pri balvanu videla, kako naprej.

Zalomilo se nama je že v prvem raztežaju. Tokrat sva imela s seboj le dva cepina, lednega kladiva nisva vzela. Za prvi raztežaj sva nameravala imeti vsak enega, saj sva ga imela v spominu kot precej lahkega. Snežno-ledne razmere pa so bile tokrat čisto drugačne kot prvič. Vse je bilo belo in okovano v trd sneg in led, skale skoraj ni bilo videti. Začnem plezati 60-stopinjsko steno z enim cepinom. Noč je še. Spočetka plezam brez težav, ko pa hočem najti primerno mesto za namestitve varovanja, ugotovim, da je vsa skala zalita in da ni nič primernega. Zaradi teže niti lednih vijakov nisva vzela s seboj. Z enim cepinom lezem višje in višje, stena pa postaja vedno strmejša. Vrv bo kmalu zmanjkalo, pa še vedno ne vidim, kje bi lahko napravil sidrišče. Začne me *psihi-rati* in prekolnem vse nas *loco Eslovenote*.¹ Psiho načenja tudi skrb zaradi Šornovega slabega sidrišča na dveh zasilnih zatičih. Počasi prestavljam cepin in previdno držim ravnotežje na nogah. Zdrs roke ali noge bi pomenil padec in to za dve dolžini vrvi. Kaj, če zares ničesar ne najdem in obtičim sredi navpične poledenele stene? Šorn podaljša vrv z 10-metrsko pomožno vrvico. S svetilko se razgledujem naokoli, a še vedno ne vidim nič uporabnega. Stena se bo vsak čas postavila v vertikalo. Cmok

V strmih počeh FOTO: MITJA ŠORN

v grlu je vedno večji. Kaj nisem imel že dovolj tega v življenju? Srh me spreleti, ko se spominjam teh občutkov. Na strmem ledu se zopet ustavim. Na enem cepinu ne morem varovati kolega, ne, tega res ne morem. Ne preostane mi drugega, kot da snamem nahrbtnik, iz njega potegnem polovico dvojne vrvi in še sam podaljšam vrv. Skrajno previden sem. Po nadaljnjih dvajsetih metrih priplezam do mesta, kjer se stena zares postavi pokonci. Živce imam na robu in komaj se še upiram psihičnemu pritisku. Na dnu zajede najdem nekoliko mehkejši sneg, posreči se mi izkopati luknjo do skale in namestiti metulja. Olajšanje je nepopisno, obenem pa začutim utrujenost. In to že po prvem raztežaju! Šorn pripleza za menoj. Najraje bi mu rekel, da obrneva. Nočem se več izpostavljati, dovolj sem se že. Samo dva vijaka bi potrebovala, pa bi bilo vse stokrat lažje.

MED LEDENIMI POČMI

Nadaljujeva. Plezam naprej, teren je čisto drugačen kot pri prvem poskusu, zdaj je vse veliko bolj zalito s snegom. Za plezanje s cepini je morda celo boljše, le

varovanje je težje nameščati. Po kakih osmih raztežajih priplezava do balvana. Dve uri počivava in opazujeva steno. Težko jo je oceniti – niti ni tako bela kot na ostalih straneh gore. Tokrat sva precej bolje pripravljena kot prvič, a razmere so toliko slabše, da sva vseeno počasnejša. S stene ves čas letijo ledene in snežene kepe. Prvih pet skalnih raztežajev je Šornovih, nato se zamenjava. Naletim na težavno poč, ki je znotraj poledenela. Plezam jo gotovo celo uro in popije mi ogromno moči. Nad njo se začneva gibati proti desni, proti smeri Mate y poro. Tako so nama svetovali domačini, češ da je to najprimernejša varianta. Dan počasi umira in zagrne naju senca. Potočki, ki so prej tekli po skali, v trenutku zaledenijo. Plezam drugi raztežaj prečke, ko mi na lepem zmanjka opore pod nogami in padem. Nevede sem namreč stopil na led in se takoj znašel dva metra nižje. K sreči sem prej namestil metulja, ki je prestregel padec. Poč naprej gor je videti preveč ledena, zato poskusim bolj proti desni. Najdem šibko mesto in se priborim do velike police, čez katero gre smer Mate y poro, po kateri naj bi nadaljevala.

¹ Nore Slovence.

Novozelandski plezalec in Mitja v Casarottovem stebru FOTO: JURIJ HLADNIK

Pogled na skupino Fitz Roya.
Od leve proti desni: Poincenot, Fitz Roy, Mermoz in Guillaumet.
FOTO: JURIJ HLADNIK

SMERI NAVEZE ŠORN-HLADNIK:

Fitz Roy (3445 m): *Casarottov steber* (6b, M5, A1, 1200 m) – prvič splezala 700 m, drugič 900 m

Poincenot (3002 m): *Williams-Cochrane* (60°, 5, 650 m)

Guillaumet (2579 m): *Brennerjev raz* (6a+, 500 m)

Čeprav imava še kakšno uro, tu zaključiva. Skuhava si skromno večerjo in navlečeva nase vse, kar imava. Oprezava za prijateljema, Urbijem in Lorijem, ki naj bi bila nekje v tej smeri. Pojma nimava, ali sta že pred nama, pod nama oziroma ali sta sploh vstopila. Dokler je še dan, opazujeva ledenik pod steno in iščeva stopinje, a je vse tako daleč, da ne razločiva ničesar. Stemni se in zlezeta v bivak vrečo. Zunaj je gotovo kakih pet stopinj pod ničlo. Celo noč se stiskava kot ljubimca, a še vedno ne moreva ukrotiti šklepetanja zob. Le nekajkrat bežno zatisneva oči in podremava, sicer pa komaj čakava, da se zdani. K sreči so noči v tem času v Patagoniji kratke.

Pozajtrkujeva kar v vreči. Nekam megleno je okoli naju. »Saj, taka je bila napoved,« pravi Mitja, »kasneje pa se bo zjasnilo, tako kot včeraj.« Vsa trda navle-

čeva nase plezalno opremo in pričneva plezati. K sreči je na vrsti Mitja in med tresenjem na stojišču mu tega prav nič ne zavidam. Znakov o prijateljih še vedno nobenih. Originalna smer poteka po zajedi po sredini, midva pa sva se zaradi obilice ledu v počeh prisiljena umakniti desno na raz. Kar na lepem se znajdeva v previsni steni nad Poljsko smerjo. Vrvi so toge in okorne, prav tako kot midva. Hrepeniva po soncu, ki ga ni in ni. Plezarija postane podobna tehnikam v El Capitanu. Da bi prišla nazaj v originalno smer, se morava spustiti prečno po vrvi. Le s težavo nama uspe. Po šestih urah plezanja sva šele kakih sto metrov nad polico, kjer sva spala. Naprej gor je videti vse še bolj belo. V naslednjem raztežaju se odločiva za obrat. Pred nama je poč z ledom, ki bi nama vzela preveč časa. Edina pametna odločitev je

povratek. Če ne bova obrnila sedaj, bova pa čez nekaj ur 60 metrov višje. Težko se je sprijazniti, a z glavo skozi zid ne gre. Pol dneva porabiva za sestop.

MI GREMO, FITZ ROY OSTANE

V Riu Blancu se prebudi v lepo sončno jutro. Prst na roki mi smrdi in hudo boli – med plezanjem sem se ranil in ga obvezal, a se je pod obližem začel gnojiti. Prestaviva se za nekaj metrov do studenčka in se za prvo silo očeđiva. Samo še enkrat morava prehoditi pot od Ria Blanca do Chaltena.

V Chaltenu presenečena najdeva vse prijatelje. Nihče ni odšel plezat, samo midva sva bila tako neumna. Veseli smo drug drugega. Napovedanih je še nekaj lepih dni, a žal moramo domov, naše poglavje Patagonije se je zaključilo. Upam, da naslednjič ne bom pozabil pasu. ◉

Magnifico, luna in ledeniki

Ishinca in Urus Este, enostavna perujska pettisočaka

✍ in 📍 Mojca Stritar

Ishinca nad istoimenskim jezerom

Eno od prekletstev džankijev je menda v tem, da jim ni nikoli dovolj: komaj dobijo svojo dozo, že se začnejo ozirati, kjer bi staknili naslednjo. Na prepovedane substance se kot vzorna pridna punčka sicer ne spoznam, o (zaenkrat še legalni) odvisnosti pa vem marsikaj. Po vsaki vrnitvi iz hribov se mi že načrtujejo nova obzorja, da ne omenjam svojega seznama gorsko-turnosmučarsko-jamarsko-soteskarskih želja, ki mu še tako dolgo obdobje prostih dni in idealnega vremena ne bi preprečilo, da se ne bi iz leta v leto daljšal ... In tako kljub dvo- in večmesečnemu tekanju gor in dol po Andih še zdaleč nisem bila potešena – ne, moji apetiti so se kot klop držali klasične olimpijske parafraze »višje, težje, dlje«! Toda najemanje vodnikov je načenjalo moj proračun, večno kugyjevsko capljanje za njimi pa moja

gorniško samopodobo, zato sem sklenila, da je čas, da ugotovim, ali moje sposobnosti še zmorejo samostojen vzpon na katerega od zmerno resnih vrhov perujske Kordiljere.

Z BOTROM JE VSE LAŽJE

»Torej ne bom padla v ledeniško razpoko, če grem na vrh sama?«

Vprašanje je seveda banalno in v različnih tiskanih, spletnih in osebnih virih sem že pred tem preverila, da sta Ishinca in Urus nezahtevna aklimatizacijska pettisočaka, kjer se večina plezalcev sopihajoč navaja na redki zrak, preden se lotijo še bolj navpično belih pustolovščin. Kot taka naj bi bila primerna tudi za solo pohodnice, ki ne ljubijo tehnično zahtevnih izpostavljenosti, a vseeno sem hotela slišati konkretno potrditev lokalnega poznavalca.

»Ne,« mi je z nasmehom vsevednega očeta, ki ga zabava otrokova zaskrbljenost, odgovoril Enrique, šef ene od nepreštvenih trekinških agencij v Huarazu, ki sem ga spoznala že na obisku Peruja leto dni prej. Takrat je bil izbran za našega trekinškega botra, ker smo na podlagi tragične angleščine iz njegove ponudbe sklepali, da gre za prizadevnega domačina, ne pa za kakega požrešnega uvoženca. Takole nekako: »*The delay for travel, the passing can make for unique time with 1 day of anticipation.*«¹ Angleško res ni znal, toda svojo nalogo je opravil tako dobro, da je bila njegova agencija tokrat moj tretji dom (za *hospedajom* Ezama, ki je bil moj drugi, ob količini Slovencev v njem že skoraj

¹ Zaradi popolne nepravilnosti naj namesto prevoda ponudim opravičilo in tolažbo bralcem, ki ga ne razumejo: tudi avtorji citata ga ne!

slovenski dom). Pri njem sem izpopolnila svojo taborniško-visokogorsko opremo, poskrbel pa je tudi za vso ostalo logistiko. Zaradi Enriqueja mi taksist, ki me je odpeljal slabo urico daleč iz Huaraza do izhodišča v vasi Pashpa, ni upal zaračunati več, kot prevoz dejansko stane, in zaradi Enriqueja je bilo uspešno moje pregovarjanje z mulovodcem, katerega konj mi je do baznega tabora prenesel težki nahrbtnik. Štiriurna pot je stala 15 dolarjev, ampak Lorenzo me je – po klasični perujski metodi »poskusiti ni greh« – pregovarjal, da mu namesto tega dam 70 solov, kar znese nekaj čez 20 dolarjev.

»Enrique je rekel 15 dolarjev,« sem vztrajala.

»Ah ja,« je odvrnil Lorenzo in tipično perujski *ako prođe* poskus raztegovanja tarife se je s tem končal. Nekaj dolarjev zadeve sicer ne bi bistveno spremenilo, ne prenesem pa, da me skušajo imeti za norca samo zato, ker sem gringa.

V baznem taboru v Quebradi Ishinca se vsakemu ljubitelju hribov milo stori ob pogledu na *uf!* Tocllaraju, ledenike in morene, manj mil pa je bil pogled na trideset ali več šotorov, planinsko kočo, ekološko stranišče z zapletenimi navodili za uporabo in preprosto stojnico, ki jo lokalne Indijanke imenujejo trgovina. Toda ko sem se na 4350 metrih pred mrazom, ki je začel grizljati, čim nas je imelo sonce popoldne dovolj, umaknila v šotor, sem

bila takoj spet ravno prav izolirana. Samo malenkosti so me nenehno in dobesedno iz samozadovoljne blaženosti vračale na trd(n)a tla: bikci, ki so vztrajno mukali in se ruvali po travniku in za katere nisem bila tako prepričana, da razumejo, zakaj je do gringov bolje biti prijazen, lokalni psi, ki so vso noč lajali, kar so odmevi med skalami okrepili v jezne pasje simfonije, in najeta napihljiva blazina, ki je neljubeznivo puščala, da sem se vsake pol ure zbujala vsa razbolena in mislila grde misli o Enriquejevi opremi.

RAZGLEDNO PREČENJE NAD 5000 METRI

Iz šotora sem pokukala nečloveško zgodaj, toda luna je bila skoraj polna, noč jasna in mrzla in vse skupaj je bilo tako lepo, da me je kar samo odneslo po udobni poti, ki bi jo pri nas mirne duše imenovali mulatjera, proti Ishinci. Hribi so se tako bleščali v mesečini, da svetilke nisem niti potrebovala. Ostali vstajalci so se šele pričenjali motati okoli šotorov v taboru, ko mi je v zaspani temi nad njimi družbo delal Magnifico, ki je v moji glavi vztrajal vso pot: »*Moonlight rising on the shore ...*«²

Ob šestih, ko se je zbudil dan, sem bila na začetku ledenika, čez katerega je bila speljana avtocesta mojih predhodnikov, razpoke pa so bile ali varno zalite ali foto-

genično očitne. Nad strmejšim spodnjim delom se je pobočje udobno izravnalo. Izza Tocllaraja je pogledalo sonce, razgledi so se širili, dan je bil popolnoma jasen, ledeniška scenografija več kot prava in jaz popolnoma zadovoljna, kako lepi so svet, Andi, življenje in jaz. Nekoliko me je zaskrbel le vršna strminica, na dnu katere bi »skakalnica« morebitnega padalca odnesla naravnost čez steno. Gor je šlo enostavno, pri sestopu pa bom morala paziti ...

Ko sem se ob devetih zjutraj z dvema angleškima navezama zgnetla na vrhu Ishince (5530 m), ki se ob njenih nižjih pobočjih zdi nesmiselno neprostoren, sem videla, da so bile moje sestopne skrbi – kot ponavadi – popolnoma odveč. Na nasprotno stran se je namreč spustila ravno tako avtocestna gaz, ki mi je omogočila visokogorsko prečenje nad 5000 metri in čudovito razgledno krožno turo. Razen ozke razpoke, čez katero sem se s pomočjo neelegantne, a zanesljive ritne tehnike zbasala tik pod vrhom, je bila ta smer še bistveno enostavnejša in položnejša, pa tudi manj oblegana. Skoraj sama sem bila na širnem ledeniku, pod andskim nebom, strah vzbujajočim šesttisočakom Ranrapalco in nad Ishincinimi ledeniški jezeri, tako da sem do začetka kamnite poti prišla čisto zmešana od sreče – in nekoliko skurjena od sonca.

² Angl. mesečina vzhaja nad obalo.

STARA ZNANCA NA URUSU

Najem opreme (ne glede na to, ali blazina pušča ali ne) se plačuje po dnevih, in čeprav je vse skupaj seveda poceni, je v meni vendarle toliko gorenjske krvi, da nisem hotela plačevati za dan, ko bi v baznem taboru lizala zgolj rane. Takoj naslednje jutro je ob 2.30 spet piskala budilka. Uh, ali bi si bolj želela lepo vreme, da bi vstala in se ožuljeno-razbolena spet lotila hoje, ali napovedano poslabšanje, da bi se še naprej mučila na presnetem neuporabnem *termarestu* do jutra? Stene šotora so se sumljivo bleščale in pogled ven je rešil dilemo. Mesečina, jasno nebo, kristali mraza v zraku in prebujajoče se lučke v taboru. Akcija!

Kot Ishinca je tudi Urus Este (5420 m), po domače Vzhodni Urus, strašansko fajn vrh, ima pa lepoto napako: jutranje ali, za pridne, še nočno ogrevanje predstavlja petsto metrov vzpona po nespodobno strmi moreni. Mogoče je Magnifico zaradi tega tokrat ostal v šotoru ali kdo ve kje, a tudi tokrat mi je luna pomagala iskati potko z možici in tudi tokrat sem z dnem prisopihala na začetek snega. Ledenika na Urusu skoraj ni več, so pa strma snežišča, pomešana z granitnimi skalami, po

katerih se je bilo prav slikovito vzpenjati. Na vrhu so se postavila ravno toliko pokonci, da zadnji metri, ko je bilo sape že najmanj, niso bili dolgočasni. Meteorologi so očitno zgrešili, kajti pogledi so bili še vedno globoki in široki na vse strani, moj uvodoma omenjeni seznam želja pa se je z njimi podaljšal še za nekaj pretežno nerealnih postavk.

Kolikor toliko udobno sem se namestila na neuporabno ozkem grebenu, ki naj bi bil vrh, da bi oblečena v plašč ponosa, pet plasti jaken, dvoje kap in tako naprej užila nekaj jutranjega sonca, ko sta do mene prišli dve ravno tako zaviti postavi.

»Oh hi, how are you!?!«

Debelo sem pogledala, ko sem takole ob osmih zjutraj na pikici sredi Bele Kordiljere srečala irski plezalski par, s katerima smo podobno pričakali od spanja krmežljavi dan na vrhu Huayne Potosí v Boliviji pred več kot mesecem dni. Tam sta bila priča mojemu prvemu šesttisočaku in moji najvišji pevski predstavi, ko sem v oblačno zarjo odvreščala *Forever Young* (dolga zgodba, a to sem storila za scagana soplezalca). Ne vem, kako je bilo Ircema ime, in nikoli več ju ne bi prepoznala, a v tistem trenutku, na

tistem kotičku sveta smo se bili veseli kot stari prijatelji.

Sestopno trpljenje prejšnjega dne me je izučilo, da sem s sabo za spust po moreni prinesla svoje navadne gozdarje. Tudi brez neudobne najete plastike je bilo dovolj strmo! Ob desetih zjutraj sem bila spet pri šotoru, in preden sem se zavlekla vanj na kratek dremež, je bil nad Tocllarajom oblaček – simpatična ribica, ob kateri bolj izkušene zlovešče spreleti ... Ko sem čez eno uro pogledala ven, je bilo vse oblačno, Tocllaraju pa izgubljen v megli.

Če bi bil to film s *happy endom*, bi se zaključil s plapolajočo zastavo v sončnem zahodu ali vsaj z malico v baznem taboru, ker pa je bilo to resnično življenje, sem se morala iz baznega tabora privleči do vasice, kjer me je čakal taksi. Gor grede so bile štiri urice lepe in položne, zdaj, ko sta bila za mano dva dneva višav in sem sama prevzela svoj veliki nahrbtnik, pa se niso hotele končati. Toda v neugledni vasici je sijalo nedeljsko popoldansko sonce, vaščani so posedali pred blatnimi hišami, otroci so tekali po cestah in fehtarili za bonbone, pujsi so rili po suhi travi, taksi me je čakal na križišču, nad mano pa so zahajali beli hribi. To je moj Peru. ◉

Ishinca, 5530 m, Urus, 5420 m

Izhodišče: Iz Huaraza severno od Lime s taksijem v vasico Pashpa (1 h vožnje), kjer je možno najeti konje za prtljago. Lažje in zanesljiveje je vse skupaj organizirati prek katere od trekinških agencij.

Dostop do baznega tabora: Iz Pashpe po cesti in nato široki poti v dolino Ishinca do baznega tabora Quebrada Ishinca (4350 m, 4 h). Na začetku doline je hišica, kjer se je treba registrirati in plačati vstopnino v Narodni park Huascarán (leta 2008 15 €).

Vzponi iz baznega tabora:

Ishinca (5530 m) s SV (PD, 4–6 h): Od baznega tabora za oznakami "Ishinca" oz. "Ranrapalca" proti J po dobro uhojeni poti v dolino in po njej levo do jezera pod Z steno Ishinca (5000 m, 2–3 h, možen tabor). Po širokem ledeniku na levi strani doline proti desni do sedelca v SV grebenu.

Prek razbite, a netežavne strmine s seraki in razpokami na širša pobočja in desno proti vršni piramidi, kjer nas čaka še 50 m snežišča (do 50°) proti levi na vrh.

Sestop na JZ (PD-, 3 h): Nekaj metrov strmo navzdol (50°) proti Ranrapalci, čez razpoko in in po širokem, enostavnem JZ slemenu do sedla med Ishinco in Ranrapalco (5300 m). Z njega desno dol do konca ledenika in po lahko prehodni moreni na levi do jezera Ishinca. Za možiči nekoliko navzgor čez moreno do stika z jutranjo potjo.

Urus Este (5420 m, PD, 6–8 h) je najnižji in najbližji od treh Urusov. Za kočjo v baznem taboru poiščemo kažipot "Urus" in začetek očitne, z možiči označene poti najprej proti zahodu oz. levi, nato pa naravnost navzgor v ključih po strmi moreni. Na vrhu strmine desno čez lahke

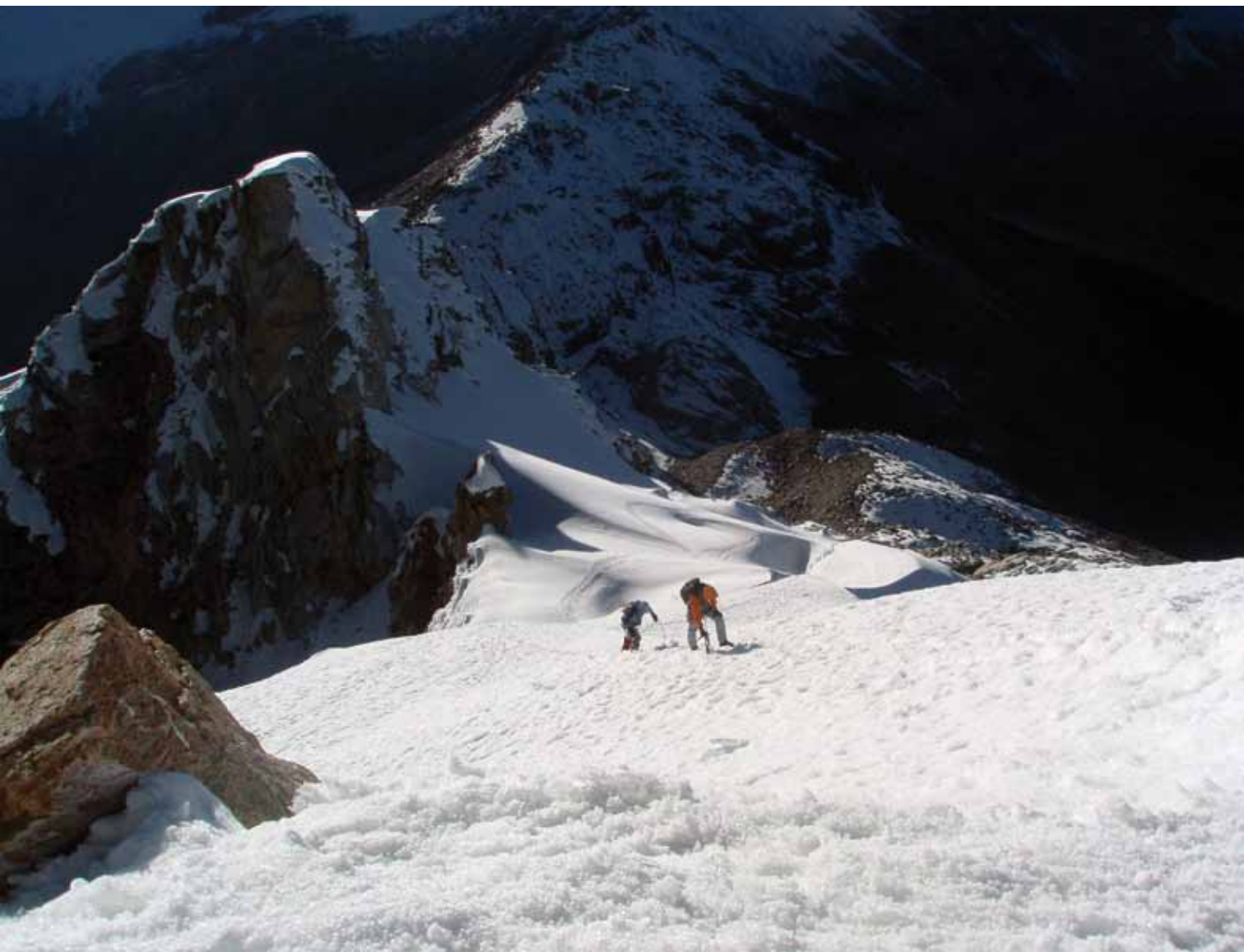
skale, nato naravnost navzgor čez enostavna snežna pobočja (do 40°) med skalami proti vrhu. Nanj nekoliko izpostavljeno, a enostavno po desni strani.

Ostali vzponi: Večina resnih plezalcev pride v Ishinco, da bi prek tabora ABC splezala na Tocllaraju (6032 m, D) ali Ranrapalco (6162 m, D).

Oprema: Dereze, cepin, vrv in ostala oprema za ledeniško navezavo, vsa oprema za (hladno) taborjenje.

Sezona: Najprimerneje v suhem obdobju od junija do avgusta. Junija je sneg globlji in mehkejši. Julija in avgusta je vreme bolj spremenljivo, gazi pa trdnejše in in očitnejše.

Agencije: Preizkušeno zanesljiva in cenovno zmerna agencija v Huarazu je Enrique Expeditions (<http://www.enriqueexpeditiontours.com>), sicer pa jih je na glavni ulici v mestu še na ducate.

Strmejši finale na Urus

Vršni del Ishince, pristop poteka po desni

Z nami na pot

Ušesa Istre

Kraški rob in Bržanija

✍ Marjan Bradeško

Kulisa Kraškega roba v večernem soncu FOTO: ZVONE KOSOVELJ

Nekega večera, bilo je še v prejšnji državi, sva po celodnevni hoji z Dariom prišla na teme Slavnika. Za nama so bile planjave Kojnika vse do Žbevnice, na Gomili sva obrnila in se preko obeh Plešivic približala vrhu. Samotna, razkuštrana bukev je v ogolele veje ujela velikansko rdečo kroglo, ki je tonila v Tržaški zaliv ... Vmes pa so se v mraku večera risala bližnja obzorja Kraškega robu, kjer Podgorski kras v stopnjah pada proti slovenski obali. V šibki večerni svetlobi so oblike izgubile vso ostrino. Počutil sem se, kot bi jadral ob pobočju v naročje morju, v katerem je dolga rdeča proga sončeve luči kazala nezmotljivo proti zahodu. In takšen je čudoviti svet na prehodu iz Čičarije v Slovensko Istro. Planote in kamniti robovi, preko katerih se svet spušča proti

morju. Kdo ne pozna sten nad Črnim Kalom? Kdo še ni videl dolgega zidu, ki zapira obzorje, ko se iz doline Rižane pogled vzpne v smer Slavnika? Ali pa trebušastih spodmolov, ki se sklanjajo nad popotnika v bližini mejnega prehoda Sočerga na poti v hrvaško Istro? Ni čudno, da tistim kamnitim tvorbam rečejo kar »ušesa Istre«. Saj slišijo vsak odmev, vsak glas, vsako jugozahodno sapo, ki prihaja iz Istre, iz zaledja Koprskih Brd, kot jih imenujejo geografi. Zatorej pojdite prek kraških goličav, med osamljene borove gozdičke, pod zavetne skalne stene ali pa prav v dolino, k izviru Rižane – ne glede na to, ali ste tam morda že bili. Gotovo boste slišali, kaj šepeta Istra - če le odmevov ne bo preglasila burja, ki se dostikrat rjoveče podi preko robov proti široki morski planjavi.

SVET NA PREHODU

Da je področje, kamor vas vabimo, svet na prehodu, kažejo že kamnine. Apnenčaste stene se prepletajo s flišnim svetom, posebej nižje v pobočjih in v dolini. Tudi oblike površja so raznolike – skoraj ravna planota suhega in pustega Podgorskega krasa z zaplatami borovih gozdov, navpične stene Kraškega robu, terasast svet Bržanije (tudi Brežanije, od besede breg) in značilne podolgovate doline, podolja ali vale, kot jim rečejo v zaledju Slovenske Istre, v svetu Šavrinskega gričevja. Če jih naštejemo, si od severa proti jugu v bližini ceste, ki vodi proti Buzetu v Hrvaški Istri, sledijo: Gračiška, Smokavška, Lukinska, Sočerska in ogromna Movraška vala, vse pa so obdane z zaobljenimi planotastimi hrbtmi, ki se vlečejo v isti smeri kot Kraški rob.

Koprska Brda ali Šavrini so območje, ki jim dostikrat rečemo kar Slovenska Istra. In prebivalci so Šavrini oziroma Šavrinke. Šavrinke pa so bile v nekdanjih časih prave popotnice in so prehodile večino poti, ki jih danes prevozimo. Hodile so prodajat kmečke pridelke in jajca (zato so jim rekli kar jajčarice), zlasti v Trst. Nesmrten spomenik tem ženskam, ki so kar na lastnem hrbtu nosile težke tovore, je v romanu Šavrinke postavil pisatelj Marjan Tomšič (prva izdaja 1986, druga 1991 pri založbi Kmečki glas). Priporočam v branje vsakmur, ki bi rad doživel utrip nekdanje Slovenske Istre.

Sveti Kirik FOTO: GORAZD GORIŠEK

OKUSI, VONJI, BARVE ...

Vsakega popotnika po hoji kaj kmalu zlatkoti. In svet, v katerega se odpravljate, je že na obrobju Sredozemlja, zato tudi hrana ustrezno spreminja svoj okus – saj se bližate morju. V gostilnah Slovenske Istre boste našli testenine, posebej vas lahko navduši značilna istrska jed fuži – testenine v obliki tulca, zraven pa golaž, pršut ali tartufi; začnete lahko kar v Gračišču ali v Sočergi, v bližini »ušes Istre« - morda vam kakšno skrivnost prišepne še Milan Palčič, ki skrbi za dobro počutje tam že desetletja.

Svet pa je v valah, v dolini in v južnih pobočjih dovolj prijazen, da trta pošteno rodi – istrska malvazija med belimi in značilni temnomodri refošk med rdečimi vini dajeta značaj pokrajini. Če gremo nekoliko nazaj proti Slavniku, opazimo, da je kraški svet primeren tudi za ovčjerejo – pred drugo svetovno vojno naj bi samo vas Podgorje premogla preko 1500 glav drobnice in govedi. Je pa zemlja trda in skromna, menda pa

se danes tam spet klatijo tudi volkovi, ki ogrožajo živino ...

Kakorkoli že, okusi tistega sveta so nekaj posebnega - prežeti z vonji brina, ki kot palčki raztreseno stoji po planotah. Pomlad nasuje še drugih dišav pa tudi barv – od cvetočega drevja preko rumenih prelivov brnistre do rožnato-vijolične potonke, ki tam raste kar v naravi. Seveda pa svoj višek barve dosežejo jeseni, ko med orumenelimi travami zažari ruj. Še ko pada mrak, njegova živost daje veselje in optimizem duši.

UMETNOST IN ARHITEKTURA

V svetu pod Kraškim robom vas bo, kar ob markirani poti, pričakalo marsikaj lepega, kar je ustvaril človek. Prav gotovo so na prvem mestu Hrastovlje, cerkvice Sv. trojice s taborskim obzidjem, v njej pa sloviti Mrtvaški ples – prikaz človekovega življenja. Velja se ustaviti in si ogledati ta zgodovinski svetovno znani biser.

O novodobni arhitekturi imajo ljudje deljena mnenja, vendar je črnokalski most

(viadukt) gotovo tako opazen, da mimo njega ne morete. Skoraj ni poti v tistem svetu, odkoder ga ne bi dobro videli. Pogled z razglednega stolpa na Lačni, ko zadnji žarki zahajajočega sonca po Osapski dolini obsijejo vitke stebre tega mostu, je nekaj posebnega – z razdalje pa je mogoče zares občutiti velikost te človekove stvaritve. Ali most sodi v tisto pokrajino, pa je seveda drugo vprašanje.

Tudi železniška proga, ki se z višine morske gladine (Koper) prav hitro povzpne za skoraj 400 metrov (železniška postaja Črnotiče), je svojevrstna – v Dolu pri Hrastovljah namreč vlak smukne v predor, še v smeri jug, in ko pride ven, vozi skoraj v nasprotno smer, proti severu – zavoje je več kot devetdesetstopinjski.

Posebna umetnina je tudi cerkev sv. Valentina (znanilca pomladi) v Črnem Kalu, pravzaprav njen zvonik, ki stoji samostojno – podobno kot stolp v Pisi je tudi ta nagnjen in so ga morali privezati, da so ustavili privlačnost zemeljske težnosti.

“Ušesa Istre”, spodmoli pri Sočergi FOTO: MARJAN BRADEŠKO

Največji umetnik Kraškega robu, Bržanije in Slovenske Istre pa je narava – in pozdravila vas bo z najrazličnejšimi kamnitimi tvorbami, stolpi, mostovi (naravni most v stenah nad Sočergo), celo slapovi (Veli Vir pod Sokoliči v bližini Sočerge), vmes pa bodo trave, bori, nizko grmičje, brin, ruj, brnistra ... Če jo ujamete v cvetu, bo še toliko lepša.

KAM JO LAHKO UBERETE?

Morda začnimo kar s tistimi, ki jim navpične stene Kraškega roba že vrsto let nudijo možnosti »hoje po vertikali« - plezalci in alpinisti imajo v črnokalskih stenah plezališče za vse leto. Večina pa vas bo verjetno hodila – od kratkih, enournih sprehodov, kamor lahko vzamete res najmlajše, pa do čudovitih krožnih tur (nekaj jih predlagamo v opisih) ali celo prečenj – v tem primeru morate poskrbeti za to, da vas na cilju nekdo pobere z vozilom.

Z najmlajšimi se gotovo lahko povzpnete na Gradišico (Gradišče) pri Čr-

notičah, do lepo obnovljene cerkvice Marije Snežne. Lepa sprehajalna pot iz Črnotič, od železniške postaje, vas bo vodila kar sama. Nenaporen je tudi vzpon iz sosednjih Praproč, pa tudi vsako pohajanje po poteh po samem vrhu Kraškega robu. Zanimiv in lahek je tudi vzpon izpred vasi Smokvica (pri Gračišču) na Lačno, kjer je tudi imeniten razgledni stolp. Posebej lepo je tam v jasnih zimskih dneh, ko je teme Slavnika v daljavi pokrito z belo snežno kapo. Priporočam pa tudi spust iz vasi-ce Sokoliči (pri Sočergi) po turistični poti do slapa Veli Vir.

Tisti, ki imajo radi kroge (tudi eden od vrhov v zaledju Slovenske Istre se tako imenuje), bodo gotovo navdušeni nad naslednjimi predlogi. Najlepše je obkrožiti Movraško valo in sicer tako, da začnete pri sv. Kiriku (Kviriku) nad Sočergo, greste pod stene nad Sočergo (Veliki Badin) in mimo vasi-ce Dvori vse tja na sever do Lačne, odkoder se vrnete nazaj na Gradec in do cerkvice. Lep je tudi krog z železni-

ške postaje Zazid čez Lipnik na Kavčič in nazaj preko Goliča do Kojnika, odkoder se vrnete na postajo. S tretjim krogom povežite dolino in rob – pričnite v Hrastovljah in se vzpnete do cerkvice sv. Štefana, od tam pa nadaljujte v Dol in na Veliki Gradež, nato nazaj do železniške postaje Zazid in po Kraškem robu do Vrha sten nad Podpečjo, odkoder se vrnete nazaj v dolino, v Hrastovlje.

Za tiste, ki radi prečijo pokrajino, pa samo en izziv – iz Sočerge jo mahnite do Slavnika ali še tja čez v Matarsko podolje.

Predlagane poti so večinoma lahke, čeprav vodijo med kraškim kamenjem, tudi kakšna robida ali šipek se steguje na pot. Boste pa na nekaterih mestih preko sten naleteli celo na kline in jeklenice (nad Črnim Kalom, v stenah nad Sočergo). Za popestritev.

In ko boste na poti – glejte, vonjajte in poslušajte – morda v »ušesih Istre« začujete, kaj vam šepeta svet v zaledju Slovenske Istre. ◻

Naravni most nad Sočergo FOTO: MARJAN BRADEŠKO

Čez trave Čičarije proti morju FOTO: GORAZD GORIŠEK

Trizoba kukavica FOTO: ALENKA MIHORIČ

Posebej zanimivo pa je, kako so si v tem svetu posamezne vasice našle zavetje pred burjo. Podgorje se je stisnilo v vznožje Slavnika, slikovite Črnotiče, še vedno na planoti Podgorskega krasa, so se skrile povsem pod stene enega od malih »kraških robov«. Seveda pa najbolj padejo v oči Črni Kal, Podpeč in Zanigrad pod samim Kraškim robom. Na pobočju Bržanije so si našle zavetja, dovolj odprtosti proti topli južni strani in nekaj teras za kakšno skromno njivico, oljčni ali figov nasad pa tudi že za prve vinograde.

Še nekaj je zanimivo – če je zgoraj suhi kras, je v dolini povsem drugače – izvir Rižane je močan in tam je tudi zajetje znanega vodovoda, ki napaja večino slovenskega obalnega področja. Voda se po neznanih poteh pretaka pod skalnimi skladi, prihaja pa menda celo izza Slavnika, iz Matarskega podolja. Ob izviru je tudi lepa cerkvica Marijinega vnebovzetja, kraju pa pravijo Vzroček ali Vzroček (verjetno od izvirkček).

Stražni stolp nad Podpečjo FOTO: OTON NAGLOST

Kraški rob – informacije

Dostop: Z avtomobilom po primorski avtocesti do izvoza Kastelec in proti Podgorju, če greste na Podgorski kras in na vrh Kraškega robu; za ostale dele – Bržanijo in zaledje Slovenske Istre (Šavrine) pa zapeljete z avtoceste na izvozu Črni Kal – spodaj, pod mostom, na križišču zavijete levo, če greste v Črni Kal ali vasi pod robom, oziroma desno in zatem levo proti Buzetu, če greste v samo dolino (Hrastovlje) ali navzgor proti Kubežu in Sočergi. Zaradi železniških prog proti Kopru in proti Pulju so opisani kraji lahko dostopni tudi z vlakom – železniški postaji Črnotiče in Hrastovlje na prvi progji ter postaji Podgorje in Zazid na slednji so odlična izhodišča.

Planinskih koč v opisanem območju ni, prenočiti je mogoče v nekaterih gostilnah s prenočišči. Ture so večinoma enodnevne.

Literatura:

Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, planinski vodnik, Karlo Kocjančič, Branko Bratož-Ježek s sodelavci, Planinska založba PZS, 1997
Slovenija – pokrajine in ljudje, str. 258-281, Mladinska knjiga, 2001

Zemljevidi:

Slovenska obala in zaledje, izletniška karta, 1 : 50.000, Geodetski zavod Slovenije, Ljubljana 1989
Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, 1 : 50.000, izdelal Geodetski zavod Slovenije, založila Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, 1997
Slovenska Istra, Poti po Slovenski Istri, izletniška karta, IKI d. o. o., založile Mestna občina Koper, občina Izola in občina Piran, Ljubljana, 2001
Primorje in Kras, izletniška karta, 1 : 50.000, Geodetski zavod Slovenije, Ljubljana, 2006

Skalni golob FOTO: GORAZD GORIŠEK

Znami na pot

V ponedeljek zjutraj sva odrinila ob tričetrt na tri do staj mimo cerkvice v Krnici v grapo Za Rudmi in na stezo, ki vede v škrbino Za Javrom (1612 m). Šele pod vrhom škrbine se je danilo, obenem pa se je tudi nebo jelo zagrinjati s temnimi, dasi suhimi meglami. Ob tričetrt na pet sva stala na vrhu Kazarjůvaca (1816 m) ... Ko sva stopila na vrh Kazarjůvaca, je bilo nebo že čezinčez temno in megle so zavijale Kaninske vrhove. Vsa Furlanska in Benečanska ravnina je bila črnkasto valovje. Vendar sem videl, kar je mene zanimalo, t.j. dolino Po Meji, lanec Stola čez Breženski Jalovec ter grebenaste odrasleke Muzcev ... Na vrhu sva postala le toliko, da sem dobil pregled. Potem sva šla po Robu naprej. Izprva je šlo po visoki travi, pozneje postaja Rob, kakor prihka streha na eno pleno, na drugo stran odrezan, da se hodi težko pokonci. Na južno stran je semintja malo rušin, ki se držè v poklinah plati ... Stopivšemu v krnico, se mi je zdel najvišji vrh Muzcev četrti po vrsti: lep stožec. Po laštah in zrušeninah in tik pod vznožjem po snežini sva se mu približala. Mičel je trdil, da je ta visoki vrh Muzcev nepristopen. Kateri je najvišji, sploh ni dobro vedel ... Plezala sva previdno po rebri navzgor do pod žleb. Bila sva oba le v okovanih čevljih; Mičel tudi cepina ni imel. Jaz sem žleb hitro preplezal, zaman je poskušal Mičel ... Tudi meni je šlo precej težko, no, v rušatem terenu cepin pomaga skoraj do nepristopnosti. Dobro z oklom gori in z ostjo doli zapičen v zemljo drži človeka precej gotovo, če ima noga le količkaj opore ... Nad škrbino se dviga pravi vršac Muzcev (po zadnji meri vojaškogeografskega zavoda italijanskega 1875 m) ... in po kratkem plezanju 10 minut bil na vrhu. Pogled na jug mi je kazal lanec proti Čamponu (1713 m), Rezijo zakriva dolg greben, ki se vleče od vrhunca doli ...

Henrik Tuma: Muzci (Cime dei Musi, 1875 m),
Planinski vestnik, 1912 (str. 204–213).

Če se s Furlanske ravnine peljete skozi Tersko dolino, bo v nekem trenutku pred vami zrasel mogočen, monoliten skalnato-travnat zid. Kaj pa je to, se boste vprašali. To so Muzci, prav poseben svet za gorske sladokusce in potepuhe. Obisk te skupine težko pusti kogar koli ravnodušnega, to je namreč gorska divjina ostrih grebenov, globokih prepadov, strmih trav in prostranih razgledov. Na eni strani se odpirajo pogledi na bližnje Zahodne Julijce in karnijske vršace, v daljavi je kulisa Visokih Tur in Dolomitov, na drugi strani se v soncu blešči Jadransko morje ... Če vas bo pri tem preletela še jata beloglavih jastreb, vas bodo te gore nedvomno očarale, zagotovo boste postali ljubitelj Muzcev in z lahkoto se boste odločili, da jih boste obiskali še kdaj.

Bilo je neverjetno mrzlega novembra, ko sem jih skupaj s prijatelji prvič obiskal. Namesto s toplejše južne strani smo se na pot odpravili s severa. Tako je nohtalo, da smo nehote hiteli bolj, kot bi običajno, da bi le ušli mrazu. Iz bukovega gozda smo prišli v kraški in bolj skalnat svet, kjer so nas presenetili jamarski bivak in mnoge oznake jam. Čez valovit teren smo stopili v prostrano gruščnato kotanjo, iz nje pa strmo po grapi na sedlo. Še močneje nas je objel mrzel severni veter in s težavo smo se po grebenu prebili do najvišje točke. Izza podkape sem se poskušal razgledati, vendar to ni bilo prav enostavno. Kot bi stal na kakem himalajskem vrhu! Vse naokoli je bil precej

V svetu beloglavega jastreba

Muzci

✍ in 📷 Vladimir Habjan

Lopič (levo) in Javor (desno) z Velikega Karmana

neznan svet, le nasproti sem videl znani Kanin. Na južni strani se je odkril rdeči bivak, globoko spodaj valovita dolina. Kje sploh sem, kako dolg je ta greben in kaj vse so ti vrhovi in doline?

MONOLITNI VZHODNI IN RAZČLENJENI ZAHODNI DEL GOROVJA

Muzci skupaj s Stolovim grebenom, Brinico in Breško goro na jugovzhodu ter grebenom Karmana na jugu spadajo na skrajni jugozahodni rob Julijskih Alp. Na severu oz. severovzhodu mejijo na Kaninsko skupino, na zahodu oz. severozahodu pa na Karnijske Alpe, na skupino Zuc dal Boora. V zemljepisnem smislu k Muzcem (italijansko Cime del Monte Musi) prištevamo ves gorski svet od sotočja Belega potoka/Rio Bianco in Učje/Uccea na vzhodu do sotočja Bele/Fella in Tilmenta/Tagliamento na zahodu. To je 23 kilometrov dolga gorska veriga v smeri vzhod-zahod z najvišjim vrhom Lopičem/Monte Plauris, 1958 m. Muzce oklepajo Rezija/Resia in Železna dolina/Canal del Ferro na severu, dolina Tilmenta na zahodu, neizrazita dolina Valle del Venzonassa in Dol na Meji/Valle di Musi na jugu ter Učja/Valle di Uccea na vzhodu. V ožjem pomenu štejemo za Muzce šest kilometrov dolg greben med Zajavorom na vzhodu in Kadinom na zahodu.

S Kaninsko skupino Muzce veže sedlo Karnica/Sella Carnizza, 1086 m, od Stolovega grebena jih ločijo sedla Tam na Meji/

Passo di Tanamea, 872 m, Dol po Meji/Valle di Musi in sedlo Muzci/Forcella Musi, 1009 m.

Vzhodni del pogorja je dokaj enoten greben. Prvi omembe vredni vrh je Zajavor/Monte Zaiavor, 1815 m (še vzhodneje je preval Zajavor/Bocchetta Zaiavor, 1608 m), sredi vzhodnega dela grebena je Veliki Rob/Viliki Rop, 1869 m. Po zemljevidu sodeč gre za stranski vrh, medtem ko je v glavnem grebenu najvišji vrh vzhodnega dela, kota 1878 m brez imena (pogosto pa se kar ta vrh imenuje Veliki Rob). Še zahodneje je Vrh Muzcev/Monte Musi, 1866 m, zadnja vrhova tega dela pa sta Kadin/Monte Cjadin, 1818 m, in Cima di Campo, 1762 m. Sledi najnižji del Muzcev, preval Poljica/Forcella Campidello, 1461 m, ki loči vzhodni in zahodni del.

Zahodni del gorovja je bolj razčlenjen, razširi se v mnoge grebene in dolinice ter se obrne proti severozahodu. Prvi vrh glavnega grebena je Javor/Monte Lavara, 1906 m, sledi mu najvišji Lopič/Monte Plauris, 1958 m, med njima je sedlo Lanež/Forcella Slips, 1631 m.

SKROMNI OSTANKI SLOVENSkih IMEN

Po italijanskem zemljepisu spadajo Muzci v Julijske Predalpe/Prealpi Giulie, vendar gre – čeprav nobeden od vrhov ne presega 2000 metrov – v resnici za zahteven alpski svet. Z juga iz Terske doline/Val Torre se Muzci kažejo kot pokončen, monolitni zid

Muzci iz Terske doline

z mnogimi strmimi stebri in globokimi grapami. Če je spodnji del poraščen z bukovimi in borovimi gozdovi, kjer je precej primesi južnega rastlinja (bršljan, črni bor, brinje, ostro grmičevje), je zgornji nadpasom ruševja gol, travnat in skalnat. Severna pobočja so precej bolj poraščena z gozdovi in tudi prepadnejša, posebej pobočja Lopiča in Javorja odsekano padajo v doline. Osrednji greben je tako izrazit tudi zato, ker se dviga visoko nad dolinami. Izhodišče Vencone/Pušja vas ima recimo skromno višino 232 metrov, torej je do vrha več kot 1700 metrov.

Naj omenim še eno značilnost Muzcev – vodo. Tu namreč pade največ dežja v Julijskih Alpah (v povprečju 3313 mm, pa tudi do 4000 mm na leto), ob tem pa je zanimivo to, da je studencev v gorovju izredno malo.

Ko se vozimo po dolinah, čez prelaze in se ustavljamo na izhodiščih, nas preseneči skromno število prebivalcev. Včasih se nam zdi, kot da smo nekje na koncu sveta. Tega območja se bomo spomnili tudi po katastrofalnem potresu leta 1976, takrat je bilo precej hiš in vasi obnovljenih. Največ

življenja se je obdržalo po prisojnih terasah, npr. v vasi Mužac/Musi, tudi Muzci.

Če pogledamo malce v zgodovino, je to območje državna avstrijsko-italijanska meja že leta 1866 iztrgala iz matične dežele. Krajevna imena so sicer italijanska, vendar so se ohranila tudi slovenska, pogosto zapisana z italijanskim pravopisom. Govorica mimoidočih je nekakšna čudna italijanščina, čeprav lahko slišimo tudi »dober dan« ali »nasvidenje«. Zapleteno izgovorljiva imena krajev gredo pogosto težko v uho, npr. Tanataviele, Tasaiebomenta. Avtohtona slovenska imena so še ohranjena, čeprav pogosto zapisana po italijansko (npr. Tanamea/Tam na meji, Planinizza/Planina). Krajevna imena imajo tudi po več nazivov, podobno kot na Rezijanskem.¹

KAM SE LAHKO ODPRAVIMO?

Eden prvih obiskovalcev Muzcev je bil dr. Henrik Tuma, ki je svojo pot opisal

v Planinskem vestniku.² Bil je tudi eden prvih, ki je zrisal barvni zemljevid Muzcev v velikosti 37 × 22 cm (Rezija, objavljena v Planinskem vestniku št. 2, 1912). Tuma je opisal vzpon s sedla Karnica na Zajavor (on ga imenuje Za Javrom) in prečenje proti Velikemu Robu. Z vodnikom sta z grebena sestopila na sever v dolino potoka Barman.

Muzci so bili za slovenske obiskovalce dolgo planinsko nezanimivi, najbolj seveda zaradi oddaljenosti, pa tudi zaradi nepoznavanja. Tudi sicer pogorje ne slovi kot prav obiskano, čeprav markirane poti vodijo na večino vrhov. V zadnjih letih se je to precej spremenilo, Muzci so dočkali več obiska, tudi iz Slovenije. Vzroke lahko iščemo v odprtih mejah in v vse daljših razdaljah, ki se jih lotevamo. V pogorju najdemo vrsto novih markacij, precej starih neoznačenih pastirskih poti je na novo markiranih, napeljanih je nekaj novih jeklenic (velja pa opozoriti, da so mestoma tudi potrgane!).

¹ Večina imen je povzetih po Stanku Klinarju in Andreju Mašeri.

² Muzci (Cime dei Musi, 1875 m), Planinski vestnik, 1912 (str. 204–213).

Greben Muzcev, desno zadaj v meglicah Lopič in skalnati Javor

Markirane poti vodijo na vrhove prav iz dolin, tako da moramo pogosto premagati precej več kot tisoč metrov višinske razlike. Pod Lopičem sta sicer dve planini (Ungarina in Confin), do katerih vodi ozka, delno asfaltirana gorska cesta, ki pa je prepovedana za promet (od junija do septembra dovoljeno do kmečkega turizma). Na vzhodni del gorovja so dostopi bližji, na zahodni pa precej daljši, saj je južna dolina Valle del Venzonassa, po kateri prav tako vodi makadamska cesta, za obiskovalce prepovedana. Slovenskih zemljevidov območja ni, lahko pa tudi pri nas kupimo karte Tabacco, ki ga pokrivajo.

Predloge za ture boste našli v osmih opisih. Odpravili smo se na vse pomembnejše vrhove, tako z juga kot s severa. Poslastica je prečenje vzhodnega dela grebena, ki ga nikakor ne smemo podcenjevati, saj gre za pravo alpinistično turo, pa čeprav plezamo zgolj po strmih travah. Pri tem nam še kako prav pride cepin, kar je poudarjal že Tuma. Zahodni del grebena je še težji in smo ga pustili za kdaj drugič.

Kaj reči za konec? Ko se boste po turi vrnili do avta, se boste spomnili mojih besed: ne bo vam žal dolge vožnje in obiska Muzcev. Srečno pot torej, veliko prostranih razgledov z vrhov in veliko užitek pri pohajkovanju po samotnih grebenih! ◉

OSREDNJE OBMOČJE MUZCEV

spada v narodni park (Parco Naturale delle Prealpi Giulie), ustanovljen leta 1996, velik skoraj 100 km², ki zajema več občin pokrajine Videm. Posebnost območja je stik treh različnih biogeografskih območij, sredozemskega, ilirskega in alpskega, ki združujejo edinstveno biotsko raznovrstnost. Muzce pogosto preletavajo beloglavi jastrebi.

Tik pod vrhom Kadina, pogled na vzhod

Ob jeklenicah od Vrha Muzcev proti Velikemu Robu FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Pogled na Karnijske Alpe z grebena Muzcev : na desni Creta Grauzaria in Monte Sernio, v sredini Monte Coglians, na levi Monte Peralba

Bivak Brollo na poti na Vrh Muzcev FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Kadin (najvišji) in Lopič (v ozadju)

Muzci – informacije

Dostopi: iz Slovenije so dolgi, zato so priporočljivejše ture za več dni. Na severno in zahodno stran se lahko pripeljemo iz Trbiža po Kanalski in Železni dolini (po avtocesti do Tolmezza in 10 km nazaj ali po magistralni cesti) ter po dolini Tilmonta ali pa že prej zavijemo proti Reziji in sedlu Karnica. Do vzhodnega dela je najbolje priti skozi Učjo iz doline Soče, iz Bovca ali Kobarida. Na južno stran pridemo prav tako skozi Učjo ali pa skozi Tersko dolino (po avtocesti skozi Novo Gorico, Videm in Tarcento), kar je sicer dolgo, vendar zaradi avtoceste dokaj tekoče. Naj še opomnim, da je asfaltirana cesta med Učjo in sedlom Karnica zelo ozka!

Planinskih koč v Muzcih ni, so zgolj bivaki oziroma zasilna zavetišča, ki nam pridejo prav le za prvo silo. Pod Lopičem so štiri: Elio Franz/Ricovero Elio Franz/Cuel de Fratte, 1008 m, Bellina/Ricovero Casera Cjariguart, 1380 m, Coi, 1308 m, in Ricovero Resartico, 1600 m. Pod Kadinom v dolini Črnega potoka je Ricovero Casera Rio Nero, 865 m, na južni strani Velikega Muzca je bivak Dino Brolo, 1675 m. Še največje udobje bomo imeli pod Javorjem na planini Confin, kjer je kmečki turizem Malga Confin, 1331 m.

Literatura:

Tine Mihelič: Julijske Alpe. PZS, 2009 (poglavje o Muzcih je napisal Stanko Klinar)
 Andrej Mašera: Zahodne Julijske Alpe, Sidarta, 1998 (poglavja: Zajavor, Muzci in Lopič)
 Stanko Klinar: Sto slovenskih vrhov, Prešernova družba, 1991 (poglavja: Lopič in Muzci)
 Andrej Stritar: 111 izletov po slovenskih gorah, Sidarta, 2006 (poglavja: Zajavor in grebenu Muzcev in Lopič ali Monte Plauris)
 Vodnik po planinski poti SPD Trst (več avtorjev), Založništvo tržaškega tiska, 1975 (poglavje 2. Pot dr. Henrika Tume)
 Fabrizio Romanelli: Planinarjenje v Furlaniji-Julijski krajini, Arti Grafiche Friulane, 1994 (opis bivaka Elio Franz).

Zemljevidi:

Canin – Val Resia, Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabbaco 27, 1 : 25.000
 Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabbaco 26, 1 : 25.000 (samo vzhodni del Muzcev)
 Avtokarta Slovenije

VENZONE/PUŠJA VES

Če se odpravimo na zahodni del Muzcev, si vsekakor velja ogledati znamenito Pušjo ves. Mestece, ki je bilo skorajda v celoti porušeno v potresu leta 1976 in kasneje obnovljeno, je obdano s srednjeveškim obzidjem. V mestu je nekaj lepih palač v beneškem slogu, zanimiva mestna hiša in romansko-gotsko katedrala apostola Andreja iz leta 1308. Ogledati si velja arhitekturo, freske, kipe – še posebej Pietà iz prve polovice 15. stoletja. Največja znamenitost mesta pa so gotovo odlično ohranjene mumije iz 17. stoletja, ki so jih našli v grobovih pod cerkvijo.

Ples Režijanov

Staro tradicijo preobleči v turistično tržno nišo

Čez hribe je potekala pot kontrabanta in brusaške obrti

✍ Miran Mihelič

ZGODBA O BRUSAČIH

Kako so postali Rezijani brusači, skuša odgovoriti naslednja zgodba. Rezija včasih ni imela cest in tako so bile za Rezijane trgovine in razne obrtniške usluge v okoliških dolinah predaleč, da bi jih lahko obiskovali ob vsaki potrebi, zato so se naučili te stvari opravljati kar sami. Tudi popravila orodja, zlasti gospodinjskega. Bilo pa je tudi veliko moških (ta Bušč'h) na Bovškem, ki so v času, ko ni bilo dela pri hiši, odhajali delat daleč okoli (kosci, rudarji, gozdarji) ali pa so hauzirali (krošnjariji). V tem času so vse breme gospodarjenja na prav tako bornih domačijah nosile ženske.

Zgodilo se je, da je prišla za nevesto na osamljeno rezijansko domačijo ta Bušča (Bovčanka oz. Slovenka). Ko je čez leta njen mož za dalj časa obležal bolan in ji ni mogel več nabrusiti nožev, povezati počenega glinenega lonca ali zamenjati špice pri dežniku, je začela klicati ljudi na pomoč, saj ga ni mogla pustiti samega. Toda njen glas se čez gozdič pred hišo ni slišal do vasi, pač pa je od stene do stene bližnjih gora odmeval tako razločno, da ga je bilo slišati po skoraj vsej dolini. Rezijani so slišali klice po ta buščo (po bovško) in rekli: »Ta Bušče kličejo na pomoč.

Verjetno so same, in kot je slišati, rabijo pomoč pri popravilu orodja. Pojdimo jim pomagat. Jutri je šmarna miša (maša), zato bo našega dobrega dela Bog še bolj vesel!« Po Reziji so zazvonili zvonovi in sklicali moške, ki so najbolje znali ta opravila. Na hrbet so naložili vse svoje orodje za popravila in večina se je odpravila dol proti zadnji rezijanski vasi Učji in proti Žagi, na Buško. Tisti na spodnjih pobočjih Kanina pa so se po pastirskih poteh odpravili kar čez Kanin na Plužno, v Bovec, drugi tudi na Žago in od tam naprej.

POT V SPECIALIZACIJO

Ta Bušče so presenečenje hitro zamenjale za veselje in prinesle Rezijanom brusit vsakovrstna rezila, v popravilo pa vse, kar je bilo pokvarjenega. V zameno so jim dale različne pridelke, katera pa se je v postavnega mladega Rezijana tudi zaljubila. To pa ni čudno, saj so le zelo postavni »talipi« lahko nosili kakih 70 kilogramov orodja čez Kanin v drugo dolino. Vse ostalo delo je bilo v primerjavi s tem prava zabava. Prosile so jih, naj prihajajo še popravljat, in podjetni Rezijani so ponudbo uresničili. Prihajali so takrat, ko na svojih domačijah niso imeli kaj dosti opravkov. Bog

je bil Rezijanom res hvaležen in tako se je začela njihova slovita obrt, ki so jo vsi zdravi mladi moški opravljali vse dlje od doma in po svetu, da je bilo dovolj dela za vse. Med drugo svetovno vojno so bili nekaj malega hvaležnosti deležni, ko je na Kanin strmoglavilo nemško vojaško letalo. Trdožive Rezijanke in Rezijani so v nahrbtnikih znosili skoraj vse njegove kovinske dele v Rezijo, da so iz njih izdelovali nože in vse mogoče. S tem so si malo pomagali v revščini med vojno in nekaj časa po njej.

Rezijanski brusači so bili znani tudi kot zelo prijazni pripovedovalci. Posebno so znali na različne načine zabavati otroke, ki so radi opazovali tudi njihovo opravilo. Zato je bil zanje prihod Rezijanov nekakšen praznik z ljudskim teatrom. Vsi med njimi so bili zelo priljubljeni. Kadar se je kje srečalo več Rezijank in Rezijanov, so zapiskali in zaplesali. Ob odhodu iz vasi ali ob srečanju na daleč so močno zavriskali.

V HVALEŽNOST IN SPOMIN NA STARE ČASE

V hvaležnost in spomin na stare čase, ko so si bili bližnji ta Buški in Rezijani tudi

Dolina Rezija z grebena Muzcev, zadaj Strma peč in Montaž, na sredi Žrd (Sart) in desno Kanin FOTO: VLADIMIR HABJAN

v številnih formalnih ali neformalnih sorodstvenih povezavah, še zlasti pa v spomin na Rezijane dobrega srca bi bilo lepo, če bi v Bovcu, na Žagi in v Srpenici en dan pred šmarno mišo pripravili tradicionalni trg – dan rezijanskih brusačev. Nanj bi povabili Rezijane z vso kulturno, folklorno, kulinarčno ponudbo, nekdanjo obrtno tradicijo in največjim etnološkim bogastvom ter izpovednim bistvom – rezijanščino.

Po drugi strani pa bi ta Buški, če bi jih povabili, vrnili obisk v Reziji naslednji dan, na največji rezijanski tradicionalni praznik – šmarno mišo.

Za to priložnost bi v Bovec povabili pohodnike in planince, kolesarje in motoriste vseh vrst, posebno tiste s starinskimi motorji in kolesi. Vsi ti bi naslednjega dne obiskali še Rezijo. V Rezijo bi šli planinci peš čez Kanin, čez planino Kot, pohodniki lahko tudi po cesti iz Žage po poti ob reki Učji ali po malo prometni gorski cesti navzgor do prve rezijanske vasi Učja, čez planino Krnica in v dolino reke Rezije. Po tej cesti bi šli tudi kolesarji in motoristi. Nekaj podobnega bi lahko pripravili tudi proti pomladi, ko je sneg za turno smuko na Kaninu že uležan.

Tako bi obiskali Rezijo na dan, ko se vrnejo domov tudi skoraj vsi izseljeni po Furlaniji in drugod po svetu, ki globoko v srcu še čutijo rezijanske korenine, zlasti tisti starejši Rezijani, ki jih boli, da rezijanščina, institucionalno osamljena in zavržena, izginja iz ust in zavesti mlade generacije. Pa ne zaradi slovenščine, ki je ne slišijo, ampak zaradi povsod vsiljene in edino možne italijanščine. Mladi z njenim bogastvom in resničnim izvorom niso niti seznanjeni. Predvsem pa se zavedeni ne zavedajo, da bežijo od najboljše, morda edine gospodarske priložnosti, da rešijo dolino zase in za svoje potomce.

UPANJE OŽIVI EDINSTVENO PRILOŽNOST

Oba kulturno-turistična sprejema, ki bi jih pripravili Rezijani in ta Buški, bi lahko obudila veliko prijateljstvo in vsestranske nove kulturne in gospodarske stike, zlasti novo poglavje turističnih priložnosti za obe dolini. Kakovostnega socialnega in kulturno-etničnega blagostanja v goratih predelih ni mogoče ohraniti in še manj izboljšati brez uspešnega, kakovostnega gospodarskega napredka, primerljivega z mesti, v katera se sedaj v vsem alpskem

prostoru izseli kar dve tretjini mlade populacije, in to izobražene, najinovativnejše. Tukajšnje stoletno gospodarjenje se je nanašalo zlasti na živinorejo in manj na poljedelstvo. Če hočemo tega obuditi kot močan tržni produkt avtohtonih mlečnih izdelkov, belega mesa, ročnih del itd., moramo ponovno obuditi kulturno krajino: »grmovje posekati, stezice požeti« in obuditi vasice, ki so včasih bile. Niti slučajno te kulturne krajine ne moremo žrtvovati za stalno naseljeno območje velikih divjih zveri na desetletja umetno ali načrtno pogozdenih pašnikov in celo travnikov.

Kulturna in tradicionalna obrtniška dejavnost mora postati specializirano poklicna in ne le prostovoljna društvena ali priložnostno tržna, brez zanimanja vrednega zaslužka. S pomočjo države morajo postati te dejavnosti stabilne tržne referenčne točke teh lokalnih skupnosti, tržno celoletno povezanih z bližnjimi mesti, sezonsko pa s turizmom v širšem svetovnem prostoru. Po istem osnutku kot za Rezijo-Bovško je mogoče projekte vpejljati v širši prostor ob Soči, Nadiži, Idriji, Teru, Reklanci in Ziljici, vse te pa potem povezati v skupno ponudbo. ◉

Leta 1869 na Triglav

Kako je Josef Stussiner pred 140 leti opisal vzpon

✍ Mimi Urbanc in Aloisia Gomez

»Že od nekdaj so bile ene mojih največjih sanj, da bi iz lastnih izkušenj spoznal visokogorje gorenjskih Alp in lahko na mestu samem nabiral redke rastlinske zaklade, ki predstavljajo edini okras golih skalnih vrhov. Vedno mi je bilo v zelo velik užitek, ko sem z Ljubljanskega polja hrepeneče gledal na alpski venec z golimi vrhovi, predvsem pa na častitljivega očaka Triglava.«

Tako je pred 140 leti napisal Josef Stussiner. Ko je to pisal, je svojo veliko željo že uresničil. Prve dni avgusta leta 1869 sta se s prijateljem v družbi gorskega vodnika Šesta in njegovega sina povzpela na vrh naše najvišje gore. Kogy je v knjigi *Pet stoletij Triglava* napisal, da sta se tega leta nanj povzpela le dva planinca. Verjetno je imel v mislih dve taki skupinici, kot je bila Stussinerjeva. Njihovo pot je opisal v časopisu *Laibacher Zeitung* že nekaj dni po samem vzponu, sredi avgusta 1869, članek v več delih pa je izšel z originalnim naslovom: *Die Ersteigung des Triglav*.

KDO JE BIL JOSEF STUSSINER

Josef Stussiner (* 22. 11. 1850, Ljubljana, † 6. 10. 1917, Ljubljana) se je od malih nog navduševal za naravoslovje, vendar je zaradi materialnih razlogov njegova želja po univerzitetnem študiju ostala neuresničena. Tako se je po končani realni gimnaziji izučil za poštnega uslužbenca, prosti čas pa je v celoti posvečal svoji veliki ljubezni. Že v gimnaziji je začel s fenološkimi (fenologija preučuje zakonitosti periodičnih pojavov v razvojnem ciklu rastlin in živali) opazovanji, ki jih je pozneje dopolnil in nadgradil z botaničnimi in zoološkimi raziskavami.

Služba ga je iz Ljubljane vodila v različne kraje monarhije: Novo mesto, Radovljico, Šentvid pri Ljubljani, Prago, Pulj in nazaj v Ljubljano. Svoje službene obveznosti je združeval z raziskovanjem in strokovnim udejstvom. Tako je v Pragi, kjer je bil zaposlen med letoma 1872 in 1877, ustanovil Entomološki klub (entomologija je veda o žuželkah).

Prirodopisec Josef Stussiner
1850–1917

Svojemu raziskovalnemu delu je podredil tudi potovanja. Bil je na več entomoloških in malakoloških (malakologija je veda o mehkužcih) raziskovalnih ekskurzijah v Dalmaciji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, Kalabriji in Tesaliji. Sicer pa je vneto raziskoval okolico mesta, kjer je bil trenutno zaposlen. Svoje izsledke je objavljaval v strokovnih in poljudnih revijah. Nabral je bogato zbirko hroščev in konhilij (lupin polžev ali školjk), ki je v Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani. Bil je redni ali dopisni član številnih družb. Njegovo bogato delo na področju raziskovanja hroščev, mehkužcev in pajkovcev se odraža tudi v imenih 25 vrst, ki nosijo ime po njem. Sam je odkril več novih vrst na našem ozemlju.

Pripadal je nemškemu kulturnemu okolju (prijateljval je s Karlom Dežmanom), vendar se ni družbeno in politično angažiral. Nasprotno, povsem se je dis-

tanciral od narodnostnih in strankarskih preprirov tistega časa. Ves svoj materialni in intelektualni kapital je investiral v potešitev svoje radovednosti. Tudi gore so bile na popisu njegovega večnega iskanja. Zahvaljujoč njegovi sistematičnosti in pisateljski žilici imamo njegov opis vzpona na Triglav, objavljen leta 1869 v *Laibacher Zeitung*. Ne gre za suhoparen opis, ampak za poetično delo, ki odraža njegovo veliko duhovno bogastvo, ljubezen do narave in njeno globoko spoštovanje. V nadaljevanju sledijo izseki iz njegovega potopisa.

Na poti k Bohinjskemu jezeru smo takoj iz vasi zagledali Triglav, ki je zažarel v jutranjem soncu. Samo na nekaj mestih s svojega visokega prestola pogleda na pri svojih nogah ležeče doline, njegovi drzni obrisi so od tod videti drugače kot iz Ljubljane, srepo so pritegnili naše poglede in kot še nikoli prej smo čutili vzvišeno veličanstvo gore, ki smo ji bili že tako blizu.

Kakor magnet nas je vleklo gor na razsvetljene višine Triglava, tako vabljiva je bila videti zeleno modra gladina Bohinjskega jezera, na obali katerega sva prvič stala, tako ljubeznivo so nas gledale sočne alpske blazine.

5. avgusta nas je vodnik zbudil zelo zgodaj zjutraj. Z enim skokom z ležišča smo bili zunaj, kjer so v čudoviti jasnini sijale zvezde. Stalni rahli severni veter nam je tudi za ta dan obljubljal dobre vremenske razmere za nadaljnje potovanje. Zajtrk je bil zelo hitro pripravljen.

Po stari lovski navadi si je vodnik nabral nekaj listov grenkega planinskega pelina in

Triglav FOTO: OTON NAGLOST

fino listnatega kopra, ki ga pogosto najdemo okrog Belopolja in ki je od Bohinjcev tako poimenovan zaradi vonja po koprcu. Te planinske rastline dajo žganju prijetno aromo, naš izkušeni praktik je menil, da takšna pijača osveži srce, krepi želodec, oživilja pogum in je na vrhu gora univerzalna medicina za vsako zlo.

Velikanska glava Triglava, ki smo jo med vzponom nekaj časa videli, je ob sončnem vzhodu pogledala grozljivo navzdol. Ko pa so se je dotaknili sončni žarki, je bila videti oživiljena z rožnato rdečim vonjem, gole gorske verige in borna zelenkasta travišča spodaj so se bleščali v čudoviti jutranji svetlobi.

Pred nami je stal Mali Triglav, vzpon nanj se začne na vzhodni strani skozi ozko špranjo v skali, Triglavska vrata, od Bohinjcev poimenovana »v Stopci«. V globoki škrbini, ki tvori označen usek v vzhodno verigo triglavskega masiva, pada vrh Malega Triglava izredno strmo navzdol. Veliko melišče nas je še ločilo od tega vrha, toda kmalu smo se vzpeli tja, in ko smo dosegli Triglavska vrata, smo imeli prvi razgled na Koroško, na severni strani pa na grozljivo ležeča brezna in na od Zgornje Savske doline odcepljene stranske doline, ki vodijo gor do Triglava. Na mestu smo pustili naše palice, ker nas bi motile pri nadaljnji poti. Od tistega mesta do najvišjega vrha smo se vzpenjali po golih skalah brez vegetacije, ki se ali dvigujejo kot strma stena ali se nakopičijo v razbrazdan skalnat vrh ali pa iztečejo v ozek skalnat greben. Pri vzponu so na posameznih mestih roke prevzele delo, toda težišče gorskega vzpona leži v zanesljivem koraku, glavi brez vrtoglavice in v vzdrževanju ravnotežja pri pokončni hoji. Lažje, kot smo si predstavljali, smo se vzpeli na prvi vrh. Preudarnost našega vodnika, njegov pogled vojskovodje, s katerim je vodil našo majhno karavano, sta nas spodbujala k odločnosti.

Ob 6. uri in 20 minut smo se vzpeli na špico Malega Triglava, do sem smo z Belopolja rabili okoli dve uri. Mrzel in močan severni veter je delno prepihal naše kosti (telo), temperatura je bila verjetno samo nekaj stopinj nad lediščem.

Že tukaj se zmagovalcu odpre očarljiv razgled, ki je primerljiv s tistim na najvišji kopi Triglava. Toda kdo naj bi imel oči za spodaj ležečo divjo pokrajino, če pred seboj zagleda še cilj mučenja in napenjanja, velikana s špico, ki se vzpenja v temno modro nebo.

Pred nami je ležala razvpita ostrina, rob povezave med Malim in velikim Triglavom, katere grozljivi prepadi severno in južno ležečih snežišč so že marsikaterega planinca pripravili, da se je obrnil. Poteka v loku med obema kopastima vrhovoma, mestoma se zoži na čevlji ali dva širine. »Le po ojtrem,« je menil Šest, in nevarno potovanje se je začelo. Jaz sem korakal spredaj, za menoj Šest, za njim je prišel moj sopotnik in nazadnje še Šestov sin. Samo na nekaterih zelo nevarnih mestih smo nam sledečega vodiča prijeli za roko.

Nahajali smo se pred gladko skalnato steno velikega Triglava in vzpon se nam je zdel nemogoč. »Kam pa zdaj?« sem vprašal vodnika. Šest je pokazal na skalno polico na severni navpični triglavski steni. Od tega mesta smo ubrali pot do najvišje špice, ki jo je odkril izkušeni Šest pri svojih vzponih. Pot se mu je zdela veliko bolj praktična kot doslej običajna pot; po dveh Angležih, ki so šli pod njegovim vodstvom prvič po novi poti, naj bi jo zdaj preizkusili tudi mi.

Sproščeno smo vzdihnili, ko smo na levi strani zgoraj videli najvišjo kopo Triglava, samo še nekaj korakov, pa smo bili na hrepenečem cilju, bila je ura 7 in 5 minut, torej z Belopolja nismo rabili več kot tri ure. Na višini Triglava je bilo popolno brezvetrje, temperatura zraka je bila osem stopinj v senci. Gorečo žejo smo pogasili s snegom, ki se je topil in ležal na še obstoječem snežišču na vrhu, lakoto smo potešili s kranjsko klobaso in koščkom kruha in nato napravili velik požirek iz Šestove steklenice s po zeliščih dišečo življenjsko esenco. Počutili smo se popolnoma prenovljeni in zdaj smo lahko uživali čudovite razglede, na srečo v krasnem vremenu, pri čemer nam je zelo dobro služil navaden daljnogled.

Modro nebo je bilo brez oblakov in zdelo se nam je še temnejše barve, kakor smo ga

prej videli v dolini, ni bilo megle, ni bilo višinskega dima, ki bi lahko zameglil naš pogled. Jasna svetloba nam je omogočila pogled na vse gorske vrhove v daljavi. Zaman išče oko neko točko mirovanja v velikem morju gorskih vrhov s skalnatimi tvorbami vseh oblik, temu v nasprotju se delo človeških rok, mesta in vasi izgubijo kot komaj opazni atomi. Rodovitna zemlja Gorenjske, obširna beneška ravnina se krčijo v ostrem traku, neskončnost morja na jugovzhodnem horizontu predstavlja razsvetljena proga, proti kateri kot bele linije hitijo italijanske obalne razpoke.

»Pred nami je ležala razvpita ostrina, rob povezave med Malim in velikim Triglavom, katere grozljivi prepadi severno in južno ležečih snežišč so že marsikaterega planinca pripravili, da se je obrnil.«

Po tisti krasni paši za oči, ki smo jo uživali visoko v alpskem svetu, si tudi teme gore zasluži natančnejši pregled. Najvišja triglavska kopa, sestavljena iz razpuščene kamnine, predstavlja od jugovzhoda do severozahoda slemeneč, do dvanajst klafter širok greben. Strme stene, ki na severu, zahodu in jugu padajo navpično dol, se zdijo nepremagljive, samo vzhodno pobočje se zaostri v greben, ki poteke do Malega Triglava in kaže pot, po kateri se običajno doseže špico.

Zdaj smo si lahko ustvarili lastno mnenje o nevarnostih triglavskega vzpona, ki so bile že velikokrat opisane v drugih pripovedih o njem. Ne da bi jih hoteli napihnuti, smo morali priznati, da sta od škrbine do najvišjega vrha potrebni največja preudarnost in hladnokrvnost, s tem da nevarnost ne upada, temveč se pri vsakem koraku stopnjuje. Pogled na kolos, ki se je dvigal pred nami, pa nas je tudi učil, da sicer običajna pot na špico od plezalca najbrž zahteva več moči, vendar pa ni tako nevarna kot pot, po kateri nas je vodil Šest in po kateri smo si upali samo pod vodstvom tako zanesljivega in skrbnega vodnika.

Veselo nas je presenetila prva cvetoča rastlina, ki smo jo našli na kopi Malega

Triglava, ločili smo rušo, ki je bila oprijeta na skalo. Ta rastlina je bila »Jaquet's Himmelsherold« ali triglavska neboglasnica (*Etrichium nanum*) s spominčici podobnimi rožnimi očmi, ki so se čudaško pokazale iz srebrno sive rastlinske preproge, sladko dehteče po jasmínu. Medtem ko druge rastline zaradi vodnih in vetrnih razmer rastejo tudi v nižjih območjih Alp, celo v rečnih koritih alpskih dolin, pa ta prebivalec vrhov apneniških Alp ne zapusti svojega mesta na najvišji vegetacijski meji. »Himmelsherold« je na Kranjskem najvišje cvetoča rastlina. Šele na višini 7000 čevljev nad morjem lahko zmagovalec gore zagleda to ljubeznivo rastlino.

Hoteli smo ubrati pot čez dolino Kot v Mojstrano. To je najkrajša ruta od Triglava do Savske doline, vendar tudi najtežavnejša.

Da smo lahko prišli v to dolino, smo morali že visoko zgoraj narediti ovinek okoli vzhodnega in severovzhodnega boka triglavskega masiva pod grebenom Kredarice in Rži. Gole kamnine so žarele v skoraj tropski opoldanski vročini, morali smo narediti ovinek okoli nekaj kotlin in zdelo se nam je, da smo morali prekoračiti neskončna melišča (Prodi pod Ržjo).

Končno smo dospeli na sedlo med Ržjo in Rjovino, ki nam ga je Šest predstavil kot Vrata Kota. Na levi strani smo zagledali Cmir. Triglavski ledenik ni ležal daleč proč od tukaj, vendar smo bili preveč izčrpani, da bi lahko skočili tja čez divjo visoko planoto Pikel, čeravno smo bili zelo radovedni, ker nam je Šest pripovedoval o starem snegu, iz katerega se tvori led, in da se tam pogosto najde neke zelene črve.

Stopili smo v globoko, s skalami in rušjem pokrito dolinsko kotanjo, ki vodi vzdolž zahodnih strmih sten Rjovine v globino doline. Na nekaterih mestih so še ležala velikanska snežišča in voda, ki od tam odteka, se takoj spet izgubi v grušču, samo na hitro smo se lahko odžejali.

Neka potka nas je vodila v kotanjo doline Kot. Hodili smo uro in pol, da smo dospeli v Zgornjo Radovno. Potem smo morali prečiti samo še majhen, z macesni poraščen hribček in pred nami je ležala hrepeneča, prijazna vas Mojstrana, kjer smo ob 8. uri zvečer utrujeni prispeli v gostilno, v kateri smo se lahko odpočili od napornega potovanja. ●

dobro jutro

Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija

Oddaja "Čez hribe in doline"
vsak tretji četrtek v mesecu ob 17. uri

RADIO
UNIVOX

107.5 MHz
106.8 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

gore-ljudje .net

DOŽIVETJA NARAVE

Vsaki petek ob 17h
Radio Ognjišče

<http://oddaje.ognisce.si/dozivetja>

SOKOLmarket

SOKOL – vaš partner že
več kot 20 let

WEIDER

MULTIPOWER SPORTSFOOD

inkospor

SOKOL NUTRITION

SOKOLmarket Vič, Koprška 72, 1000 Ljubljana
Tel: 01/200 27 60, E-mail: prehrana@sokolgroup.com

S tem kuponom nudimo bralcem Planinskega vestnika 30% popust na prehrabne dodatke blagovnih znamk: Sokol Nutrition, Weider, Multipower, Universal Nutrition in Inkospor.

Obiščite našo prodajalno SOKOLmarket Vič, ali se posvetujte preko telefona, o obsežni ponudbi športne opreme in športne prehrane. Naši prijazni strokovnjaki vam bodo z veseljem svetovali.

Akcija velja do 28.2.2010.

Tisoč kuharjev na Triglav

Množični obisk gora ima posledice

✍ Darko Lorenčič

FOTO: OTON NAGLOST

Vrhunec planinske sezone je mimo. V gorah se že začenjajo zimske razmere. Vanje vedno manj zahajajo organizirane skupine planincev in ostalih pohodnikov. Počasi, počasi se na planine spuščata tista prava, prvinska spokojnost in mir. Prihaja pa čas, ko planinska društva in druge organizacije, katerih delovanje je vezano na gore, delajo analize izvedenih letnih načrtov dela, različnih akcij in pohodov. Eno od meril uspešnosti je tudi število udeležencev na delovnih, izobraževalnih in drugih akcijah, ki so vezane na delovanje planinskih društev in drugih organizacij. Težišče delovanja večine planinskih društev je seveda organizacija različnih pohodov ter izletov in prav k načrtovanju pohodov bi morala planinska društva pristopati prilagojeno novejšim časom.

SE DA Z AVTOM DO ČISTEGA GORSKEGA ZRAKA?

Zelo zaželeno je, da pri posameznih akcijah, predvsem delovnih, sodeluje čim več udeležencev, povsem drugače pa je pri organizaciji pohodov. Pri tem bi morala biti planinska društva zelo pazljiva, da bi načrtovala pohode, na katere si želi veliko udeležencev, v tista območja narave, ki niso tako občutljiva glede človekove prisotnosti. Med manj občutljiva območja gotovo spadajo planinske poti, ki vodijo po nižinskih predelih, po podeželju, kjer se prepletata naravna in kulturna krajina. Lahko bi jim rekli bolj »turistične« planinske poti, na katerih veliko število ljudi in obiskovalcev ne moti tako zelo običajnega ritma življenja v naravi in za sabo ne pušča negativnih ali dolgoročno celo usodnih vplivov na naravo. Pri obiskih v naravi se hitro pozabi na namen, zato lahko iz ust obiskovalcev žal še vedno slišimo vprašanja in komentarje, ki bi jih lahko povzeli nekako tako:

»Cesta na planino je bila makadamska in prašna, lahko bi jo že zdavnaj asfaltirali. Na koncu sploh ni bilo več prostora za parkira-

nje! Vse polno avtomobilov! Lahko bi bila že zdavnaj narejena gondola, tako kot imajo to urejeno v Avstriji in Italiji! V koči ponujajo samo jedi na žlico! Ko bi imeli na jedilniku vsaj dunajski zrezek in ocvrt krompirček! V spalnicah pa čisto enostavne lesene postelje! Niti tuša nimajo!«

In tako dalje in tako dalje. Kakšno bi bilo sploh bistvo našega obiska planin, če bi bilo to vse urejeno in če bi se do koč pripeljali z avtomobilom? Kaj hitro bi ugotovili, da je to, od česar smo bežali, že na planini in da tega, po kar smo prišli, tam ni več. Planinska kočica mora biti skromna v vseh pogledih, kajti ravno skromnost nas poveže z naravo in loči od materialističnega sveta, pred katerim smo zbežali iz civilizacije.

EDINO TRIGLAV ŠTEJE

V duhu »najnovejših« spoznanj, da je obisk gora in narave zdrav za duha in telo, se pojavlja tudi vedno več medijsko močno podprtih akcij, kot so: Sto žensk na Triglav! Direktorji na Triglav! Tajnice, kuharji itd. na Triglav! Pa razni marši, horuki na Triglav in še na nekatere vrhove! Proti Triglavu in ostalim najbolj obiskanim vrhovom se vijejo kolone avtomobilov in polnih avtobusov. Od polnih parkirišč avtomobilske pločevine pa do vrhov se vijejo nepretrgane procesije ljudi. Veliko jih gre zato, ker jim je nekdo rekel, da ni Slovenec, če ni bil vsaj enkrat na Triglavu. Eni gredo zato, ker gre pač vse podjetje, v katerem so zaposleni. Nekateri gredo zato, da pokažejo pripadnost svojemu spolu, poklicu. Drugi gredo zato, ker je eden od najpomembnejših ciljev njihovega planinskega društva vsako leto pripeljati čim več avtobusov svojih članov na vrh. In tako dalje in tako dalje. Ali so to sploh še planine? Vedno znova se sprašujem, koliko od teh obiskovalcev je na poti proti vrhu videlo kakšno žival, kakšno čudovito rožo, mogoče celo redko in zavarovano. Koliko jih je slišalo ptičje petje? Ali je kdo od njih slišal gorsko tišino?

Ali je kdo po vrnitvi domov sploh ugotovil, da ni doživel nič od tega? Verjetno ni ugotovil, saj je bil cilj njegovega obiska gore samo potrditev pripadnosti neki skupini, številka, ki je potrebna za takšna in drugačna poročila, statistike ali udarne naslovnice časopisov. Tisti redki, ki bi želeli doživeti gore na drugačen način, pa so razočarani, saj se gorske živali že dolgo izogibajo hrupnih in obljudenih poti. V gneči na poti ni mogoče opazovati rastlin, ker moraš paziti, kako se srečuješ z nasproti hodečo kolono in da te za teboj hodeči ne pohodijo. Ptičje petje, ki bi se iz daljave mogoče še lahko slišalo, preglašuje hrup pohodnikov, žal velikokrat tudi tako kričanje, kakršno se sliši samo še na nogometnih tekmah. Aljažev stolp na vrhu Triglava včasih, naj mi bo oprosteno, že skoraj spominja na okrogel cirkuški šotor. Pred leti je znani Slovenec poskušal na Triglav privleči celo moped. Pred kratkim je izjavil, da mu je danes žal in da ga je tudi malo sram zaradi tega. Zelo bi bil vesel, če bi tudi drugi začeli razmišljati podobno in o tem govoriti samokritično. Da bi se enkrat končalo s podobnimi neprimernimi domisljicami, ki v gore, kaj šele na Triglav, res ne sodijo. Sam sem bil priča, ko je nekaj mladeničev na vrh Triglava prineslo ogromen, težak zvon, ki ga je eden komaj nosil. Menda za stavo. Na vrhu, ko so začeli zvoniti, da je odmevalo po Julijcih, je bilo z njihovih obrazov razbrati ponos, njihovi pogledi so prav iskali odziv nas ostalih, ki smo bili na vrhu. Čakali so, da jim bo kdo dal kompliment ali pohvalo. Na srečo ni nihče kazal kakšnega posebnega navdušenja, kaj šele, da bi jih pohvalil.

PRAV VSAK NOSI ODGOVORNOST

Prav je, da se v planinah sprostim, spomnimo na kaj neobičajnega v prijetni družbi, toda to naj bo v mejah dobrega okusa, nemoteče za naravo in ostale obiskovalce. Če je Triglav naš ponos, se do njega vedimo temu primerno in spoštljivo. Kot pravi Slovenci, kot pravi planinski narod. Planinska društva naj načrtujejo več izletov v manjših skupinah. Pritisk na občutljivo naravo bo manjši, šele v manjših skupinah bodo udeleženci začutili naravo in opazili njene lepote. V manjših skupinah se bodo lažje spoznali, se počutili prijetneje in bolj povežane. Če planinski vodniki, ki jih zaprosijo za vodenje raznih množičnih pohodov, že ne bi odklonili takšnih vodenj, bi morali organizatorje vsaj opozoriti na negativne vidike takšnega obiska gora in na drugačen odnos do narave. O negativnih vplivih neprimerne obiskovanja gora na same obiskovalce in predvsem naravo se bo moralo začeti na veliko govoriti najprej v planinskih vrstah. Ko bomo planinci do tega problema imeli jasno in enotno stališče, se bo lahko začelo razpravljati o tem tudi v širši družbi. To je naša dolžnost! Pa čim prej, da ne bomo do konca razvrednotili našega posebnega, zgodovinskega, spoštljivega odnosa do gora, ki so ga ustvarili naši predniki, in uničili lepoto gorskega sveta. ●

Kako do območij Nature 2000?

Metodologija za opredelitev območij

✉ Dušan Klenovšek, Andreja Škvarč in Tanja Košar*

✉ Dušan Klenovšek

Kar nekaj razlogov me je vodilo pri pisanju tokratnega prispevka. Ko sem spomladi govoril z domačinom v okolici Pišec o vrstah živali, ki jih je opazil v bližnjem mokrišču, je s ponosom povedal, da tu živi močvirska sklednica. Posvaril je že soseda, naj območja ne uničuje, saj »je zaradi želve območje v Naturi 2000 in zato strogo varovano«. Nasprotno učinkuje nedavno v medijih prebrana izjava enega od slovenskih županov, da je njegova občina že zavarovala dve območji Nature in ne bo dovolila določitve novega. Čeprav sta obe izjavi netočni, pa kažeta na slabo poznavanje umeščanja območij Nature 2000 v prostor. In ker bo v letošnji pomladi verjetno prišlo do nekaterih popravkov (spremembe obstoječih območij, nova območja) je prav, da predstavimo metodologijo za opredelitev območij.

Zoisova zvončica (*Campanula zoysii*) je eden najbolj markantnih predstavnikov alpske cvetane naših gora, saj raste samo v Jugovzhodnih Apneniških Alpah (izven Slovenije njena nahajališča na zahodu segajo v Karnijske Alpe, na severu pa v Ziljske Alpe) in je po besedah botanika Viktorja Petkovška prava hči slovenskih planin. Zvončico nenavadno oblikovanih cvetov je v Bohinjskih gorah in na Storžiču »našel« Karel Zois, brat večini Slovencev bolj znanega Žige Zoisa. Ker vrsta še ni bila opisana, jo je poslal celovškemu botaniku Wulfnu, ta pa jo je poimenoval po najditelju. Zvončica je tudi ena od vrst, za katero smo bili pred vstopom v Evropsko skupnost (2004) obvezani določiti območja, ki so bistvena za ohranjanje vrste. To pomeni, da niso vsa območja, kjer Zoisova zvončica uspeva, avtomatično vključena v območja Nature.

* Zavod RS za varstvo narave.

Za dosego ohranjanja bistvenega obsega se upošteva pravilo »20 do 60 %«. Z drugimi besedami: najmanj 20 % območja razširjenosti vrste mora biti vključeno v posebna ohranitvena območja, 60 ali več odstotna pokritost pa je dovolj za zadostno vključenost.

Kaj pa vmesno območje (20–60 %)? Je potrebno razglasiti nova območja za vrsto, ki je npr. pokrita 40 %? Odgovor ni splošen, temveč je potrebno vsak primer posebej obravnavati. Pri ocenjevanju upravičenosti vključevanja moramo upoštevati naslednje kriterije:

- ali predlagana območja ustrezajo geografskemu vzorcu razširjenosti vrste,
- ali območja vključujejo vse ekološke in genetske variacije,
- ali obstaja naravni ali človeški dejavnik, ki bi lahko vplival na razširjenost in številčnost vrste,
- ali je omogočena povezava med populacijami in
- ali vključujejo območja, ključna za celoten življenjski cikel vrste.

Poleg teh kriterijev velja še določilo, da mora biti pokritost večja v državah, ki imajo večji delež razširjenosti vrste (Papp, D., Toth, C., 2004).

Slovenija je tik pred vstopom v EU razglasila območja Nature 2000. Strokovna služba Evropske komisije je zadostnost tega predloga preverila in ga skupaj s predstavniki države, nevladnih organizacij in lastnikov zemljišč obravnavala na dveh strokovnih srečanjih – na alpskem biogeografskem seminarju leta 2005 ter na celinskem leta 2006. Na podlagi zaključkov teh pogajanj je Slovenija dolžna dopolniti omrežje Natura 2000. Ob pomoči novih strokovnih podatkov tako sedaj nastaja predlog sprememb obstoječega omrežja.

Zoisova zvončica (*Campanula Zoysii*)

Če zaključimo na primeru Zoisove zvončice: čeprav gre za vrsto, katere razširjenost je v glavnem omejena na slovensko ozemlje in smo zato toliko bolj odgovorni za njeno ohranjanje, ni potrebe, da je vsako nahajališče vključeno v območja Nature. A zaradi tega Zoisove zvončice zunaj njih niso brez zaščite, saj jih varuje tudi slovenska zakonodaja. Že od leta 1922 je to zavarovana vrsta, kot vrsta, ki je trenutno zunaj nevarnosti (O), pa je tudi uvrščena v rdeči seznam ogroženih vrst. Kljub svoji nezahtevnosti glede rastnih pogojev in skromne velikosti predstavlja pravi simbol našega visokogorja. ●

Literatura:

Papp, D., Toth, C. Natura 2000 Site Designation Process with a special focus on the Biogeographic seminars. Hungary: CEEWEB, 2004.
 Skoberne, P. Metoda opredeljevanja potencialnih območij narave ekološkega omrežja NATURA 2000 v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Inačica 2.1 (Januar 2003).
 Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah. Ur. l. RS, št. 46/2004, 110/04, 115/07, 36/09.
 Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. Ur. l. RS, št. 82/2002.

Priloga za hormonsko, estveno in razmnoževalno ravnanje

Radikalno zmeren, da ne bi bili moteni.

RADIODUR

Neobvezno prisluhnite neobveznemu programu na eni od treh frekvenc, ali preko spleta:

Ljubljana: 103,3 MHz
 Notranjska: 104,1 MHz
 Gorenjska: 107,4 MHz
 www.radiodur.si

Kjer je volja, tam je pot ...

Podelitev najvišjih priznanj PZS 2009

✍ Irena Mušič Habjan   📷 Vladimir Habjan, portreti Irena Mušič Habjan

Z naslovnim sloganom v mislih prisotnih je v soboto, 5. decembra 2009, v osnovni šoli Brezovica potekala svečana seja Upravnega odbora Planinske zveze Slovenije s podelitvijo najvišjih priznanj naše krovne organizacije za leto 2009. Podelitev je organiziralo PD Podpeč-Preserje s tesnim sodelovanjem Občine Brezovica in PZS. Za kulturni del prireditve so poskrbeli Komorni pevski zbor iz Rakitne, Ženski pevski zbor Brezovica, učenke in učenca OŠ Brezovica z moderno plesno točko in glasbenim nastopom. Po pozdravnem nagovoru ravnateljice OŠ Brezovica Milene Černigoj, župana Občine Brezovica Metoda Robleka, predsednika PD Podpeč-Preserje Marka Goršiča, ki je posebej izpostavil dobro in tesno sodelovanje domačega planinskega društva z Občino, je imel slavnostni govor predsednik PZS Franci Ekar.

V njem je poudaril prostovoljstvo »kot izjemno vrednoto za družbo in tudi čas, v katerem živimo«, in ki je »izjemno pomembna vrednota tudi za planinstvo«. To dokazujejo člani PZS s »prek milijon ur vloženega brezplačnega dela v delo in aktivnosti planinstva«. Dotaknil se je tudi problema »vse večjega obiskovanja gora, prirejanja množičnih dogodkov na vrhovih ...« in posledično prepolnih planinskih postojank. PZS se zaveda, da »če bi pričeli izvajati kateri koli ukrep, bi posegli v človekovo intimnost in omejevanje prostega gibanja v gorskem svetu«, zato apelira in svetuje, naj bodo množične prireditve v dolini, na izhodiščih.

Spomnil nas je na preminule alpiniste Pavleta Kozjeka, Franca Oderlapa in Tomaža Humarja.

Poudaril je, da je »članstvo PZS kljub gospodarski krizi in ostalim stiskam trdno, in da se trend rasti članstva nadaljuje«. Krovna organizacija je tudi uradno uredila članstvo trem slovenskim društvom v zamejstvu; Trstu, Gorici in Celovcu, ki so »pomemben dejavnik za ohranjanje slovenstva«. Za planinstvo je po dolgih letih priprav zelo pomembna izgradnja Slovenskega planinskega muzeja v letu 2009. Izognil se ni niti dilemi o prestavitvi Aljaževega stolpa z vrha Triglava in predstavil del uradnega poročila Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Konec govora je zaključil z željami, da se »splošno ohranja slovenska planinska preteklost, temelji in ustvarjene vrednote« in da se kar največ naredi za »dobre medčloveške

odnose, medgeneracijska sožitja, spoštovanje in iskrena planinska prijateljevanja«.

Po uradnem delu prireditve se je družbeno dobitnikov priznanj in gostov v prijateljskem vzdušju nadaljevalo v šolski kuhinji.

Dobitniki priznanj Planinske zveze Slovenije 2009

Svečane listine PZS so prejeli: **Tomaž Jamnik** (PD Kranj) za vsestranski prispevek na področju alpinizma, gorske reševalne službe in odprav v tuja gorstva, **Peter Keše** (PD Kranj) za življenjsko delo na področju alpinizma, gorske reševalne službe in organizacijskega dela v planinski organizaciji, **Marinka Pertot** (SPD Trst) za dolgoletno vestno delo v slovenski planinski organizaciji v Trstu ter za pomembne dosežke in sodelovanje s PZS, **Mirko Podlipnik** (PD Javornik-Koroška Bela) za življenjsko delo na področju dela z mladimi, izletništva in planinskega gospodarstva, **Franc Podmeninšek** (PD Ljubno ob Savinji) za dolgoletno vsestransko planinsko delo v PD Ljubno ob Savinji in PD Ravne na Koroškem, **Gabrijel Prezelj** (PD Grmada Celje) za velik prispevek na področju alpinizma, gorske reševalne službe ter vodništva v Celju in Savinjskem MDO-ju, **Franci Rajh** (PD Planika Maribor) za dolgoletno planinsko delo na področju vsestranskega društvenega delovanja v PD Planika, **Leon Štifter** (PD Domžale) za dolgoletno vsestransko planinsko društveno delo v PD Domžale in planinski organizaciji, **Niko Vukotič** (PD Ptuj) za raznoliko dolgoletno aktivno društveno delo v PD Ptuj in **Jožef Žunec** (PD Ravne na Koroškem) za dolgoletno vsestransko planinsko društve-

no delo v PD Ravne na Koroškem in Koroškem MDO-ju.

Zlati častni znak PZS so prejeli: **Jože Colarič** za dolgoletno izkazovano pomoč planinstvu in planinski organizaciji, odpravam v tuja gorstva, izgradnji planinskega muzeja, **Marko Goršič** za dolgoletno planinsko delo na področju planinske društvene dejavnosti, MDO-jev, v komisijah ter za pospeševanje in ohranjanje slovenskega planinstva, **Rudolf E. Skobe** za aktivno in odlično strokovno delo v okviru PZS, še posebej na področju Komisije za usposabljanje in preventivo, KVG, za pripravo delovnih gradiv in aktov PZS, za prizadevanje za razvoj in ohranitev slovenskega planinstva ter **Air Helio Zermatt** (Jelk Brunotom, pilot Robert Andenmatten, specialist Simon Anthamatten, Gerold Biner) in **Nepalci** (Ang Tsering, Sabin Basnyat, Jagat) za zasluge pri izjemno zahtevnem reševanju člana PD in PZS Tomaža Humarja v Himalaji.

Srebrni častni znak PZS so prejeli: **Mina Markovič** za vrhunske svetovne dosežke na področju športnega plezanja, **Stojan Burinik** za dolgoletno delo na področju planinskega usposabljanja in ostale vsestranske planinske strokovne in študijske napotke in usmerjanja, za napredek slovenskega planinstva, športnega plezanja in alpinizma ter **Urška Šprogar** kot dolgoletna dopisnica in urednica planinske rubrike v časopisu Večer za prispevek k popularizaciji, napredku in uveljavljanju slovenskega planinstva s pisanji in objavami o planinstvu.

Za izjemne prispevke v letu 2009 so priznanje dobili: **Brigita Čeh** za velik prispe-

POVEDALI SO:

Gabrijel Prezelj, PD Grmada Celje, dobitnik svečane listine PZS: »Dejansko je to najvišje priznanje planinske organizacije in na to sem ponosen. To mi pomeni priznanje za vse delo, ki sem ga opravil. Saj človek ne dela za to, da bi dobil priznanje, vendar če dobro in dolgo delaš, te pač enkrat opazijo. Na nek način ti s tem priznajo, da te spoštujejo in je to priznanje za tvoje delo. Član planinske organizacije sem od njene ustanovitve po drugi vojni, vsa leta sem plačeval članarino, le ko sem bil v vojski, je nisem. Delujem v PD Grmada Celje, ki je daleč naokoli najboljšo društvo!«

Leon Štifter, PD Domžale, dobitnik svečane listine PZS: »Sem prijetno presenečen. Nagrada mi pomeni veliko, več kot bi kdo mislil. Pomeni zaključek nečesa, kar sem počel več kot 60 let. Letos (leta 2009, op. p.) praznujem 80 let in ob takem času človek pričakuje, da mu bo kdo, ki si mu kdaj kaj dobrega naredil, mogoče rekel hvala. Veste, to ni pravilo, to je prijetna izjema, v glavnem se na to pozablja, posebej, ko nisi več toliko aktiven in ko greš v pokoj. Mislim, da je to dobra praksa PZS in jo podpiram. Verjemite, da ga ni, ki mu to ne bi veliko pomenilo. Od leta 1945 intenzivno planinarim. Zaljubljen sem v Veliko planino, bil sem prvi bajtar, prvi sem po vojni tam prenočeval. Z majhnimi prekinitvami, ko sem študiral v Beogradu in služboval v Tolminu in Novi Gorici, kar je že davno, planinstva pravzaprav nisem nikoli opustil. Bil sem izrazit samohodec, kar sicer ne bi priporočil nikomur, ampak sem to počel. Sam sem oblezel vse, vsako soboto, vsako nedeljo, vse do hujše bolezni, ki me je ustavila. Potem sem se lotil planinskih poti.

Čeprav imajo nekateri o njih slabo mnenje, sem jaz nad njimi navdušen in sem hodil in hodil, skupaj s hčerko, sinom, sosedovimi otroki, največ pravzaprav z otroki, dokler se nisem postaral. Trenutno ne planinarim skoraj nič, ker so mi to odsvetovali.«

Peter Keše, PD Kranj, dobitnik svečane listine PZS: »Priznanje mi pomeni toliko kot komu zlata olimpijska kolajna. Moja kolajna so gore. Te še danes obiskujem, grem v breg, še vedno me vleče tja. Ko bom enkrat obležal, bo težko. Julija leta 1945 me je sosed iz Kranja vzel s seboj na Storžič. Ponoči je deževalo, zjutraj tudi, na vrhu pa je bilo sonce. Tega pogleda ne morem pozabiti, bila je ena sama pesem, božanski pogled, ki ga vidim še danes. Pogosto sem jih dobil po zadnji plati, ko sem uhajal v gore brez dovoljenja. Od leta 1949 sem član PD Kranj, od leta 1952 sem gorski reševalec, ves čas sem delal na tem področju. Sem »hribovc«, sem »Šodr«.

Marinka Pertot, PD Trst, dobitnica svečane listine PZS: »To je zame zelo veliko priznanje, vendar ne samo zame, pač pa tudi za naše društvo. PD Trst je bilo ustanovljeno leta 1904 kot podružnica SPD, vendar je ostalo zaradi zgodovinskih zapletov po nasilni razpustitvi društva v času fašizma izven PZS. Ves povojni čas smo si zelo prizadevali, da bi se ponovno združili. Zato je v tem smislu to priznanje zelo dragoceno. Mislim, da je to priznanje celotnemu odboru, ki se je borilo, da bi prišli spet pod krov PZS. Osebnost mi prav tako pomeni veliko zadoščenje za opravljeno delo.«

vek k planinskemu delu na področju dela z mladimi, **Tomo Česen** za ugled slovenskega planinstva pri odlični organizaciji Svetovnih prvenstev v športnem plezanju, **Tone Tomše** za skrb in prizadevanja pri zagotavljanju varnosti na visokogorskih planinskih poteh, **Danilo Škerbinek** za izjemno ugledno in strokovno delo pri zastopanju slovenskega planinstva pri aktivnostih na področju mednarodnega planinstva, **Miro Eržen** za uresničitev izgradnje Slovenskega planinskega muzeja, **Albin Žnidarčič** za izjemen prispevek k planinskemu delu na področju MDO primorsko-notranjskih PD-jev, **Anton Purg** za izjemen prispevek k planinskemu delu na področju MDO PD Podravja, **Občina Brezovica** za dobro sodelovanje in pomoč PZS, **Metod Ropret** za aktivno sodelovanje in pomoč pri organizaciji Dneva slovenskih planincev in Svečane seje 2009, **Rozalija Skobe** za izjemen in skrben prispevek k planinskemu delu na področju varstva gorske narave, **Viki Grošelj** za izjemno požrtvovalno in izkazovano pomoč pri koordinaciji najtežjih reševanj članov PZS v Himalaji, **Tone Škarja** za izjemen prispevek k planinskemu delu, za prizadevanja pri planinsko-alpinističnih usposabljanjih nepalskih alpinističnih kadrov in promociji slovenskega vrhovskega alpinizma v Himalaji, **Bojan Rotovnik** za odlično in skrbno vodenje ter ureditev učnega centra Bavšica in **Ang Tshering Sherpa** za izkazano pomoč slovenskim himalajcem, še posebej pri reševalnih akcijah.

Spominske plakete PZS (življenjski jubilej) so prejeli: Jure Boruta (PD Železničar Ljubljana) in Franc Kocbek (PD Miklavž na Dravskem polju) za 60 let, Anton Jesenko in Jožica Srpčič (PD Brežice), Bogo Mrakič (PD Vuzenica), Rajko Ortan (PD Prevalje) in Wilhelm Vengust (PD Ojstrica Celje) za 65 let, Ivo Arnič (PD Ljubno ob Savinji), Alojz Judež (PD Pošta Telekom Ljubljana), Matej Lorenci (PD Slovenska Bistrica), Vinko Komprej (PD Prevalje), Jože Kosmač (PD Gorje), Jožef Mežnar (PD Tolmin), Jože Nerat (PD Ljubno ob Savinji), Stanislav Rotar (PD Kranj) in Anton Škerget (PD Vuzenica) za 70 let, Ivan Hali (PD Prevalje) za 75 let, Mato Krznarič (PD Dovje Mojstrana) in Miha Ačkun (PD Hrastnik) za 80 let in Alojz Kovač (PD Hrastnik) in Emilija Kuhar (PD Mežica) za 90 let.

Anketo pripravil: Vladimir Habjan

V znamenju podelitve najvišjih priznanj

Zbor vodnikov PZS

✍ Slavica Tovšak

Na zboru vodnikov PZS v soboto, 21. novembra 2009, v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje na Igu, je bil poudarek na razmišljanjih o poslanstvu in nalogah, ki jih opravljajo prostovoljni vodniki PZS. Planinski vodniki so nepogrešljiva vez med gorami in pohodniki, učitelji v pojasnjevanju naravnih znamenitosti in tisti, ki planincem odkrivajo znane in manj znane lepote slovenskega ter tujega geografskega prostora. PZS in Vodniška komisija sta vodnikom, kot pomembnim oblikovalcem planinskega vsakdana, priznala njihovo delo in jih na osnovi razpisa in sprejetega pravilnika nagradila za njihovo delo.

Na zboru vodnikov sta najvišja priznanja zaslužnim vodnikom in priznanja častnim vodnikom PZS izročila predsednik PZS mag. Franci Ekar in načelnik Vodniške komisije Boris Madon. Na občnih zborih planinskih društev bodo podeljene 4 pismene zahvale, ki jih bodo prejeli posamezniki za enkratni izjemni prispevek k razvoju prostovoljnega vodništva. Priznanja za petletno delo je prejelo 8 posameznikov iz MDO Koroške, 4 iz MDO Zasavje, 37 iz MDO Podravja, 2 iz MDO Kamniško - Bistriški, 5 iz MDO Ljubljana, 14 iz MDO Gorenjske, 4 iz MDO Primorsko - Notranjske in 8 iz MDO Posočje.

Za desetletno delo so priznanje podelili registriranim vodnikom PZS, ki so veliko prispevali na področju prostovoljnega vodništva in je od registracije poteklo 10 let. Prejela ga je vodnica iz MDO Podravja in vodnica iz MDO Primorsko - Notranjske.

Za osemnajst letno delo na področju vodništva, je priznanje prejelo 5 vodnikov iz MDO Posočja, eden iz MDO Primorsko - Notranjske, 6 iz MDO Zasavje, 7 iz MDO Gorenjske, eden iz MDO Ljubljana, 6 iz MDO Podravja in 4 iz MDO Koroške

Priznanja zaslužnih vodnikov so na zboru vodnikov prejeli: Janko Laznik (PD Črna na Koroškem), Ferdo Igerc in Ivan Cigale (PD Ravne na Koroškem), Jožef Senica (PD Slovenj Gradec), Stanka Vobič, Dragica Jus, Jožef Bobovnik, Vlasta Bobovnik (PD Fram), Franci Rajh (PD Planika Maribor), Delija Šačiri (PD Tisa), Davorin Vošinek, Gvido Španring, Zlatka Slatenšek, Mirko Medved, Marjan Mally, Vera Laznik, Marjan Kurnik, Ivan Kralj, Andreja Erdlen, Ivan Borovnik (PD Poljčane), Viktorija Dabič (PD Ptuj), Marinka Koželj Stepic (PD Integral), Anton Kresnik (PD Saturnus), Janez Pretnar (PD Radovljica), Martin Vimpolšek (PD Brežice), Ivan Tomše (PD Brežice), Oskar Birska (PD Nova Gorica), Bogdan Rojc (PD Sežana). Priznanja častnih vodnikov PZS je prejelo 12 vodnikov PZS. Njihovo delo je bilo ovrednoteno kot delo za izjemni prispevek na področju prostovoljnega vodništva v okviru PZS in je poteklo vsaj trideset let od njihove prve registracije. Prejeli so ga: Ivana Kottnik (PD Dravograd), Ernest Preglav (PD Bricnik Muta), Janez Sagadin (PD Fram), Slavica Tovšak (PD Jakoba Aljaža Maribor), Albert Marzidovšek (PD Železničar Maribor), Franc Korpar (PD Ptuj), Franček Onič, Dragica Onič (PD Poljčane), Ana Mohar, Marko Dernovšek (PD Litija), Anton Paulič (PD Dol pri Hrastniku), Marija Veble (PD Brežice).

O vtisih o zboru vodnikov in vtisih ob podelitvi najvišjih priznanj smo povprašali nekatere slavljence in načelnika komisije.

NOVO OBDOBJE V VODNIŠTVU

Boris Madon, načelnik Vodniške komisije: »Zbor vodnikov na Igu je potekal v presenetljivo pozitivnem ozračju, kar ni bilo ravno v navadi doslej. Upam, da se ne zdi tako le meni. A dejstvo je, da so udeleženci dobro sprejeli program srečanja.

Prvič smo podelili vodniška priznanja. K pomembnosti dogodka sta prispevala predsednik PZS, Franci Ekar, ki se je kljub časovni stiski prijazno odzval našemu vabilu in voditeljica podelitve, Mirjana Gotl. Hoja po poti Planica - Pokljuka z Mitjem Nočem iz PD Jesenice je še popestrila dogodek, ki je bil namenjen predvsem slavljencem. Tudi predstavitev knjige *Pozdrav z vrhov* »je sodila v kraj in čas dogajanja«. Za sam uradni del zbora upam, da je odprl novo obdobje v vodništvu. Pokazalo se je, da znamo biti strpni drug do drugega, predvsem pa, da smo se končno, kljub različnim pogledom in mnenjem, pripravljene poslušati. Le konstruktivno mnenje in strjene vrste nas bodo še bolj okrepile na poti v plačljivo vodništvo. Strah, ki se je pojavil ob novem izzivu, je bil popolnoma odvečen. Prostovoljno vodništvo je ostalo na poti poslanstva, ki mu je bil položeno v zibelko. Bojazni, da se bodo naše vrste razredčile, so se pokazale brez osnove. Prepričan sem, da ni vodnika med nami, ki se ne bi zavedal svoje odgovornosti do članov PZS. Tega dejstva ne bo spremenila nobena druga oblika vodništva, tudi plačljiva ne. Naj bo to ugovor in odgovor vsem dvomljivcem. Čas in razvoj pa terjata svoje na vseh področjih našega dela, s tem se moramo sprijazniti. Verjamem, da smo na dobri poti.«

PREJETO PRIZNANJE JE ČAST

Dragica Onič, PD Poljčane, dobitnica priznanja častni vodnik PZS: »Vozimo

Zbor vodnikov na Igu FOTO: MARJAN MALLY

se proti Igu. Prispeli smo in že srečujemo znanca. Nasmeh, pozdrav, objem. Že se začne podelitev. Predsednik PZS in načelnik VK podelita priznanja. Še čestitke in fotografiranje in vse je mimo. Slovo od prijateljev, vzpon na goro, prijeten pogovor in smeh. Temni se že in hitimo proti domu. Vtisi se nalagajo, za kaj drugega ni časa.

Šele doma se umirim in razmišljam. Prejeto priznanje je čast. Delo, ki sem ga zanj opravila, me je veselilo. To v resnici ni bilo delo, to je bil in je način življenja mojega moža Frančka, sina Tomaža in mene. Brez mnogih planinskih vodnikov in mentorjev, s katerimi sva skupaj pripravljala izlete in pohode, brez nešteti planincev najrazličnejših starosti, za katere sva v dolgih letih smela skrbeti, jih voditi in jim razkazovati lepote planin in dolin, teh priznanj ne bi bilo. Zato hvala tudi njim. Naj bosta ti priznanji tudi njihovi. Jutri pa bo nov dan in spet gremo v hribe. Zopet bova s tistimi, ki jih imava rada in zgodba se bo nadaljevala dokler bodo zmogle noge, nato pa bo z njimi le srce.«

LEPO JE BITI NA VRHU IN GLEDATI PREHOJENO POT

Ana Mohar – Čača, PD Litija, dobitnica priznanja častni vodnik PZS: »Nikoli nisem razmišljala zakaj hodim v gore, na vprašanja prijateljev, kaj je tam gori, kar te tako privlači. Na to vprašanje nikoli nisem imela odgovora, vendar me vsaka prosta minuta vleče navzgor. Vsak letni čas ima svoj čar, pogled v nebo, travnike, gozd, sneg, skalne prepreke in še in še. Leta 1978 sem v okviru Zasavskega MDO

opravila tečaj za planinskega vodnika. Kot učiteljica športne vzgoje sem se posvetila tudi mladim planincem. Enodnevnih in več dnevni pohodi so nam bili osnova za akcije Mladega planinca in tabore. 25 let sem bila vodja taborov za mlade. Poleg dela z mladino sem tudi skupine odraslih planincev popeljala v svet slovenskih in tujih gora. Bilo je še veliko prijetnih dogodkov in srečanj z našimi gorniki, v taborih so nas obiskali Joža Čop in Davo Karničar z diapozitivi, dr. Busar z vodenjem po geoloških poteh in drugi. Ob prejemu priznanja častni vodnik, sem se ozrla nazaj na prehojene poti, ki sem jih opravila z mladino in odraslimi planinci, bila sem počaščena, da sem lahko na vrhu in gledam prehojeno pot, ki je bila dolga, pestra, lepa in zanimiva.«

S SRCEM ZA SRCE

Ivan Cigale, PD Ravne na Koroškem, dobitnik priznanja zaslužni vodnik PZS: »Priznanje vodniške komisije mi osebno pomeni veliko. Vodilo našega prostovoljnega dela v planinstvu je, delo s srcem za srce. Pozitivni odmevi sodelujočih ob našem delu je naše največje plačilo za prostovoljno delo. Prejem priznanj nam potrjuje, da smo pri svojem delu imeli srečo, da je bilo naše delo opaženo tudi iz strani planinske organizacije. Vsem, ki so kakorkoli prispevali k odločitvi o dodelitvi priznanja prisrčna hvala.«

HVALA, KER STE OPAZILI NAŠE DELO

Viktorija Dabič, PD Ptuj, dobitnica priznanja zaslužni vodnik PZS: »Vsakdo je zadovoljen, če njegovo nesebično in dol-

goletno delo kdo opazi. Posebej velja to za ljudi, ki smo se odločili, da bomo poleg svojega strokovnega znanja delili s svojimi prijatelji in znanci tudi svoja bogata doživetja, jim pokazali lepote narave in jih navdušili za varno hojo v naravo.

Biti vodnik je poslanstvo, tako kot vsi poklici, ki so povezani z delom za ljudi. Pedagoški delavci, ki smo svoj prosti čas delili s svojimi učenci ter jim odkrivali skrivnosti narave tudi zunaj šolskih klopi, smo posebni entuziasti. Čeprav včasih za ceno lastnega tveganja, smo se odločili, da bomo mladim pokazali radosti doživetij, jih navajali na sproščeno in bogato življenje, ki nam ga ponuja narava v vseh letnih časih. Včasih razmišljam, da sem imela poseben privilegij, ker sem v svojem življenju srečala pedagoge, ki so bili pripravljeni deliti svoj prosti čas s svojimi dijaki in preživljati v hribih včasih kar ves teden ali več. Imela sem profesorja, ki je prišel na Triglav pri svojih devetdesetih letih in zapisal v spominsko knjigo na Kredarici, da je človekova dolžnost, da izkoristi vse svoje potencialne, ki mu jih je namenilo življenje in da živi od dela svojih rok. »Nihče nima pravice živeti na račun drugega!« je zapisal visoko v gorah po opravljeni turi. Ob takih pedagogih smo se kalili in dobivali energijo, ki smo jo lahko v polni meri razdajali naslednji generaciji.

Zaradi teh spoznanj sprejemam vsako priznanje tudi njim v spomin, kajti prav pedagoški poklic nam daje hvaležni občutek, ko spoznamo, da je naše delo rodilo sadove. Kadar srečamo svoje učence, nasmejane in vedre in hvaležne za vsako spodbudo in prosti trenutek, ki smo jim ga posvetili, smo hvaležni za dar, ki se imenuje »poklic, ki ga opravljaš s srcem«. Kar delaš z veseljem, te ne utruja. Tudi zato smo vodniki, ki smo prejeli priznanja, ljudje, ki bi vsak trenutek po toliko letih rekli: »Še bomo šli v gore, dokler bosta zdravje in moč!« Hvala vsem, da ste opazili naše delo!« ◉

Zgodovina slovenskega planinstva

Tone Strojín: Zgodovina slovenskega planinstva.

Radovljica: Didakta, 2009. 505 str.

✉ Andrej Brvar

Kritične strokovne presoje preteklih dejanj in prehojene poti nam v planinski organizaciji od nekdanj primanjkuje. Zato sem se toliko bolj razveselil knjige dr. Toneta Strojina *Zgodovina slovenskega planinstva*. Po nekajkratnem branju je prvo navdušenje splahnelo in zamenjalo ga je spoznanje, da je knjiga šele odprla proces ocenjevanja polpreteklih dejanj planinske organizacije.

V knjigi so opisana obdobja smiselno razdeljena: pred ustanovitvijo SPD, obdobje od ustanovitve do druge vojne, obdobje med drugo vojno, obdobje od druge vojne do osamosvojitve, obdobje po osamosvojitvi. Avtor v spremni besedi pojasnjuje, da je bil v dilemi, kako predstaviti obravnavano temo: kot kritičsko analizo dejavnosti, kot kroniko po letih ali kot prerez skozi zgodovinska obdobja. V knjigi je vsega po malem, zato je bralec včasih zmeden.

Avtor se že nekaj desetletij ljubiteljsko ukvarja s preučevanjem planinske zgodovine. Doslej so bili predmet njegovega preučevanja dogodki, pojavi in ljudje iz prve polovice življenja Slovenskega planinskega društva. Za seboj ima kopico objavljenih člankov in knjig o ključnih akterjih in dogodkih tega časa. Ocene njihove dejanske vloge in vpliva na druga dogajanja so se z leti zbirale in utrdile v planinski srenji. Del knjige, ki obravnava SPD pred drugo vojno, je korekten in strokoven. Še tisti del, ko avtor seje dvom, kdo in kdaj je pravzaprav prvi

osvojil Triglav, bolj pripisujem želji, da bi bila vsebina prikazana bolj napeto, kot resnemu poskusu, da bi spremenil dosedanje vede-nje o tem.

Nasprotno je z novejšo zgodovino. Dokumentov in živih protagonistov je veliko, pogledov in ocen na polpreteklo obdobje še več. Vsak nestrokovni pristop je pri ocenjevanju polpretekle zgodovine prej opazen. Za razliko od oddaljenih obdobj, ki je običajno treba več energije vložiti v iskanje dokumentov, je pri novejših umetnost izbrati prave in verodostojne vire. Avtor navaja, da so mu osnova za prikaz obdobja po drugi vojni poročila za skupščine PZS in poročila komisij PZS. Množico gradiv, ki je na razpolago, je zožil, zato ne presenečajo spodrslja-ji, ki so se mu zapisali. Poleg tega so ti dokumenti pisani po različnih metodologijah. Ker je bil v tem obdobju lep čas tudi sam akter nekaterih dogajanj, je opazna subjektivna interpretacija dogodkov.

Obširna knjiga je pravzaprav razdelje-na na dve, po kvaliteti neenaki polovici. Za drugo bi bilo morda bolje, da bi najprej zagledala luč sveta v delovni verziji. Ima več pomanjkljivosti in vsebuje ocene, ki morajo biti še razjasnjene in izčiščene. Za mnoge od njih verjamem, da bodo po soočenju mnenj in strpnem dialogu na koncu povsem drugačne, kot so sedaj.

Upam, da po teh izrečenih besedah avtor ne bo dobil potrditve svoje ocene Planin-

skega vestnika, ki se mu je zapisala v knjigi: »Redke so polemike, navadno za prazen nič: kdo je koga peljal. Izjema so posmehljive recenzije ...« Navkljub pripombam cenim avtorjev pogum, da se je lotil tako zahtevne teme, kot je prikaz zgodovine slovenskega planinstva. Že samo dejstvo, da smo končno dobili kost za glodanje, odtehta pomanjkljivosti in napake. Avtor ima prav, ko je napisal: »Nobena obravnava zgodovine nikoli ni popolna«. Knjiga pa bi morala izzvati PZS, da vzpostavi dialog za objektivno oceno preteklih dejanj in poti planinske organizacije. Šele potem bo naslednja izdaja knjige zadela žeblico na glavicu.

Če bi upošteval norme uredništva, bi moral zavoljo predvidenega obsega tule neke nehati. Ampak ne morem mimo tega, da ne bi nanizal nekaj pripomb na prikaze v knjigi, za katere menim, da kličejo po dodatni osvetlitvi in pojasnilu.

V spremni besedi se je avtorju na strani 6 zapisalo: »Planinsko gospodarstvo, po katerem je planinska organizacija navsezadnje poimenovana kot planinska, saj ustvarja materialne pogoje za planinstvo in še marsikaj, ... ni prednostno, zato tu ni obdelano.« Slovensko planinsko društvo je bilo od samega začetka ustanovljeno za celovito pokrivanje gorskega prostora. To ni bil klub po vzoru npr. angleškega Alpin Cluba, ki združuje zgolj ljubitelje gora. Vse planinske organizacije, ki delujejo v alpskih predelih,

imajo organizacijo, kadre in znanje, usmerjene v celovito obvladovanje gorskega prostora. V zgodovini so v planinskih društvih delovali avant-turisti, hribolazci, alpinisti, jamarji, fotografi, smučarji, markacisti, gorski reševalci, gorski stražarji, cicibani-planinci, gospodarji, v zadnjem času pa tudi jadralni padalci, športni plezalci, gorski kolesarji itd. Vsem je dajalo in daje planinsko društvo zavetje, ker se je opredelilo kot društvo, ki bo prijazno do vseh interesov, ki jim je medij gora. Učinkovito ohranjanje ravnotežja v koaliciji teh interesov je vsekoli potrebno, sicer se rojevajo nesporazumi in notranji konflikti. Če se spori razrešijo pravočasno, blagodejno vplivajo na razvoj organizacije. Če pa konfliktov organizacija ne zna ali ne zmore rešiti, to kaže na pomanjkanje demokracije v organizaciji, ki nujno pelje tudi v razvojno stagnacijo. Zavoljo te narave planinske organizacije ne more biti objektivni noben zgodovinski prikaz, ki ne upošteva odnosov med posameznimi planinskimi interesi.

Mislím tudi, da je avtor povsem napačno poimenoval zadnje obravnavano obdobje. Imenoval ga je »obdobje liberalne usmerjenosti v planinski organizaciji«. Žal je s tem udaril povsem mimo. Morda ga je k poimenovanju vodilo dejstvo, da je oblast v Sloveniji v tem času pretežno pripadala stranki s podobnim imenom. Planinska društva so v osemdesetih letih končala bogat investicijski cikel, ko so se zmogljivosti mnogih planinskih koč prilagodile kroničnim obremenitvam. Število članov planinske organizacije je v osemdesetih letih vztrajalo na rekordnih vrednostih, obisk modnih vrhov in koč se je povečeval. Kot reakcija na te pojave se je začelo krepiti zavedanje, da gore ne prenesejo tolikšne obremenitve. Osamosvojitve države je povzročila tudi, da smo se znebili ideoloških spon. Pričeli smo se samoomejevati. Začelo se je govoriti o kvalitetni množičnosti, ki se je kasneje poistovetila z gorništvom. Obisk gora smo razpršili po prostoru in času. Pričeli smo z ekološko sanacijo planinskih koč, prenehali smo odpirati nove planinske poti v visokogorju. Vzgojno-izobraževalni sistem se je spremenil, kadri so se bolj specializirali in strokovno poglobili. Najočitnejše je bilo to pri GRS, ki je zavoljo večje strokovnosti in specializacije opustila nekdanj obširno preventivno delo v planinskih društvih. Seveda je tako samoomejevanje povzročilo tudi negativne pojave. Kadrovska piramida, ki je nekdanj obsegala pionirja planinca, alpinista, vodnika, gorskega reševalca, je razpadla ... Ker je vsebina dela terjala zasuk k članom, so se društva pričela drobiti. Ni bilo več investicij in kapitala, ki sam po sebi terja centralizacijo in posledično tudi močna društva. Tako se je planinska organizacija preobrazila; malo zaradi razmer, malo zaradi vizije, ki je zapisana v Vodilih, ki jih avtor knjige komajda omenja. In te spremembe so daleč od tega, da bi bile liberalne.

Avtor povezave politike z društvi eksplicitno ni obdelal. Na dveh mestih je posredno zašel na to področje, a mu je obakrat spodrsnilo. Najprej se mu je zapisalo: »Danes moramo vedeti, da so se kadrovske zadeve, posebno še glede predsednika, odločale v partijski hiši na Tomšičevi 5 in se je za naslednji kader vedelo že vnaprej.« To je nekoliko prikrojena resnica. Kot si je planinska organizacija že po drugi vojni izborila organizacijsko avtonomnost v fizikalni organizaciji in pri lastnini nepremičnin, tako je obdržala avtonomnost tudi v kadrovskih rešitvah. Za razliko od drugih republiških zvez smo si planinci vedno sami postavljali predsednike. Takratni standardi niso poznali več kandidatov, izbor bodočih kadrov ni potekal na voliščih, pač pa v predvolilnih kuhinjah organov Planinske zveze. Največjo besedo je pri tem imel aktualni predsednik. Res je tudi, da so vodilne funkcije republiških zvez potrjevali v kadrovski koordinaciji SZDL. Res pa je, da se je včasih komu bolj zaradi lastne promocije kot zaradi nujne zazdelo, da je treba politiko vnaprej informirati o kadrovskih pripravah

v PZS. Skratka, o predsednikih PZS nikakor ni odločala partija na Tomšičevi ulici. Drugič mu je spodrsnilo, ko zelo naivno opisuje ponovno rojstvo TK Skale, »da je med tremi plezalci, Tonetom Jegličem, Janezom Janšo in Bojanom Pograjcem, dozorela odločitev, da znova oživijo TK Skale. Predsednik Skale je lani na posvetu Slovensko planinstvo po svetu na Bledu povedal, da je 'začetku ustanavljanja gorniških klubov, ki so se leta 1997 združili v Skalo, botrovala predvsem tedanja enostranska politična usmeritev Planinske zveze.'« Te besede so tudi zapisane v zborniku, ki ga avtor citira kot uporabljeno literaturo.

Avtorjevo subjektivno gledanje pride do izraza pri zgodbi o nastajanju planinskega muzeja. Podrobno navaja, kaj se je počelo v zvezi z muzejem v osemdesetih letih, in zanj se dogajanje konča leta 1988. Čez nekaj strani sicer v nejevernem tonu omenja sestanek v Kranjski Gori leta 2000. Za razjasnitev zgodbe je treba vedeti, da sta bila v Planinski zvezi prisotni dve struji: ena je zagovarjala planinski muzej v Ljubljani, druga pa v kraju v vzhodni gora. Vodilni funkcionarji PZS so bili za lokacijo v Ljubljani (grad, Zoisova palača), a dlje od ideje niso prišli. Pri realizaciji planinskega muzeja so najdlje prišli v Mojstrani. V začetku devetdesetih let smo v PZS najprej relativizirali sklep skupščine, ki je zapovedoval muzej v Ljubljani, in od leta 1994 kot logično lokacijo pričeli omenjati Mojstrano. Sedanje vodstvo PZS bo po nekaj desetletjih idejo končno realiziralo in muzej naj bi bil odprt prihodnje leto. Avtorju pa se dogajanje konča leta 1987.

Takih in podobnih pripomb in pojasnil imam še nekaj. Verjamem, da jih imajo tudi ostali udeleženci dogodkov polpretekle zgodovine. Ljudska modrost ima na zalogi priročno misel: resnica se počasi jasni, tako kot se počasi dani. Naša naloga je, da razvijemo dialog, ki bo prinesel zgodbo, ki bo bližje objektivnemu dogajanju kot sedanji prikaz v knjigi *Zgodovina slovenskega planinstva*. ◊

Deluks kolesarsko druženje

1. turnokolesarski tabor Bavšica

✍ in 📍 Urška Andrejc

Bavšica, dolina, o kateri sem v več kot 25 letih planinarjenja slišala same zanimive stvari, a vedela le, da je skrita nekje v okolici Bovca. Nekje na polovici teh 25 let smo obrnili vloge, ko sem jaz začela k rekreaciji spodbujati mamo in očeta, za »kazen«, za tistih prvih dvajst let in pol, nekje vmes pa smo spet malo obrnili vloge. »Dobila sem razpis za turno-

kolesarski tabor,« mi pravi mama le nekaj dni pred najinim zasluženim dopustom. Bilo bi zanimivo iti, si mislim. Kilometrov sicer nimam kaj posebej v nogah, ampak saj zagotovo me ne bodo kar pustili tam sredi gozdov in tako šibka tudi nisem! Pa gremo.

Med morjem in kolesarskim taborom je le dan premora; še dobro, perilo se na soncu tik-tak posuši in že je spet v potovalki. Samo še za prevoz se dogovorim. Starša bosta prišla s koroškega konca, potem ko sta se pri 60 in 56 letih hrabro odločila za sodelovanje. Kar bo, pač bo, saj tako za staro šaro tudi nisva. Hm, kako bom prikrila, da imata letos v nogah več kilometrov kakor jaz? Sploh oče, ki je že od zgodnje zime vsakodnevno sedel na trenažerju, me pri dvakratnih mojih letih v klanec zagotovo »nese«. No, pa da vidimo. Maac, vodja tabora, me poveže z Žabarjem, našim vremenikom. »A Velkavrh bo predaval gor in to že prvi dan?« vprašam. »Ne, z nami bo vozil,« mi odgovarja Maac. Ne morem si kaj, da mu ne bi težila o teh in onih vremenskih pojavih, ko se bližava Bavšici. Pa saj z veseljem odgovarja in čas hitro mine. V prihodnjih dneh bo šlo počasneje ...

BESEDE PODMAŽEJO VERIGO

Pa sem mislila, da bodo na prvi tabor prišli sami divjaki. No, tako na oko bi rekla, da

Komisija za turno kolesarstvo PZS je med 12. in 16. avgustom organizirala 1. turnokolesarski tabor v idiličnem okolju osrednjega dela Julijskih Alp, v dolini Bavšice. V prekrasni naravi, ki nam jo ponuja reka Soča z okoliškimi vršaci, smo se vsak dan odpravili na zanimivo kolesarsko turo v spremstvu izkušenih turnokolesarskih vodnikov. Ob kolesarskem programu je bil na voljo tudi pohodniški, pri čemer smo peš odkrivali eno zadnjih prvinskih dolin v našem alpskem svetu. Poleg druženja na kolesih smo si prosti čas krojili še z različnimi družabnimi dogodki.

ne bomo kaka hudo divjaška družina. Večina je tu z boljšimi ali slabšimi polovicami, gledano glede kolesarske kondicije. Kuharica Olga nas že pri prvem obroku skoraj ubije; res hrana za bogove, ampak kdo bo po tem obilnem kosilu še kolesaril? Sledi pregled naših konjičkov in ostale opreme. Ali so obročniki dobro pripeti, čelada dobro sedi na glavi, je sedež nastavljen na pravilno višino, imamo dovolj hrane in pijače? Oboroženi z vsem se pred kočo dobro pretegnemo (beri: raztegnemo) in spustimo v dolino.

Za prvi dan je predvidena spoznavna tura, tako za spoznavanje med nami, s terenom in našimi vodniki, ki nas bodo razporedili v skupine. Po asfaltni cesti v smeri Loga pod Mangartom fantje potegnejo z noro hitrostjo. Takole pa ne bo šlo, se javi moj srček, pa tudi noge se ne strinjajo povsem. Saj sem si že prej dopovedovala, da bo treba začeti počasi. Do makadamskega odcepa sem ravno prav ogreta, sledi dobrih 500 višinskih metrov, da se dvignemo do doma v Možnici. Klepet z Ireno naju še dodatno podžge, kot da bi besede še podmazale verigo in bi šlo zato lažje. Prijeten počitek pri sicer zaprtem domu in odpiranje prvih razgledov. Joy, koliko časa že nisem tako močno slišala bitja svojega srca, kako dolgo že nisem začutila pekočih nog? Kako včasih pozabimo na vse lepote, ki nam odpirajo

oči, pa si vedno znova obljubimo, da naslednjič ne bo tako! Zdaj si spet obljubim ...

Sledi prvi del spusta po cesti. Kako pa gre kaj mami? Nesreča pred dvema desetletjema je naselila strah v njene kosti, in če lahko med vzporednom kolesariva vzporedno, ji spusti res ne ležijo. A saj hitrost ni vse, si mislim, ko se vsa nasmejana pripelje v varnem Barbarinem sprem-

stvu. Saj veste, že za otroke pravijo, da je lažje, če jim kaj pametnega pove kdo drug, bolj zaleže, za starše menda velja enako.

Pot do korit Možnice je nekoliko bolj divja in odpravimo se kar peš. V vročih dneh sredi avgusta se prileže hlad gorskega potoka. Do naslednje točke z razgledom na korita sledi prvi nekoliko bolj tehnični del – kratko, a sladko. Letos sem res malo vozila na tehničnih terenih in vem, da samozavest enoslednic hitro izgubim, ampak poizkusiti pa moram. Le redkokdaj sem kolesarila v skupini, in kadar si sam, še toliko bolj premisliš. Ko zložena ležim na desnem boku, se borim s tisto svojo (ne)samozavestjo, da pa ja menda ne bom zdaj že prvi dan želela vsega pokazati skupini in da ne bo to morebiti preveč! Pekoča bolečina odrgrine da kmalu prostor naslednjemu spustu. Tokrat bolj z »rešpektom«, normalno!

DRVENJE PO ENOSLEDNICAH

Na zadnjem delu spusta že prehajam v mrki del svojega razpoloženja. Saj je luštno, ampak jaz sem že utrujena! Opazujem druge obraze, kako radostno žarijo, in v sebi preklinjam vse tedne lenobe. In še ta klanec do kočice za konec! Dopoldne je z avtom minilo, kot bi trenil, zdaj pa se ta dva kilometra in pol vlečeta kot jara kača. Ta hitri že popijejo prvo pivo, ko se z mamo vzpenjam v zadnje ovinke. Saj

vam pravim, dvakrat več jih ima, pa takole!

Olga nas zvečer spet razvaja; kaj boljšega kot dobra in kvalitetna hrana takoj

po turi. Utrujena in prijetno sita komaj sledim večerni debati. Pa saj to vem, da odpadki ne sodijo v naravo, da moramo biti do pohodnikov in živali čim bolj uvidni ter da smemo kolesariti samo po dovoljenih poteh. Hm, ampak včasih so tiste nedovoljene najslajše ...

Zjutraj je bil tempo malo bolj umirjen. Iz Bovca proti Čezsoči, vmes ustavljanje za raztegotvanje. Enoslednica do vasi ponuja pravo igranje na kolesu. Všeč mi je in resnično uživam, kadar doživljanje narave in lepota kolesarskega ritma prevladata nad razmišljanjem, da moram potiskati pedala. Mogoče zdaj že malo bolj vem, kam sodim glede na trenutne sposobnosti. Ves čas smo kolesarili ob Soči pod vznožjem Polovnika in se pogosto ustavljali. Kako tudi ne, saj je čudovita Soča vedno znova privabljala naše poglede. Pot je na trenutke kar naporna, a pri polnem vzmetenju se tudi večjih kamnov ne ustrašim. Sledijo ritmični in kratki vzponi, drvenje po enoslednicah, spet ena sama igra. V Trnovem se odločim, da grem s počasno (beri: uživaško) skupino. Res je, da mi gre danes veliko bolje, a odločitev za kratek počitek ob Soči, kjer smo spremljali raftarje, se je izkazala za pravilno. Večji del skupine se je odpravil proti Magozdu, se mimo slapu Kozjak spustil v Kobarid in do Bovca odpeljal pravi kronometer. Mi se vrnemo po isti poti, ki se mi zdi manj zahtevna. Tisti prijetni občutek, ko samo drsiš na kolesu, brez večjega napora. Peš se povzpemo na razgledišče za slap Boka. Koliko vode, koliko energije, koliko lepote. Kar dodobra se zadihamo v tistih petnajstih minutah. Kondicija je eno, mišice pri kolesarjenju pa vendarle delajo po drugačnem »zaporedju«.

Pred domom v Bavšici

Sledi vzpon v vas Plužna. Da ni daleč, je rekel Peter. Pa saj mi je bilo dejansko vseeno; kakšnega posebnega napora nisem čutila, narava je bila čudovita, vreme je držalo. Iz Plužne spust do Jezer; ledena zelena voda ne ustavi Petra pred zgodnjepopoldansko kopeljo. Spust do dveh zelenih biserov je bil res fantastičen. Nekoliko manj je bilo »praskanje« nazaj do vasi, od koder smo se – bil je zadnji del več kot 40-kilometrski poti – nasmejanih obrazov spustili v Bovec.

KOBARIŠKI STOL – ČISTA ENERGIJA

Tretji dan. Zdaj sem že v elementu, ko mi zjutraj ni treba razmišljati in samo navlečem nase kolesarsko opremo. Obeta se dolg vzpon, ki ga pričnemo ob z meglicami obdani mistični Soči, nedaleč iz vasi Soča. Vzpne se za dobrega tisočaka in po začetnem makadamu je zadnji, bolj skalnat del kar divji. Pojem že nekaj tablic, pa se mi zdi, da »motor« še vedno ne dela na pravih obratih, a vsaj motivacija me ne daje na dobre tri ure trajajočem vzponu. Tu pač ni posebne filozofije. Najti je treba svoj tempo in s čim manj mukami prikolesariti na vrh. Tokrat je skupina že precej okrnjena. Na Planino v Plazeh nas prileze le devet najvztrajnejših. Njena odmaknjena lega pod grebenom Velikega Špičja nas je vse prevzela, čeprav nas je malo utrujene že načel višinski hlad. Na vzponu ugotavljam, da se je utrujenost stabilizirala in da stvari intenzivneje doživljam; tako sem vsaj v tem smislu na pravi delovni temperaturi. Res je čudovito in že dolgo nisem lezla v taka nedrja, kot je Planina v Plazeh.

Spust je ena sama fantazija, le prekratek je. Vračamo se po cesti vzpona, nato pa si privoščimo namakanje v ledeno hladni Soči, med-

tem ko čakamo na kosilo. Odpravimo se namreč kar direktno na rafting.

V soboto, predzadnji dan tabora, me skoraj do konca izmzgajo. Tura na Kobariški Stol je fantastična, vzpon pa kar zajetno dolg in zadnje stegenske mišice imam čisto zakurjene, ampak mami, ki me je v nekem trenutku dohitela, se res nisem mogla pustiti! Počasi, počasi ... in zlezemo do vrha. To so šele hribi in povsod naokoli nas same čudovite vzpetine, posejane, do koder ti seže oko. Pričakata nas čudovito vreme in kulisa s številnimi jadralskimi padalci. Občudujem letalne sposobnosti modernih padal in svobodo poletov nad dolgim grebenom tega skoraj 1700 metrov visokega hribovja. Kar ostala bi, če ne bi sonce pripekalo z vso močjo. Po malici pol ure pešačimo do vrha po večjem delu grebena in uživamo v razgledih. Spust nadaljujemo po skoraj ravni razgledni poti, ki se spremeni v enoslednico in narekuje ritem gor in dol ter napoveduje divji spust, ki ga večino prehodim in občudujem pogum ostalih. Malo sem že utrujena in koncentracija v takih trenutkih običajno pade. Na izhodišče v Srpenici se vračamo po glavni cesti iz Trnovega in po tistih kratkih klancih se komaj privlečem do avta. Dovolj je bilo kolesarjenja!

Zadnji dan smo se po pospravljanju kočice odpravili vsak v svojo smer. V Bavšico pa se bom še vrnila! ◉

¹ Še nekaj vtisov s 1. turnega tabora: <http://www.pzs.si/forum/viewtopic.php?t=4739>.

V koraku s časom

Nekaj misli po seminarju alpinističnih inštruktorjev

✍ Tadej Debevec ☞ Iztok Bokavšek

Tehnični manevri in pripomočki naj bi plezalcem v gorah omogočali kar se da varno izvajanje sicer objektivno precej nevarne dejavnosti. Alpinistična tehnika mora biti v prvi vrsti zanesljiva in preprosta, da zagotovi čim višjo stopnjo varnosti. Nenehna tehnološki razvoj opreme in postopkov omogoča vedno več alternativnih pristopov in vsaj načelno tudi varnejše plezanje. Kljub trudu pa novosti le stežka najdejo pot v vsakdanjo plezalno prakso. Glede na to, da se v našem prostoru večina potencialnih alpinistov spozna z osnovami te tehnike v okviru alpinističnih šol, je jasno, da lahko novosti najhitreje uvajamo preko le-teh, torej predvsem preko stalnega strokovnega izobraževanja alpinističnih inštruktorjev, ki so nosilci tega pomembnega in zahtevnega dela.

NAMEN: UVAJANJE NOVOSTI

Kljub temu da program šole usmerja namenski učbenik Alpinistična šola (Golnar, 1999), so leta naredila svoje in mnogo novejših in učinkovitejših tehnik v njej ni opisanih. Slovenska gorniška literatura je nedavno sicer dobila kakovosten gorniški priročnik izpod peresa Janija Beleta, a je glede na vsestranskost knjige tehnični del pač omejen. Večina alpinističnih inštruktorjev je bila torej v zadnjih letih prepuščena lastnim interpretacijam novosti. Na spomladanskih republiških izpitih za naziv alpinist, kjer je znanje preverjala prenovljena komisija, se je izkazalo, da večina kandidatov ni nagnjena k uporabi novejših pristopov, ampak se raje držijo klasičnih tehnik, navedenih v starejših knjigah. Po zaključenih izpitih smo ugotovili, da je potrebno spremeniti način razmišljanja inštruktorjev, če želimo novosti hitreje uvajati v prakso. S tem v mislih je bil organiziran tudi letošnji licenčni seminar – torej kot prikaz pomembnejših novosti. Namen je bil predvsem, da se inštruktorji zavemo, da obstaja več možnih načinov reševanja istega problema.

Seminarja, ki je potekal v stenah plezališča Vipava, se je udeležilo preko 80 inštruktorjev iz celotne Slovenije. Prikazane so bile vse tehnike, ki se izvajajo na republiških izpitih za naziv alpinist, ter pregled najučinkovitejših načinov izvedbe le-teh. Zaradi velikega števila sodelujočih so bili inštruktorji razdeljeni v dve skupini, demonstratorji

pa so vsaki skupini ločeno prikazali izbrane elemente alpinistične tehnike v kopnem svetu. V nadaljevanju prispevka sledi kratek pregled predstavljenih novosti, ki naj služi predvsem kot opomnik in ne kot izčrpana in natančna navodila.

SIDRIŠČA

Največ zanimanja so pozele novosti na področju sidrišč za varovanje. Čeprav je zadnji dve desetletji v naši šoli prevladovalo t. i. gibljivo sidrišče, pa očitno v prihodnje ne bo več tako. Glede na zadnja dognanja obsežne raziskave, ki so jo izvedli člani nemškega DAV¹, lahko namreč zaključimo, da gibljiva sidrišča ob velikih obremenitvah niso boljša od fiksnih. Razlog je predvsem v tem, da ob nenadnem sunku le redko zagotovijo enakomerno razporeditev sil. Še več, ob izpultitvi ene od fiksnih točk delujejo bistveno slabše kot fiksna sidrišča. Prikazana je bila tudi izdelava enotočkovnega sidrišča, pri katerem je center sidrišča v eni točki, druga fiksna točka pa služi le kot pomožno (»backup«) varovalo. Glavni pogoj za uporabo takšnega sidrišča pa je zanesljiva fiksna točka (lepljeni klin, svedrovec). Mogoče velja omeniti še priporočilo, da se za izdelavo sidrišč ne uporablja najtanjših trakov, ampak bolj kompaktno (debelejše), saj so se izkazali za bistveno varnejše in vzdržljivejše. Načini povezave varujočega na sidrišče so sicer lahko različni, velja pa pravilo, da je varujoči vseskozi pritrjen na osrednjo točko sidrišča, v kateri ima lahko vpet tudi sistem za varovanje soplezalca. Kljub pomislekom o varovanju prvega v navezi neposredno na plezalni pas se je izkazalo, da je ta način za izkušenega in pozornega varovalca lahko zelo učinkovit in obenem omogoča tudi preproste prehode v druge manevre. Izbira

varovala, ki ga bomo pri plezanju v gorah uporabljali, pa naj temelji na našem znanju in pripomočkih, ki so nam na voljo. Kljub velikemu številu novejših pripomočkov ima polbičev vozle še vedno kar nekaj prednosti in ga lahko priporočamo predvsem v primerih, ko je varovalec manj izkušen, torej na začetku alpinistične poti.

VZPENJANJE IN SPUST PO VRVI

Vzpenjanje po vrvi je eden od klasičnih primerov, pri katerem kljub velikemu napredku tehničnih pripomočkov večina še vedno izvaja dolgotrajno vzpenjanje s pomožnimi vrvicami. Na seminarju je bila prikazana uporaba novejših mini prižem, ki jih proizvaja vedno več izdelovalcev. Pri njihovi uporabi je posebej pomembno, da jih uporabljamo skladno z navodili za uporabo. Vsa sredstva za varovanje, ki omogočajo tudi samozatezno varovanje drugega v navezi, so zelo uporabna tudi pri samoreševanju, saj lahko z njimi nadomestimo prsno zanko in ustvarimo pravi škripec, ki nam olajša vzpenjanje po vrvi. Navedeni postopki lahko bistveno skrajšajo tovrstne manevre in nam tako prihranijo dragoceni čas, izvedemo pa jih s pripomočki, ki jih imamo po navadi s seboj na turi.

Nekaj novosti je bilo predstavljenih tudi pri tehniki spusta po vrvi. Sidrišča ostajajo klasična in izdelana na vsaj dveh fiksnih točkah, sistem za spuščanje pa temelji na izdelavi popkovine, v kateri imamo vpeto sredstvo za spuščanje. Obenem nam popkovina služi za samovarovanje na sidriščih pri večkratnem spuščanju. V tem primeru si med spuščanjem samovarovanje z vponko z matico vpenjamo v manevrsko zanko plezalnega pasu, namesto prusikovega pa se bolj priporoča uporaba machardovega vozla, ki ga bistveno lažje razbremenimo pod obremenitvijo. V primeru spuščanja po dveh vrveh naj bi le-te zvezali skupaj z vozlom šestica oz. z vodniškim vozlom, ki ima pred osmico bistveno prednost, da se v primeru preskoka ne more razvezati, ampak samo enkrat preskoči nazaj v enak vozle. Zato je potrebno vozle vedno zategniti in pustiti vsaj 40 cm proste vrvi, ki izhaja iz njega.

Na seminarju je bil prikazan še način spusta po poškodovani vrvi, ki nam pride prav tudi, če se želimo spuščati z varovalnimi pripomočki, ki omogočajo vpetje samo ene vrvi (chinch, gri-gri). Inštruktorji so se seznanili tudi z načinom spuščanja z manj izkušenimi soplezalci. Pri spustih velja omeniti še spust s poškodovanim soplezalcem, ki je večini kandidatov na letošnjih izpitih povzročal nemalo preglavic. Večino težav, ki izhajajo iz neugodnega položaja med spustom, enostavno rešimo tako, da za spust uporabimo klasično sidriščno zanko (120 cm), ki jo z vozlom razdelimo na eno in dve tretjini. Krajši konec vpenemo v poškodovanečev, daljšega pa v svoj pas. Nato poškodov-

¹ Deutsche Alpenverein.

vanca preprosto priprnemo nase z njegovo popkovino in se spustimo navzdol.

POMOČ SOPLEZALCU IN POSTOPKI V PLEZALIŠČIH

Glede pomoči soplezalca posebnih novosti ni. Pomembno je, da med izdelavo škripcev in pri prenosu obremenitev zagotovimo, da je vrv vedno vpeta v sidrišče in tako služi kot pomožno vpetje v primeru, da kateri od postopkov ne bil učinkovit. Ob uporabi samozateznih varovalnih naprav namesto vozla garda predstavlja dodatno racionalizacijo opreme tudi koriščenje preostale glavne vrvi namesto pomožnih vrvic za izdelavo učinkovitega švicarskega škripca.

Ker večina sodobnih alpinistov veliko časa preživi v plezališčih, smo na seminarju prikazali tudi osnovna načina prevezovanja v kratkih športnoplezalnih smereh, ki ju morajo poznati vsi uporabniki plezalnih vrtcev. Poseben poudarek je bil tudi na ureditvi sidrišč za varovanje z vrvo od zgoraj, saj so nas na pomembnost tega v letošnjem letu opomnile številne nesreče v slovenskih plezališčih. Pri varovanju z vrvo od zgoraj je potrebno zagotoviti, da se vrv iz sidrišča ne more samodejno izpeti, to pa najlažje dosežemo tako, da na sidrišču vedno uporabimo vponko z matico, ki jo seveda tudi privijemo.

ZA KONEC

Namen kratkega seminarja je bil po mojem mnenju dosežen, predvsem pa si želim, da bi nova spoznanja inštruktorji čim hitreje prenesli v svoja domača okolja. Zavedamo se, da bi bilo z vidika poučevanja za inštruktorje najlažje, da se učijo točno določeni in čim bolj preprosti postopki. A glede na nepredvidljivost gora, možnosti varovanja in izvajanja drugih manevrov je pač potrebno biti pripravljen na čim več možnosti. Pomembno je, da se vsi, ki smo vpeti v sistem alpinističnega izobraževanja, zavedamo, da je to dolgotrajen proces in da ni mogoče enako učiti in obravnavati tečajnika ali pa kandidata za alpinista. Najprej je potrebno spoznati osnovne tehnike in šele nato na njih graditi specialna znanja. V tej luči morajo biti oblikovane in izvedene sodobne alpinistične šole, ostale pedagoške aktivnosti odsekov in tudi prihodnji seminarji ter izobraževanja za inštruktorje. ◉

Tečaj medicine v Zermattu

Wilderness and Expedition Medicine Course, 17.–22. 8. 2009

✍ Jurij Gorjanc

»Gremo, gremo! Misliš, da ti tega ni treba splezati samo zato, ker si dohtar? Če se ne zbašeš čez, se lahko za izpit obrišeš pod nosom! Teorija pride šele po tem ...« se je v švicarski nemščini drl Urs Hefti, kirurg in organizator tečaja iz Zermatta.

»Presneto!« si mislim med visenjem v bajlah, »kako težačenje! Še sreča, da so me na podoben način žalfali že inštruktorji v alpinistični šoli in pri GRS. Sicer pa, a mi je tega treba? Čeprav me vse skupaj že malo spominja na izkušnjo v vojski, vztrajam. Sicer ...«

Tako nekako bi lahko opisal vzdušje in poskuse, da se dokopljem do potrdila, ki bi bil nekakšna pika na i dosedanjemu delu in izobraževanju v gorski medicini.

Tečaj je mednarodno usklajena oblika izobraževanja za zdravnike, ki ga že več kot desetletje organizirajo alpske države pod okvirom Mednarodne zveze alpinističnih organizacij (UIAA) in Mednarodne komisije za reševanje v gorah (IKAR). Njegov namen je naučiti zdravnika teoretičnih osnov in praktičnih veščin, ki jih mora obvladati, da lahko v visokogorju poskrbi najprej za lastno varnost, nato pa tudi za varnost in (predvsem) zdravje drugih. Tečaji z enakim programom in enakim zaključnim licenčnim izpitom obstajajo v Angliji, Franciji in nemško govorečih (alpskih) deželah. Zaradi velikega števila nemško govorečih kandidatov in vabljivih lokacij so tečaji v Avstriji, Nemčiji in Švici dobro obiskani in tudi najbolj organizirani. V letih poprej mora kandidat opraviti t. i. zimski in letni del izobraževanja ter dodatno še izpit iz medicine v visokogorju (vsak trajaja pet dni). Do sedaj je zaključni izpit iz medicine na odpravah v Švici opravilo sedem zdravnikov.

Skratka, dokaj zapletena logistika, a z namenom. V UIAA in IKAR-ju težijo k temu, da imajo zdravniki, ki se udeležujejo visokogorskih odprav, opravljena predpisana izobraževanja in omenjeni izpit. Le na ta način lahko nekdo jamči za njihovo znanje in posredno zdravje udeležencev odprav. V Švici ter večinoma tudi v Avstriji in Nemčiji je standard tudi v praksi visok: zdravnik visokogorske odprave je lahko le nekdo z omejenim licenčnim izpitom. Kako drugačne razmere od vsakdanje prakse v domovini, kjer so plezalci zelo srečni že, če zdravnika za odpravo (ob naših obveznostih) sploh dobijo. Pa s tem sploh nočem razpravljati o strokovni usposobljenosti slovenskih kolegov, saj je ta po mojem vedenju vendarle visoka. Bolj spodbujam k uvedbi podobnih standardov tudi pri nas.

V prijetnem hotelu (z balkonskim pogledom na Matterhorn) sredi Zermatta se nas je letos pozno avgusta zbralo petindvajset zdravnikov iz petih evropskih držav, prišla je tudi zdravnica iz Avstralije. Spoznavnemu popoldnevu sta takoj sledila razdeljevanje opreme ter dogovarjanje o tem, kaj bo kdo nosil, čeprav je bil vzpon na najvišji švicarski vrh (Dufour Spitze, 4678 m) načrtovan šele za konec tečaja. Predavanja so si v dneh po prihodu sledila od jutra do večera. Prišli so prof. dr. Marco Maggiorini, fiziolog iz Italije – vodilni raziskovalec na področju višinskega pljučnega edema, dr. Eckehart Schoell iz Nemčije (anesteziolog in udeleženec več odprav), dr. Tobias Merz, intenzivist (višinski možganski edem) in drugi. Čeprav je bilo vse zapisano v priročniku, ki smo ga prejeli, se je ob koncih predavanj vedno razvila živahna razprava. Užitek je razpravljati, ko ljudje govorijo iz izkušenj. Vsebina razprav presega namen tega poročila; morda omenim le aktualno področje dopinga v gorah, o katerem v UIAA zelo spodbujajo razprave. Tudi Švicarji priznavajo, da je zloraba medicinskih preparatov, ki pospešujejo aklimatizacijo oziroma domnevno preprečujejo razvoj višinske bolezni, v svetu zelo velika. Le odkrite strokovne razprave lahko vodijo do razjasnitve stanja. Zdravniki imamo nalogo, da take pojave zaviramo, uporabo zdravil v nenamenskih situacijah obsojamo in poskušamo preprečevati. Poskusi, prelisiti normalne procese aklimatizacije ali izboljšati zmogljivosti, so že marsikaterega alpinista drago stali.

Teoretičnemu delu je sledil vzpon na najvišjo koč v Alpah (Cabana Margherita, 4559 m), vendar brez spanja v njej, temveč v šotorih višinskega tabora. V koči (nekoliko nižje) smo poslušali le še zadnji del predavanj: praktične napotke, seznam zdravil na odpravah, predvidene stroške ... Sledil je celodnevni izpit. Začel se je na ledeniku Gorner, kjer je moral vsak kandidat izvesti pravilno vodenje naveze treh plezalcev preko ledeniških razpok, dokazati vzpenjanja preko ledenih odlomov itd. Včasih, a le za hip, se je prikradla medmisel: »Pa sam' en teden dobrega dopusta sem želel preživeti v švicarskih Alpah ...« Čeprav mi je vse skupaj šlo kar od rok in nog, sem užival šele pri reševanju iz razpok in se s hvaležnostjo spominjal let urjenja pri GRS. Teoretični – ustni del izpita je potekal pri posameznih izpraševalcih v sobah koč. Sledil je še komisijski del, ko je bilo treba razrešiti konkreten klinični primer bolnika s težkim primerom višinske bolezni. Ozračja resnosti se pri izpraševalcih ni dalo razbiti niti s kakšnim hribovskim vicem, svoje je k naporem prispevala še višina. Med čakanjem na večerjo je organizator razglasil rezultate – na veselje tistih, ki nam je uspelo, in malo manj tistih, ki jih čaka popravni del v prihodnjem letu.

Misel za zaključek? Morda tista od Nejca Zaplotnika: »Ne igra se z življenjem, kdor živi sredi nevarnosti, ki jih pozna in je nanje pripravljen.« ◉

NOVICE IZ VERTIKALE

Vzponi v zimskih razmerah

Očitno se v naše kraje vendarle vrača nekaj prvinske in neugnane alpinistične miselnosti, ki je krasila naše prednike. Razmere so že povsem zimske, z nizkimi temperaturami in pobeljenimi stenami. Zvrstila se je serija zanimivih vzponov s kombiniranim plezanjem. Torej ta zvrst že ima domovinsko pravico v razmišljanju boljših alpinistov, ki predvsem radi plezajo. V letos solidnih zimskih razmerah sta na Miklavževo nedeljo, 6. 12., v gorah nad Vrščem plezala Kristjan Klanjšček in Gregor Malenšek (oba AO Matica). Preplezala sta **Steber ob Kamenkovem kaminu** (V/IV, 150 m). Plezala sta večinoma v gozdarjih, en strmejši odsek pa v plezalnikih. Za moderne trende suhega orodjarjenja se tokrat nista zmenila in stvar ocenila malo drugače od ostalih: "Orodij in derez nisva imela, niti jih nisva pogrešala". Tako sta si fanta sama pripelzala eno lepših Miklavževih daril.

Mala Raduha

Smer DD FOTO: ANDREJ GRMOVŠEK

Že ob koncu novembra so bili opravljeni vzponi, ki jih lahko označimo za zimske. V poštenih zimskih razmerah sta v soboto, 12. 12., plezala Andrej Grmovšek in Marko Lukič (APD Kozjak), ki sta podobno kot lani tudi tokrat za uvod v zimsko plezanje zavila v steno Male Raduhe. Vzpon je dodatno zabelil predvsem močan, na trenutke kar orkanski severni veter s sneženjem in poplesavanjem meglic nad Grohatom.

Za cilj tokratnega izleta škotskega plezanja sta izbrala smer **DD** (VI+, 185 m). Po pričakovanjih so se za precej zahtevne izkazale plošče, ki poleti pravzaprav ne predstavljajo posebnih težav. Pozimi, poprhane s snegom pa so svojvrsten izziv. Ocena smeri se je v zimskih razmerah z derezami na nogah in cepini v rokah dvignila na krepkih M7. Fanta smer toplo priporočata – seveda tistim, ki so za stvar dovolj zrel! Očitno pa sta Andrej in Marko že z lanskim vzponom naredila dovolj veliko reklamo, saj je stena postala precej oblegan zimski cilj vseh malo bolj resnih alpinistov. Andrej ni mogel skrivati navduše-

nja nad omenjenim vzponom in je vse skupaj še malo pokomentiral: "Prav neverjetno je, kako dobro, zanimivo in tudi zahtevno kombinirano plezarijo, združeno s pravo zimsko avanturo, si lahko privoščimo že v eni od naših manjših sten! In kako lahko dva stara plezalna mačka še vedno uživata v plezalnih izzivih in iskanju nečesa novega v steni, kjer sta z nekaj pesniške svobode naredila svoje prve plezalne gibe že slaba tri desetletja nazaj!"

Debela peč

Prav na isti dan sta v Debeli peči prezebala Urban Ažman in Nejc Marčič (AO Radovljica). Tudi omenjena alpinista sta v plezanju sedaj že lepo pobeljenih sten našla veselje in izziv. Vstopila sta v železno klasiko Debele peči in v celodnevnom garanju tik pred nočjo izplezala iz smeri **Jesih-Potočnik** (IV/III, 500 m). Smer ima seveda popolnoma drugačen karakter od smeri **DD**. Gre v prvi vrsti za dolgo turo in manj za smer nepopisnih težav. Zato so ju še toliko bolj ovirale in predvsem utrujale neugodne razmere. Veliko nepredelanega snega, naletela pa sta ravno na ohladičev, ki je prihajala iz severa in ju pošteno zmrazila. Veselje po opravljeni turi pa je bilo seveda ravno tako nepopisno.

Alpinističnih 8a

Matic Obid (AO Nova Gorica, Wild Climbing), eden bolj perspektivnih slovenskih alpinistov, je v nedeljo, 6. 12., v Ospu preplezal svojo prvo smer s težavami prek magičnih 8a – **Zadnje skušnjavo**. Ali, kot je sam pokomentiral: "Smer ima uradno oceno 8a+, a spada med lažje smeri, ocenjene s francosko osmico, vseeno pa je to moja prva smer z "osemko" spredaj". Ni kaj, povsem v njegovem slogu, malo besed in več dejanj. Tudi zanj velja, da si je sam poklonil lepo Miklavževo darilo.

Tekmovalno srečanje plezalcev

Tekmovanje ob Savi FOTO: VILI GUČEK

V soboto, 19. 12., so Vili Guček in prizadevni člani AO Litija organizirali tekmo v kombiniranem plezanju v novonastalem plezališču ob Savi. Tekmovanje so organizirali po vzoru plezalnih prireditelj,

ki združujejo sproščeno vzdušje in zavzeto tekmovalno plezanje, tako na rekreativni kot na vrhunski ravni. Cilj je bil preplezati čim težjo smer v čim manj poskusih. Tekmovalne kategorije so bile tri: posamezno moški in ženske ter pari. Vsi, ki se niso ustrašili severnjaškega mraza, so v prireditvi uživali. Poleg nizkih temperatur in sneženja so plezalce motili še posamezni plazovi, ki so jih čez tekmovališče pošiljali snežni plugi. Tekme oz. srečanja se je udeležilo 19 tekmovalcev in 2 tekmovalki iz Slovenije in Hrvaške. Na koncu je največ točk zbral Aljaž Anderle (AO Tržič), ki sta mu sledila Matevž Vukotič (AO Radovljica) in Luka Lindič (AO Celje). Pri damah je največ pokazala Tanja Grmovšek (AO Kozjak). V ekipnem seštevku sta zmagala Tržičana Anderle in Premrl pred bratoma Vukotič in celjsko navezo Kranjc-Lindič. Zaključek v obliki projekcije na temo 'ekstremno' kombinirano plezanje je pripadel zamejskemu Slovincu Eriku Švabu.

Novice je pripravil Peter Mežnar.

NOVICE IZ TUJINE

Prosto čez Sass Maor

Vzpon Riccarda Scariana v vzhodni steni Sass Maorja je bil kar malo spregledan, a povsem po krivici. Če ne zaradi drugega, zaradi visoke ocene (8b oziroma X) in višine stene – 1200 metrov. Vzhodna stena Sass Maorja je ena najvišjih v Dolomiti in »mati sten« v skupini Palle di San Martino, smer **Massada** pa ima kljub svoji mladosti (splezana je bila šele leta 2001) že kar bogato zgodovino. V lanski zimi sta jo na primer preplezala Rolando Larher in Fabio Leoni, letos pa je po dveh poskusih v njej s prostim vzponom uspel Ricardo Scarian. Smer sicer premore samo en težji raztežaj; ostalo je med šestimi in osmo stopnjo po UIAA lestvici, ključno mesto pa se nahaja 800 metrov visoko v steni. Še posebno je zanimiv podatek, da je Scarianu uspel vzpon konec oktobra, ko je dan že hudo kratek, pa tudi toplo ni več. Smer je Scarian s soplezalcem seveda preplezal v enem dnevu. Ricardo Scarian je sicer stari znanec ne samo težkih dolomitskih sten, ampak tudi zahtevnega športnega plezanja. Med drugim je ponovil tehnično zelo zahtevne smeri, kot je večraztežajna smer **Solo per vecchii guerrieri** z oceno 8c+/9a in **Bain du sang** (tudi 9a) v Švici.

Nova težka smer v Wettersteinu

Hansjoerga Auerja poznamo predvsem po enem najdrznejših solo vzponov vseh časov, ko je pred

dvema letoma sam in brez vrvi prosto preplezal legendarno **Ribo** v Južni steni Marmolade. Manj ljudev pozna Tirolca tudi po njegovih vzponih v plezališču, kjer je letos uspel preplezati smer z oceno 8c+. Toda njegova pozornost je še vedno namenjena večjim stenam in tako je tudi letos, sicer v navezi, v hribih ponovil nekaj težkih smeri s klasičnim varovanjem do ocene X oziroma 8b. Njegov zadnji prispevek je večraztežajna športnoplezalna smer v južni steni Schuesselkar Spitze v pogorju Wetterstein med Avstrijo in Nemčijo. Smer **Vogelfrei** je visoka 400 metrov, najtežji raztežaj, ki ga je po njegovem pripovedovanju kar precej izmučil, pa je Hansjoerg ocenil z 8a/a+. Kot zanimivost povejmo, da je ta stena, sicer znana po svoji odlični skali, privabila plezalce že pred drugo svetovno vojno. Med drugimi sta svojo smer v njej začrtala tudi naša znanca iz severne stene Travnika, brata Aschenbrenner.

Najdaljši slap v Avstriji

Okolica Zillertalla ponuja veliko zaledenih slapov vseh težavnosti in dimenzij. Od letošnjega decembra si lasti tudi najdaljšega, kar jih je najti pri naših severnih sosedih. **Linijo**, v kateri sta letos končno uspela Albert Leichtfried in Benedikt Purner, so imeli tamkajšnji plezalci že dolgo na seznamu svojih želja. Predvsem Leichtfried je bil v »nizkem štartu« že nekaj sezon, toda 1000 metrov visok ledeni »smrkelj« se leta in leta ni hotel popolnoma potegniti čez severno steno Hauptkamma. Poleg zadostne količine ledu so bile potrebne tudi prave snežne razmere, saj se po smeri zelo pogosto usipajo plazovi. Oba Avstrijca sta tako izkoristila mrzlo obdobje na začetku decembra in dokaj majhne količine snega, ki pa ga je bilo po Leichtfriedovem mnenju še vedno dovolj za kakšno pošiljko presenečenja od zgoraj. Kljub vsemu sta tvegala in v enem zelo dolgem dnevu srečno preplezala smer z imenom **Moonwalk**, ki sta jo ocenila z WI 6, M7.

Novice je pripravil Urban Golob.

PISMA BLALCEV

Na Porezen malce drugače, drugič

V letošnji osmi številki vaše splošne revije je bil objavljen članek z zgornjim naslovom, h kateremu želim dodati nekaj opazk glede uporabljenih krajevnih oziroma hišnih imen. To ni kritika avtorja, ki mu gotovo gre vsa zahvala, da je širšo (planinsko) javnost seznanil s še eno od naših divjih grap. Ta pridevnik pa grape žal vse bolj dobivajo tudi zaradi kulturne

oziroma civilizacijske zapuščenosti, ne samo zaradi značilnih naravnih potez. Predvsem gre za opozorilo, kako neenotna in kaotična je še dandanes raba omenjenih poimenovanj v majhni Sloveniji – kljub globalizaciji in modernizaciji, ki naj bi doprinesli k hitremu pretoku informacij in predvsem k vse-splošnemu poenotenju.

Avtor uporablja za skupino zapuščenih domačij v Zakojški grapi skupno ime Cimarija. To je zame novo, vendar dopuščam možnost, da Zakojčani od spodaj tem hišam res pravijo tako. Sam sem po rodu iz druge bližnje vasi proti vzhodu, a se tega ne spomnim. Prebivalci bližnje vasi Porezen so, če so zašli v sosednjo grapo, rekli, da gredo v Camarijo. Toda ni jasno, ali so mislili na celoten zaselek v grapi ali pa zgolj na njim najbližjo domačijo, ki jo tudi avtor poimenuje Camarija. Mimogrede, na večini kart iz zadnjih desetletij (tudi na karti občine Cerkljevo) se ta domačija označuje kot Cemerija, kar je očitno napačno, in le na karti »Idrijsko in Cerkljansko« iz leta 1996 piše Camarija. Zanimivo pa je, da avstrijska vojaška karta izpred prve svetovne vojne uporablja naziv Cimeria. Na nobenem od teh zemljevidov ni skupinske oznake za zaselek, ne Cimarija ne kako drugače. Kaj je torej res in kaj je pravilno?

Neenotno je tudi poimenovanje prve domačije, če prihajamo v grapo z Vrha Ravni. Na večini omenjenih kart piše Vašaj, kar je napačno, le na omenjeni turistični karti občine Cerkljevo je zapisano Vasaj. To je pisna poenostavitve izraza v cerkljanščini »U uasaj«, kar seveda pomeni v osoji, na osojni strani. Avtor našega članka uporablja novo različico tega poimenovanja, Vasaje, kar je v cerkljanščini tudi domača izraz »Uasaje«, le da pomeni osojno stran. Za najvišjo domačijo v grapi avtor uporablja enostaven naziv Obid, kar sicer ustreza oznakam na zemljevidih, le da je v tistih krajih bolj razširjen daljši naziv »Obid v Robeh«. Tudi na že omenjeni avstrijski karti piše »Obed na Robiah«. Pisec seveda pravilno opaza, da se v Zakojško grapo prek Camarije ne da priti le s cerkljanske strani, temveč tudi po sicer slabi stezi iz Baške grape; on piše, da iz Hude Južine. Zanimivo bi bilo izvedeti, zakaj se je odločil za uporabo starinske različice tega imena, če pa že dolga desetletja na vseh kartah piše (in se uporablja tudi v vsakdanjem govoru) zgolj Hudajužna.

In za konec še ena zelo vidna napaka. Na strani 48, takoj na začetku članka, je objavljena zelo lepa fotografija Porezna. Napis nad njo je seveda napačen, fotografija ni posneta iz Baške grape, temveč iz Cerknega. Le iz tega kraja, z juga, se Porezen vidi najlepše. Iz Baške

grape se Porezen vidi le z Grahovega ob Bači, a še to s strani, nato pa do Podbrda le še dvakrat za hip pogleda skozi zahodne grape.

Boris Mlakar

Razočaranje nad matično zvezo

Viki Grošelj je v decembrskem Planinskem vestniku na strani 8 mimogrede ošvrknil Planinsko zvezo, češ da za dva projekta Tomaž Humar ni dobil denarja na PZS, in o njegovem razočaranju nad tem dejanjem. Pri tem ni toliko resnicoljuben, da bi delil zadovoljstvo nad tem, da se je Tomaž pred tem pet let kalil v odpravah PZS. Tudi tam je brusil svoj talent in vztrajnost, da se je razvil v alpinista svetovnega formata. Ker je hotel in zmozel se je izvil iz objema matice, utiral nove poti ter odstiral alpinistom nove svetove. Zavaljo resnice je potrebno komentirati razočaranje, ki ga omenja Viki Grošelj.

V začetku devetdesetih so po sabljanju na alpinistični sceni, ko sta se udarila dva takratna alpinistična velikana, alpinistični komisiji »samoupravno« zavladali posamezniki, ki so namesto vizije slovenskega alpinizma v ospredje rinili predvsem in zgolj lastne interese pri razdelitvi denarja, ki ga je država namenjala alpinizmu. Pragmatično zadovoljevanje posamičnih interesov je tako okupiralo takratno Komisijo za alpinizem, da pogleda v prihodnost ni zmogla. Ko so se akumulatorji posameznikov spraznili, sta usahnili interes in volja za delo, druge ideje so bile nezaželene in končna posledica je bil organizacijski »krah«. Dogajanje v Komisiji za alpinizem, ki smo jo, da ne bi bili deležni očitka o dušenju demokracije, prepustili »samoupravljanju«, je živ dokaz, da posameznik teče na kratke proge, organizacija pa mora na dolge.

To pojasnjuje, zakaj je Komisija za alpinizem priznavala Tomažu manjše vsote za izvajanje programa kot ostalim alpinistom svetovnega in mednarodnega razreda. Ko smo po zaslugi Tomaža to odkrili, je bilo potrebno kar nekaj energije in pisem, da se je vzpostavilo pravično stanje tudi za nazaj. Cilj, da dosežemo svetovni alpinizem z novimi smermi na osemto-sočake smo dosegli z Anapurno sredi devetdesetih let. Že pred doseženim ciljem je nova alpinistična generacija oblikovala njihov projekt ohranjanja stika s svetovnim alpinističnim vrhom. Začelo se je z nesrečnim Lotsejem in vrh dosegljo z Daulagirijem. Alpinizem je stopil po poti komercializacije in profesionalizacije, cilji so zavaljo zahtev trga postajali vse bolj drzni – da jih je javnost sploh opazila. To dejstvo je terjalo tudi prevrednotenje vlog vsakega od akterjev na

alpinistični sceni. Če je v preteklih obdobjih odgovornost za vrhunske alpinistične dosežke prevzemala planinska organizacija, so to odgovornost sedaj prevzeli v roke posamezni vrhunski alpinisti – profesionalci. Zaradi zahtevnosti današnjih ciljev, kjer je črta med slastjo zmage in grenkobo usodnega poraza pretenka in preveč nepredvidljiva, teže odgovornosti za uspeh ali neuspeh projekta ne sme in ne more nositi organizacija. Tone Škarja je nekoč v komentarju zapisal, da so alpinisti športni vitezi, ki vložijo sebe in svojo glavo v zameno za rožo lepote. Ampak, ko mi po spominu polzijo imena fantov, ki jih danes ni več: Filip Benca, Marko Čar, Vasja Furlan, Tomaž Humar, Janez Jeglič, Pavle Kozjek, Bojan Počkar, Slavc Svetičič, Miha Valič, se sprašujem, ali ni bila za to generacijo alpinistov ta roža preveč trnova?

Planinski zvezi je v tej delitvi dela pripadla infrastrukturna vloga: nabirati in izpopolnjevati mora znanje, da bodo podvigi lažje uredničkivi; vzgajati mora mlade alpiniste, ki se bodo, če bodo to zmoгли in hoteli, zavihteli na svetovni alpinistični vrh; strokovno mora vrednotiti dosežke tako, da loči plemenita zrna od komercialnih plev. Na finančnem polju je pri velikih projektih njena prisotnost postala manjšinska. Potrebne vsote za organizacijo takih odprav največkrat presegajo vsoto, ki jo ima KOTG na voljo za ves program v letu dni. Glavni akterji so na PZS običajno prišli zgolj po denar, da bi zamašili neplanirano finančno luknjo. Vnaprej so dali vedeti, da ni možnosti vplivanja na potek, zasedbo ali organizacijo. Marsikdaj so odkriti povedali, da sponzorji ne želijo, da bi finančno poslovanje potekalo preko PZS, ker da je poslovanje prek privatnih družb bolj učinkovito. Viki Grošelj dobro ve, da je bilo veliko od tega prisotnega tudi pri Daulagiriju. Zgornja prerazdelitev vlog se ni uveljavila čez noč – nastajala je postopoma tudi s kopiranjem rešitev od velikih evropskih planinskih zvez. Vmes pa se je pogosto zaiskrilo na relaciji PZS – profesionalni alpinisti. Ta pojasnila je bilo potrebno zapisati, da bi se čim manj teh isker končalo v razočaranju nad matično zvezo.

Andrej Brvar

Razgledniški pozdrav z vrhov
Pozdrav z vrhov. Slovensko planinstvo na starih razglednicah. Zbrali in uredili Manica Ravnihar ter Nejka in Miran Dolar. Uvodna beseda Elizabeta Gradnik. Žirovnica, Medium, 2009.

Razglednice so nekoč predstavljale pomemben del turistične ponudbe tudi pri nas. Fotografije turističnih krajev in slovenske pokrajine so krasile izložbena okna in albume mnogih zbirateljev te vredne kulturne dediščine. Poleg fotografij, ki so bile včasih domena le izbrancem, dandanes pa si lahko že vsak pripravi ne le svoj, pač pa tudi lep posnetek, so na razglednicah tudi risbe in slike pomembnih slikarjev, med katerimi je v začetku prejšnjega stoletja veliko slik ustvaril prav Maksim Gaspari. Medtem ko je bilo včasih najpomembnejše poznavanje fotografске tehnike, se je do danes izdelava fotografskih aparatov, klasičnih in digitalnih, že toliko izpopolnila, da dobre fotografije niso domena le profesionalnih fotografov. Na starih razglednicah so med najbolj zanimivimi motivi tudi posnetki iz našega gorskega sveta.

Zbiranje starih razglednic je še danes prijetna zabava mnogim zbirateljem. Za knjigo **Pozdrav z vrhov** so Manica Ravnihar ter Nejka in Miran Dolar zbrali in uredili 222 starih razglednic, ki so v knjigi razvrščene po geografskem načelu: Julijske Alpe (96), Karavanke (33), Kamniško-Savinjske Alpe (60) in predalpsko hribovje (33). V knjigi so prve, kakor se spodobi, razglednice s fotografijami Triglava, Aljaža in Aljaževega stolpa, Kredarice in njene okolice z nekdanjimi planinskimi kočami: Triglavsko koča na Kredarici, Koča Marije Terezije na Planiki, Staničeva koča, Koča pri Triglavskih jezerih, Vodnikova koča na Velem polju, Aljažev dom v Vratih, Koča na Gozdu, Erjavčeva koča in Tičarjev dom na Vrščicu, Skalaški dom na Voglu, Koritniška koča, Koča pod Mangartom, Tillerjeva

koča na Krnu, Zavetišče pod Špičko, Findenegova koča na Prestrelniku, koča pod Poliškim Špikom in Orožnova, najstarejša slovenska planinska koča.

V Karavankah so Prešernova koča na Stolu, Valvazorjeva koča pod Stolom in Celovška koča na severni strani Stola, Koča na Zelenici, Vilfanova koča in Roblekovec dom na Begunjščici, Kadilnikova in nova koča na Golici, Koča na Tromejji, Koča pod Kepo in Koča na Korošici. V Kamniško-Savinjskih Alpah so Češka koča na Spodnjih Ravneh, Koča na Dobrči, Koča v Kamniški Bistrici, Koča na Kamniškem sedlu, Frischaufov dom pod Kokrškim sedlom, Piskernikovo zavetišče v Logarski dolini, Zoisova koča na Kokrškem sedlu, Koča pod Korošico, Kocbekova koča pod Ojstrico, prva turistična koča v Logarski dolini, Tillerjeva koča, Koča na Krvavcu, Korytzkega koča na Smrekovcu, Uletova in Tomaževa koča na Peci. Tudi v predalpskem hribovju so postavili več planinskih koč. Tu so objavljene razglednice Koče na Pesku, na Klopnem in Kremžarjevem vrhu, Senjorjev dom, Ruška in Mariborska koča ter Vila Planika na Pohorju, Celjska koča, Koča na Menini planini, Mozirska koča, Koča na Boču, Planinska koča na Uršlji gori, Koča na Lubniku, Krekova koča na Ratitovcu, Koča na Poreznu, Koča na Mrzlici, Planinska koča na Javorniku ter Dom na Mirni gori.

Na slikah in fotografijah, so kakor je bilo tedaj v navadi, ker še ni bilo barvne fotografije, posnetki ročno pobarvani. Poleg omenjenih koč so na fotografijah tudi številni vrhovi naših gora, izviri, slapovi, reke in jezera itd. Razglednice s podobami našega gorskega sveta so na začetku izdajale založbe, sprva le nemške, pozneje pa so se tega zanimivega dela lotili tudi domači profesionalni fotografi, v okviru planinskih društev pa amaterski fotografi (Alojzij Knafelc, Bogumil Brinšek in Rudolf Badjura, pri TD Dren Josip in Pavel Kunaver ter Ivan Tavčar, pri TK Skala so poleg najbolj plodnega Janka Ravnika veliko razglednic pripravili še Jano Skerlep, Ivan Tavčar, Stane Tomišek, Dana Kuralt, Franc Krašovec, Cveto Švigelj, Josip Kozak idr.).

Ciril Velkoverh

Vodniček za obiskovalce »Ljubljanskega Olimpa«

Daniel Cilenšek in soavtorji: Iz izžanskih vasi na vrh Krma 1107 m. Ig: Občina Ig, 2007. 30 str. + zemljevid.

Občina Ig je izdala droben vodniček po poteh, ki vodijo na njen najvišji vrh Krim. Župan se v uvodu zahvaljuje Planinski skupini Drago Bregar Ig za prispevek k razpoznavnosti občine Ig in preden se podamo na pot, izvem še nekaj malega o občini. Eden bolj znanih častilcev Krma Rudolf Badjura je to goro primerjal z Olimpom, sicer pa jo poznamo tudi kot južnega čuvaja Ljubljanskega barja in vremenškega preroka.

V vodničku je opisanih šest poti, vseh dolgih po dobri 2 uri:

- 1351 Tomišelj–Strmec–Krim,
- 1352 Vrbljene–Strmec–Krim,
- 1353 Strahomer–Strmec–Krim,
- 1354 Strahomer–Kramarča–Krim,
- 1355 Iška–Gornji Ig–Krim in
- 974 Iški Vintgar–Dolenje Senožeti–Krim.

Opisi so kratki. Povedo, kje lahko parkiramo in kje se začne pot, naštejejo nekaj orientacijsko pomembnejših mest ter opominjajo, kaj ob poti lahko vidi. Marsikaj od tega pokažejo številne fotografije.

Sledijo splošnejša poglavja o krimskem pogorju: o sestavi tal (na kratko sta opisani kapniški jami Velika in Mala Pasica), rastlinstvu (med drugim se lahko pohvalijo s tiso, rujem, rododendronom, 40-metrsko kraljico smreko in nekaj drevesnimi posebnosti) in živalstvu (za medvede tako vsi vemo, številnim stalnim, večinoma gozdnim prebivalcem pa se občasno pridružijo celo risi, volkovi, sokoli selci in planinski orli).

Na koncu so predstavljeni turistični društvi Krim in Iška vas s svojimi prireditvami, Planinska skupina Drago Bregar Ig ter sponzorji, brez katerih knjižice najbrž ne bi bilo. Zadnji list se raztegne v zemljevid z legendo, ki pove, kaj je mogoče

videti na označenih točkah.

Sicer priručno in prijazno knjižico bi še izboljšalo nekaj jezikovnih popravkov. Mogoče ob ponatisu.

Mojca Luštrek

Jerca Vranič

Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana
T: 01 2410 656,
E: konzorcij@mk-trgovina.si

Pestra izbira knjig s področja gorništvaja, alpinizma, fotomonografij in potopisov.

Ed Cooper:
SOUL OF THE HEIGHTS: 50 years going to the mountains

Falcon Guides; 1. izdaja; april 2009 (trda vezava; 224 strani; barvne fotografije; cena 25,90 €)

MLADINSKA KOMISIJA

Novice iz Mladinske komisije

Tudi v jesenskem času Mladinska komisija ni počivala. Pod vodstvom Franca Gričarja je 19. in 20. septembra v Bavšici potekalo Izpopolnjevanje za mentorje planinskih skupin, ki se ga je udeležilo 29 mentorjev PS. Jeseni je Odbor za orientacijo pri MK izvedel Seminar orientacije, sicer prvič v dveh delih (26.–27. 9. in 9.–11. 10.). Obkrat je seminar z 19 udeleženci potekal na Menini planini. V okviru seminarja so izvedli nočni skupinski pohod v težkih razmerah v megli, izpitna tekma pa je bila lahka in v sončnem vremenu. Tako kot seminar je tudi Izpopolnjevanje za vaditelje orientacije PZS vodil Dušan Prašnikar. Udeležencev izpopolnjevanja na Slemenju, ki je bilo 16.–17. oktobra organizirano po treh letih, je bilo deset. 7. novembra pa so na osnovnih šolah v Idriji, Rušah in Medvodah potekala regijska tekmovanja Mladina in gore. 27 najboljših ekip s treh področnih tekmovanj se je tako uvrstilo na državno tekmovanje, ki bo kmalu po vstopu v novo leto, 16. januarja v Trzinu, zaključek tekmovanja pa bo na gradu Jable. Založniški odbor je izdelal knjižico akcij »Mladinska komisija PZS v letu 2010«, ki so jo prisotni prešli na Zbor mladinskih odborov 14. novembra na Igu. Odbor

je prav tako izvedel fotografski na-tečaj. Najboljše fotografije so bile izbrane pred kratkim, na ogled pa so na spletni strani MK PZS (<http://mk.pzs.si>).

PLANINSKA DRUŠTVA

Družinski izlet v dolino Glinščice

Dolina Glinščice je dolga samo dva kilometra in pol, a je prava zakladnica zanimivosti. Nekaj od teh smo si ogledali tudi na sobotnem družinskem novoletnem izletu, ki ga je organiziral Mladinski odsek Obalnega planinskega društva Koper. Maruška Lenarčič, članica OPD Koper in dobra poznavalka doline Glinščice, je popeljala nekaj več kot 70 otrok in staršev po čudoviti poti, ki se zložno vzpenja po dolini, prečka reko Glinščico in se po drugi strani reke vrne na izhodišče. Od daleč smo videli še daljšo kolono planincev in kmalu ugotovili, da so to mladi planinci (bilo jih je kar 80) PD Postojna, ki so se na pot podali iz Drage. Mi pa smo pričeli v vasi Boljunec, se med hišami sprehodili do pričetka markirane poti in pot nadaljevali ob ostankih nekdanjega rimskega vodovoda, ki je nekoč potekal vse do središča Trsta. Za nekaj trenutkov smo zapustili glavno pot in se povzpeli do cerkvice, posvečene Mariji na Pečeh. Legenda pravi, da jo je dal sezidati Karel Veliki, ker je hotel biti tu pokopan. Po postanku, razgledovanju in kratki malici smo se vrnili na našo pot in kaj kmalu smo lahko uzrli visok slap, ki loči zgornji del doline od spodnjega. Tukaj smo se poslovili od strmih apnenčastih sten in se znašli v gozdčku, ki nas je spremljal vse do vasice Botač. Mladim staršem in otrokom je bila zanimiva stražarnica, že na slovenski strani, ki je v bivši Jugoslaviji nudila zatočišče vojakom pri varovanju meje. Kar ni jim šlo v glavo, da prehod med obema državama ni bil tako enostaven kot danes. Zagrizli smo še v zadnjo strmino in znašli smo se visoko nad dolino s čudovitim pogledom na vso prehojeno pot. Od tu dalje pot pelje po bivši železniški trasi, ki je povezovala Kozino s Trstom, zdaj pa je preurejena v čudovito rekreacijsko pot. Hodili smo skozi predore in pod strmimi stenami, v katerih so

si plezalci uredili svoja plezališča in otroci so jih z radovednostjo opazovali, kako se vzpenjajo po navpičnih stenah. Izlet smo zaključili ob gorski koči CAI, ki je najnižja gorska koča v Italiji in se nahaja na samo 60 metrih nadmorske višine. S tem družinskim izletom smo v MO-ju zaključili pestre dejavnosti v tem letu, seveda pa imamo za prihajajoče leto že polno načrtov, ki jih bomo pričeli uresničevati že januarja.

Tanja Brstilo

Štirideset let evropskih pešpoti

Prvi mednarodni dan gora je bil leta 2003, pobuda zanj pa je prišla s strani Organizacije združenih narodov. S tem posebnim dnevom želimo povedati, da so gore, hribi in planine sestavni del našega življenja, našega sožitja z Naravo. Na sožitje z Naravo je želelo opozoriti tudi 14 pohodniških organizacij iz 6 evropskih držav, ki so v Nemčiji leta 1969 ustanovile Združenje evropskih pohodnikov (ERA). Danes ima krovna organizacija sedež v Španiji in združuje več kot 50 pohodniških organizacij in 26 evropskih držav ter dve državi opazovalki. Te organizacije imajo skupaj več kot 5 milijonov posameznih članov. Večina članic ima več kot petdesetletne izkušnje v organizaciji in ustvarjanju pogojev za kvalitetno pohodništvo. Skupaj vzdržujejo 12 evropskih pešpoti, ki merijo več kot 60.000 km in povezujejo Evropo od severa do juga in od vzhoda do zahoda. Njihov glavni cilj in sporočilo sta, da meje niso ovira, temveč priložnost za razumevanje, sodelovanje in spoštovanje Narave, naše kulturne in naravne dediščine, z vrednostjo sožitja človeka in narave. Evropska popotniška zveza se zavzema za razumevanje in varovanje podeželja in spodbujanje načel trajnostnega razvoja, za poznavanje evropske zgodovine in kulture ter zaščito svoje dediščine in ohranjanje pravice do prostega dostopa na podeželju ob spoštovanju okoljskih načel. Organizira tudi vseevropske dogodke, kot je Eurorando. V Slovenijo so evropske pešpoti že leta 1975 prinesli gozdarji. Danes te poti z imenom E6 in E7, ki merijo skoraj 1000 km, povezujejo vso Slovenijo. Zanje skrbi Komisija za evropske pešpoti (KEUPS),

katero so ustanovile: Zveza gozdarskih društev Slovenije, Zavod za gozdove Slovenije, Planinska zveza Slovenije in Turistična zveza Slovenije. Glavno poslanstvo komisije je vključevanje Slovenije v evropske tokove s popotništvom po evropskih pešpoteh, uveljavljanje javnega in državnega interesa za evropske pešpoti v Sloveniji, širjenje ideje hoje v naravi v obliki popotništva in turizma, seznanjanje popotnikov z naravnimi, etnološkimi, zgodovinskimi in kulturnimi znamenitostmi Slovenije in njeno turistično ponudbo, populariziranje gozdov Slovenije in njihovega pomena za turizem, prispevanje k promociji popotništva in spodbujanju trženja v turizmu na podeželju, prispevanje k razvoju podeželja, populariziranje varovanja narave, okolja in lastnine v naravnem okolju, sodelovanje v medsebojnem spoznavanju ljudi v domovini in ljudi iz drugih držav zaradi sožitja, sporazumevanja in miru v svetu in uveljavljanje evropske pešpoti kot sestavino turizma. Komisija 15. 5. 2010 načrtuje vseslovensko srečanje v Radljah na Koroškem, v letu 2011 pa Eurorando 2011 v Španiji, na katerem se bodo zbrali pohodniki s cele Evrope in zajemali vodo iz svojih potokov in jo družno zlili v vodnjak v Španiji ter tako na simbolni način opozorili na pomembni vrednoti: pitno vodo in pešpoti.

Jože Prah

Bukovica

Bukovica nad Grižami je eden izmed 26 obveznih vrhov Savinjske planinske poti. Na Bukovico smo se taborski starejši planinci – učenci 4., 5. in 6. razreda – povzpeli sončnega petka, 20. novembra 2009. Po pouku in kosilu nas je izpred šole odpeljal Rajevčev kombi ter pripeljal skozi Šempeter in Žalec v Griže. Po uri vzpenjanja skozi jesenski gozd, poln šumečega škrlatnega listja pod »gozdarji«, je 17 pohodnikov z vodnico Darjo prispelo na vrh do urejenega planinskega doma, obdanega z bukvami. Po malici in žigosanju planinskih dnevnikov so se šolarji še

polni energije podali v najrazličnejše zabavne igre pod budnim očesom spremljevalke Vilme. Po urici hoda, opazovanja jesenske narave, klepeta in smeha smo prispeli v dolino. Med čakanjem na kombi smo si v centru Griž ogledali spomenik številnim padlim med drugo svetovno vojno. Kombi nas je že v mraku pripeljal v nam ljubi Tabor staršem v objem. Hvala PD Tabor, ki učencem omogoča brezplačne planinske prevoze.

Darja Savinek

Srečanje PD Pošte in Telekomu na Polževeu

Tradicija organiziranega planinstva v okviru Pošte in Telekomu Slovenije sega v leto 1953, ko je bilo ustanovljeno Planinsko društvo PTT Ljubljana, v katerega so se včlanili delavci PTT v vseh delov Slovenije. Čez štiri leta je nastalo PD PTT Maribor, leta 1970 pa še PD PTT Celje.

Prvo srečanje vseh slovenskih planincev PTT je bilo leta 1968 pri Poštarskem domu na Vrščicu. Srečanja so postala tradicionalna, saj so bila od tedaj vsako leto, organizacijo pa so izmenično prevzemala vsa tri društva. Udeležba na srečanjih je bila vedno številna. 11. junija 1989 je PD PTT Ljubljana pod pokroviteljstvom Občine Grosuplje na Polževeu organiziralo 22. srečanje, ki je bilo obenem posvečeno 20-letnici ustanovitve Poti kurirjev in vezistov NOV Slovenije. Po dvajsetih letih je bilo Polževo znova kraj tokrat že 42. srečanja planinskih društev Pošte in Telekomu Slovenije, povezanega s počastitvijo 40. obletnice Poti kurirjev in vezistov NOV Slovenije.

Organizacijo sta prevzela PD Pošte in Telekomu Ljubljana ter Društvo prijateljev Poti kurirjev in vezistov NOV, pod pokroviteljstvom Občine Ivančna Gorica.

V nedeljo zjutraj so se planinci z vseh delov Slovenije z avtobusi odpravili proti mestu srečanja. Kakor pa se za planince spodobi, so se na Polževo odpravili peš iz treh različnih smeri. Najkrajša je bila pot iz Višnje Gore, malo daljša iz vasi Krka, najdaljša pa iz Illove Gore skozi vas Krka na Polževo. Hodili so po delu Poti KV NOV.

Opoldne se je pri restavraciji Polževo zbralo okoli 250 planincev, ki so jih organizatorji pričakali z do-

brodošlizo in osvežilom. V velikem šotoru se je ob 12.30 začel uradni program z državno in planinsko himno v izvedbi fantovskega zbora Dolomiti Dobrova, v katerem nastopajo člani PD PT Ljubljana. V imenu organizatorjev sta zbrane udeležence pozdravila Stane Tomšič, predsednik PD PT Ljubljana, in Zora Sušnik Gornik, predsednica Društva prijateljev Poti KV NOV. Med gosti je bil tudi župan občine Ivančna Gorica Jernej Lampret, ki je udeležence srečanja toplo pozdravil. Za njim je spregovoril predsednik PZS mag. Franc Ekar, ki je pohvalil planinska društva Pošte in Telekomu ter Društvo prijateljev Poti KV NOV, ki vzorno skrbijo za nadaljšo slovensko pohodniško pot, ki poteka od Gančanov v Prekmurju do Slavnika na Primorskem in je vpisana tudi v kataster planinskih poti.

O zgodovini poti je spregovoril slavnostni govornik, Jože Strelec, predsednik Domicilnega odbora Poti KV NOV, ki je izpostavil pomembno vlogo pobudnikov in ustvarjalcev poti pred davnimi 40 leti. Še posebej je pozdravil Jožeta Dobnika, snovalca poti in pisca več vodnikov po njej, ki je pri 88 letih spisal tudi obsežno kroniko ob 40-letnici poti KV NOV.

Sledila je podelitev kurirčka, kipa, ki so ga prejela vsa tri planinska društva za prizadevno delo pri markiranju in vzdrževanju poti. Za zabavnejši del programa sta poskrbela člana Kulturnega društva Muljava z odlomkom iz Jurčičeve igre. Po koncu uradnega dela so se vsi udeleženci okrepčali z golažem, nato pa se je nadaljevalo veselo druženje ob zvokih ansambla Dolomiti, v katerem nastopajo tudi člani PD PT Ljubljana.

Stane Tomšič

Kolosala – slovenski Transalp

Med ljubitelji gorskega kolesarjenja posebno mesto zavzema prečenje najmogočnejšega evropskega pogorja – t. i. Transalp, pravi izziv za vse kolesarje, ki dajo kaj nase. Skoraj vsaka alpska država ima svojo inačico, vsem pa je skupno, da kolesarji iščejo prehode po nešteti kolovozih in mulatjerah, ki jih v Alpah ne manjka, daleč stran od utečenih turističnih poti, vzpenjajoč se, če ne gre drugače, s kolesom na hrbtu, in spuščajoč se v doline po vratolomnih 'singlcah', kjer je včasih še za varen korak premalo prostora. Pri nas že več let poznamo pohodniško različico prečenja skoraj celotnega slovenskega gorovja, t. i. transverzalo oz. slovensko planinsko pot od Maribora do Kopa. Sledeč približno tej trasi je nastala tudi domača izvedba transalpa – Kolosala. Med 5. in 13. septembrom sta se

NOVICE IN OBVESTILA PZS V ELEKTRONSKI PREDAL

na to pot odpravila Marko Škorjak in Marko Vidmar, član kolesarskega odseka OPD Koper. V devetih dneh sta na približno 600-kilometrski poti nabrala več kakor 16.000 višinskih metrov. Pot ju je vodila iz Maribora čez Pohorje do Slovenj Gradca, na Uršljo goro čez Smrekovec, dalje po panoramski cesti pod Olševo, pod grebenom Košute do

Kofc, čez Begunjščico in naprej po legendarni Baronovi poti, potem pa mimo Bleda po dolini Radovne do Kranjske Gore, čez Vršič in po soški dolini na Livek in Matajur, po eni najdaljših enoslednic do Čedadu, čez Brda in Trnovsko planoto mimo Čavna na Kras in še čez Slavnik po dolini Dragonje v Piran. Da je Kolosala naporna in vsega spoštovanja vredna tura, nam pokaže že bežna primerjava z morda najznamenitejšim prečanjem Alp iz Oberstdorfa do Gardskega jezera, na katerem se v sedmih etapah skupne dolžine 430 km nabere 14.200 višinskih metrov. Da je primerna le za vzdržljive in vztrajne kolesarje, ki jim tudi sicer gibanje v gorah in po brezpotjih ni tuje, pa se verjetno razume samo po sebi.

Valter Valenčič

Planinska zveza je za svoje člane (simpatizerje) pripravila tudi e-novice. Na e-novice PZS se prijavite preko spletne strani PZS (iPlaninec).

- Že registrirani uporabniki iPlaninca: v Nastavitvah odključate Želim prejemati novice www.pzs.si (prejemali boste e-novice). Za prejemanje Obvestil PZS v elektronski obliki odključajte Želim prejemati Obvestila PZS.

- Neregistrirani uporabniki: prijavite se v iPlaninca, potem pa se ravnate po navodilih za registriranega uporabnika.

Dodatne informacije:
Maja Rode, maja@pzs.si,
01 43 45 690

Zvonko Meško 1944–2009

V daljavi drage ste planine,
v daljavi venec belih skal ...

Te besede tvojega očeta so bile tvoje vodilo za tvojo pot in za pot tistih, ki si jih navdušil za gorski svet. Teh ni bilo malo. Že kot fantič si v rani mladosti prvič uzrl pas belih skal Ravne gore in z očetom preplezal Lahonsko smer. Vedno znova si se vračal tja in navduševal druge. Desetletja dolgo si skoraj vsak dan gledal venec belih skal iz svojega doma. Tja v daljavo sta bila usmerjena tudi tvoj zadnji pogled in zadnja želja. Vmes je bilo veliko planinskih dejanj, ki si jih opravil zase in za druge – kot učitelj, prijatelj, vzornik in še enkrat prijatelj.

Letos smo organizirali 30. planinski tabor. Prvi v Zadnjici je bil tvoj, z večino otrok iz tomaževske šole in z ekipo, ki si ji zaupal. Vsi naslednji so bili grajeni na teh temeljih. S kakšnim potrpljenjem si bodril otroke, ko so po neskončni mulatjeri v vročem dnevu le počasi pridobivali višino proti Doliču! Skoraj vsi so bili v gorah prvič. Večer v koči je bil poln vznemirjenja. Varno navezani na tvojo vrv so vsi doživeli Triglav v najlepšem. Sledili so tabori v Logarski dolini, Završnici, Robanovem kotu, Matkovem kotu, Tamarju, Vratih, Trenti ... Tvoji so bili prevozi, tehnika, iz-

bira ciljev, dobra volja zvečer ob ognju in seveda skupno delo za varno vrnitev domov. Na le navidez lahko Pohorju sta z bratom Maksom doživela zimsko kalvarijo. S prijatelji si se povzpeli na Mont Blanc, bili smo v Durmitorju, na grebenu Matterhorna smo doživeli z elektriko nabito ozračje, vzpon na Breithorn, Grossglockner, na tvojo pobudo smo začeli z novoletnimi vzponi. Na tisoče kilometrov smo prebili skupaj v tvojem kombiju, v njem prestopila prag, spali in neskončno modrovali, tudi ob dobro zapečeni skorji domačega kruha, ki si ga imel najraje. Dolga leta si v ormoškem društvu, ki se imenuje po tvojem očetu, opravljal najodgovornejše funkcije. S svakom Pavlom sta bivakirala v gorah na grebenu Ponc. Penino sta pila za žejo in za gretje v mrzli noči, ko sta čakala jutranjo zarjo. Sedaj ko sta oba prestopila prag, hodita po skupni poti, ki si jo tako dobro nadelal in zavaroval. Varna je sedaj. Veliko sledi je ostalo za tabo, veliko spoznanj in življenjskih modrosti. Spomin nate bo ostal tudi na planinskih poteh in brezpotjih, kjer se bomo spet srečali.

Ciril Ambrož

Kako poznamo naše gore?

Rešitev iz prejšnje številke:

V decembrski številki smo objavili sliko Debelega vrha v Fužinskih planinah nad Bohinjem. Dobili smo 34 pravih odgovorov, bilo pa je tudi kar nekaj napak: Mojstrovka, Planjava, Stenar, Vrh Krnice v Loški steni in Mangart. Žreb je nagrado, gamaše Creek, ki jih prispeva www.kibuba.com, dodelil Filipu Štucinju iz Ljubljane.

Od pomladi 2003 smo vam zastavili 75 ugank, ki so vas, upamo, zabavale in ste z njihovo pomočjo tudi spoznali marsikateri skriti kotiček naših gor. Po skoraj sedmih letih smo sklenili, da rubriko za nekaj časa prekinemo, zato je do nadaljnjega ne bo več.

Andrej Stritar

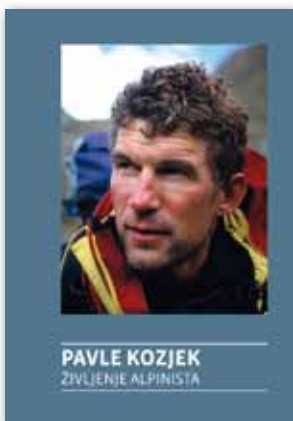
KIBUBA
PUSTOLOVŠČINA NA OBZORJU
WWW.KIBUBA.COM

Everest – sanje in resničnost

Viki Grošelj

30 let slovenskih soočanj z najvišjo goro sveta, ki so izjemno zaznamovala tako slovenski, kot tudi svetovni alpinizem.

316 strani, trda vezava, 39,90 €

Pavle Kozjek – Življenje alpinista

Hommage velikemu alpinistu Pavletu Kozjeku, pa tudi izjemen dokument slovenske polpretekle zgodovine alpinizma.

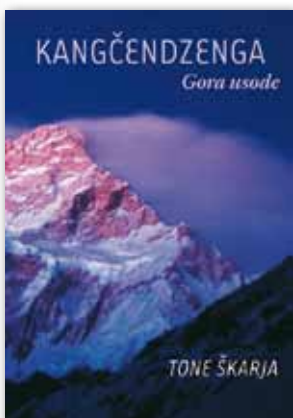
278 strani, trda vezava, 39,90 €

Zgodovina slovenskega planinstva

Dr. Tone Strojín

Obsežen in zaokrožen prikaz zgodovine našega obiskovanja domačih in tujih gora in razvoja naše 115-letne planinske organizacije.

496 strani, trda vezava, 49,90 €

Kangčendzenga – Gora usode

Tone Škarja

Trezen in izjemno nazoren prikaz himalajskih privlačnosti in osornosti, usodnih zasukov in bleščečih uspehov.

256 strani, trda vezava, 29,90 €

RADIUM

Radium je najboljša izbira za smučarje, ki združujejo podaljšane ture in zahtevne spuste. Je najbolj kvaliteten turno smučarski pancar na trgu, najboljši v obeh svetovih – turnem in smučarskem. Je zelo lahek in udoben za hojo, zdaj pa nudi še izredno kontrolo in odzivnost pri alpskem smučanju. Radium ima edinstven sistem zapiranja, kar omogoča, da zgornji in spodnji del pancarja delujeta čisto neodvisno pri hoji, zapete zaponke pa omogočajo varen spust, tako kot pri najboljših alpskih pancarjih. Školjka je narejena iz večkratno brizgane pebax plastike za manjšo maso in manjšo temperaturno občutljivost pancarja. Radium je na voljo v dveh različicah, z novim, lahkim Pad-Lock notranjim čevljem ali G-Fit notranjim čevljem.

Tehnični podatki:

Barva: Aubergine - **Školjka:** Pebax® - **Notranji čevlji:** Pad-Lock Rapid ali G-Fit Rapid - **Zapenjanje:** 4 zaponke + trak - **Masa:** G-Fit 1790 g (velikost 27,5), Pad-Lock 1890 g (velikost 27,5) - **Velikosti:** Moški 25-30.5 - **Naklon:** 25 stopinj + hoja - **Sistem:** UNI TECH*

GARMONT®

challenge the elements

IGLU ŠPORT d.o.o.

Tržaška cesta 135, 1000 Ljubljana
Tel.: +386 1 2412-760 - e-mail: info@iglusport.si

Jampršnik je najvišja točka Kraškega roba, ki pa svoje teme moli le malo iznad prostranega Podgorskega krasa. Na drugo stran je seveda prepadno odsekan, zato je tudi razgled z njega navdušujoč. Na poti z izhodiščem in ciljem v Hrastovljah bomo spoznali še nekaj drugih zanimivosti: slikovito, a žal zapuščeno vasico Zanigrad, obrambni stolp nad Podpečjo in seve-

da cerkev Svete trojice s slavno fresko Mrtvaškega plesa. Pot med Hrastovljami in Zjatom (vrh stene) je bila v preteklih letih zaradi vznemirjanja ptic v gnezdiščih in menda tudi zaradi sporov s Podpečani delno spremenjena, zato opis poti v spodaj navedenem vodniku ne odraža več dejanskega stanja na terenu. Ponatis je v pripravi.

Jampršnik FOTO: GORAZD GORIŠEK

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Del poti med Zanigradom in Zjatom je neoznačen.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 649 m

Višina izhodišča: 165 m

Višinska razlika: 1000 m

Izhodišče: Vas Hrastovlje. Avtocesto proti morju zapustimo na izvozu Črni Kal in sledimo oznakam za Buzet. Dober kilometer za mostom čez Rižano zavijemo levo in se po lokalni cesti pripeljemo v Hrastovlje. Parkiramo v bližini cerkve Sv. trojice

Koče: Planinskih koč na tem območju ni.

Časi:

- Hrastovlje–Zanigrad 45 minut
- Zanigrad–Zazid 45 minut
- Zazid–Jampršnik 1.30 ure
- Jampršnik–Zjat (vrh stene) 1 ura
- Zjat (vrh stene)–Zanigrad 1 ura
- Zanigrad–Hrastovlje 30 minut
- skupaj 6 ur

Sezona: Primerno v vseh letnih časih. Botaniki in ostali ljubitelji cvetlic bodo najlepše trenutke doživeli spomladi.

Vodnik: Karlo Kocjančič, Branko Bratož - Ježek s sodelavci: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, PZS.

Zemljevida: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, planinska karta, 1 : 50.000, PZS; Primorje in Kras, izletniška karta, 1 : 50.000, Geodetski zavod Slovenije.

Opis: Od cerkve Sv. trojice se skozi Hrastovlje spustimo na dno Rižanske doline, prekoračimo potok in se na drugi strani povzpemo do podhoda pod železniško progo. Za njim se vzpenjamo skozi gozd, ki se vmes tolikanj razmakne, da se nam odpre pogled na veličastno steno Štrkljevice. V nadalje-

vanju skozi grmičevje in med redkimi drevesi dosežemo cerkev sv. Štefana z vaškim pokopališčem. V bližini je razgledišče s klopami. Kmalu za cerkvijo stopimo v zapuščeno vas Zanigrad. V Zanigradu zapustimo označeno pot, ki zavije levo, in se usmerimo na kolo-voz pod železniško progo. Desni odcep

Krožno pot Lačna–Mlini–Lačna je uredilo in markiralo Obalno planinsko društvo iz Kopa sredi devetdesetih let. Večino poti nas bodo spremljale široke travnate planjave. Območje, po katerem bomo hodili, je poraščeno tudi z nizkimi bori, bukovjem in s hrasti. Med potjo je veliko zanimivosti,

ki nas ne bodo kar tako pustile mimo: naravni most, jama, brezno, bunker, spodmoli . . . Z nekaj sreče bomo lahko občudovali tudi skalne golobe, ki so si v prepadnih spodmoli našli svoj dom. Pot je vseskozi dobro označena, zato težav pri orientaciji ne bi smelo biti.

Kraški rob in Slavnik z Lačne FOTO: MARJAN BRADEŠKO

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, zahteven je le krajši odsek pri spodmoli, kjer moramo s pomočjo skob in jeklenic preplezati skalni prag.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 507 metrov (Veliki Gradež).

Višina izhodišča: 240 metrov

Višinska razlika: 1300 metrov

Izhodišče: Vas Kubed (gostilna Jakomin, spominska plošča) ob glavni cesti Črni Kal–mejni prehod Sočerga. Avtocesto proti morju zapustimo na izvozu Črni Kal in sledimo oznakam za Buzet. Kubed je prva vas ob cesti nad Rižansko dolino.

Koče: Planinskih koč na tem območju ni.

Časi:

- Kubed–Lačna 45 minut
- Lačna–Krog 45 minut

- Krog–Dvori 2 uri
- Dvori–Sv. Kirik 1 ura
- Sv. Kirik–Lačna 2.30 ure
- Lačna–Kubed 30 min
- Skupaj 8 ur

Sezona: Primerno v vseh letnih časih. Najlepše je spomladi, ko cvetijo travniške rože, in jeseni ob rdečih barvah kraškega ruja. Poleti nas lahko muči velika vročina, pozimi pa biča ostra burja. Zadnji dve vremenski nepriliki za poletje in zimo nista nujni, sta pa pogosti.

Vodnik: Karlo Kocjančič, Branko Bratož - Ježek s sodelavci: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, PZS.

Zemljevida: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, planinska karta, 1 : 50.000, PZS; Primorje in Kras, izletniška karta, 1 : 50.000, Geodetski zavod Slovenije.

Opis: Začetek poti v vasi Kubed je zelo »zanimiv«. Od gostilne se moramo vrniti okoli petdeset metrov po glavni cesti v smeri proti Črnemu Kalu in najti markacijo na betonskem stebri. Zatem

prečkamo (ponavadi suho) strugo potoka in se po flišnih terasah povzpemo na poraščen greben, ki mu sledimo do vrha Lačne (451 m). Razgled z nje je ob lepem vremenu zagotovljen, saj

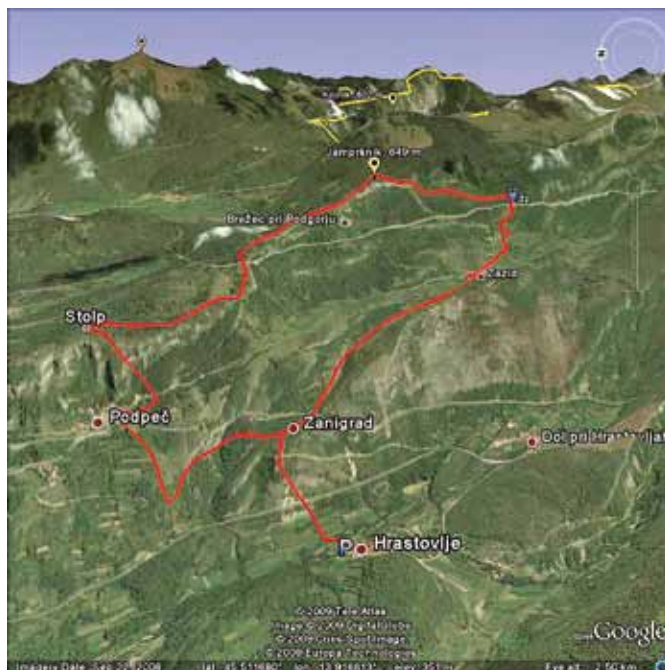
pustimo vnmear in se zložno vzpenjamo po kraški dolini med Brgodcem na levi in Jerebinami na desni strani. Ko kolovoz zavije ostro levo, ga zapustimo in nadaljujemo po stezi pod prepadnimi pečinami. Potka se povzpne čez skalni rob in med vinogradi pripelje na cesto Podpeč–Rakitovec. Sledimo ji v desno do bližnjega Zazida.

Pri cerkvi sv. Martina ob spomeniku NOB zavijemo skozi vas in se po cesti v jugovzhodni smeri povzpne do zapuščene železniške postaje (dva ovinka lahko skrajšamo po markirani bližnjici). Prečkamo progo in na drugi strani zavijemo levo na kolovoz (napis Brežec, Kraški rob), ki se komaj opazno dviga. Kasneje nas markacije usmerijo desno v gozd na stezico, ki se strmeje dviga do Kraškega roba. Čezenj se elegantno povzpne s pomočjo nekaj okljukov označene poti. Kmalu pridemo do razpotja, kjer krenemo levo – desna pot pelje na Kojnik. V nadaljnjih nekaj minutah smo na naslednjem križišču planinskih poti. Še enkrat zavijemo levo na travnato pobočje – naravnost bi prišli v Podgorje – in

kmalu smo na Jampršniku.

Z Jampršnika nadaljujemo po Kraškem robu mimo zanimivih skulptur, ki jih je izklesala voda. Hodimo mimo strelskih jarkov in kavern, ki so izkopane v živo skalo, ter pod borovci dosežemo cesto proti zaselku Brežec pri Podgorju. V nadaljevanju nas markacije usmerijo proti železniški progi. Na drugi strani hodimo po kolovozu proti Podpeču, a ga kmalu zapustimo in nadaljujemo ob trasi kraškega vodovoda ter mimo brezna in vzletišča jadrnalnih padalcev, od koder imajo tudi tisti, ki se ne upajo pognati v zrak, odličen razgled. Do Zjata ni več daleč.

S Kraškega roba se spustimo po stezi do obrambnega stolpa, ki je bil pred dobrimi desetimi leti obnovljen. Do vhoda vodi stopnišče, v notranjost pa brez ključa ne moremo. Od stolpa se strmo spustimo na cesto na začetku Podpeči. Zavijemo desno in se sprehodimo po glavni vaški ulici. Gremo pod železniškim mostom in na koncu vasi krenemo levo po kolovozu navzdol. Čez travnik in mimo oljčnih nasadov se bližamo Zanimgradu, od koder se po isti poti vrnemo v Hrastovlje.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

Lačna, 451 m, Kuk, 498 m, Veliki Gradež, 507 m, in Vela Griža, 417 m

Gorazd Gorišek

na vrhu od aprila 2004 stoji razgledni stolp.

Pot se v nadaljevanju spusti ob protipožarnem zidu na sedlo med Lačno in Krogom. Kmalu pridemo do razpotja. Po poti, ki se odcepi na desno, se bomo vrnili. Prečimo Krog in se po travnatem kolovozu povzpne na Kuk (498 m). Vrh z vpisno knjigo in drogrom stoji nekaj metrov od kolovoza. Nadaljujemo v jugovzhodni smeri proti Velikemu Gradežu (507 m), ki ga kolovoz prav tako obide. Nanj se lahko povzpne v nekaj minutah. V polkrogu prečimo široke planjave Ravnega Krasa. Napis ob poti nas opozori na bližnjo jamo. Pot se obrača proti jugozahodu. Skozi redko poraščena pobočja pridemo do ceste Movraž–Rakitovec, jo prečkamo in nadaljujemo proti Dvorom. Vasico obidem po levi in dosežemo zapuščeno cesto Movraž–Mlini. Sledi najzanimivejši del poti. S ceste se povzpne do naravnega mostu, ki je desno nad potjo, in spodmolov. Pod njimi prečimo do zavoja v desno ter se s pomočjo jeklenic in skob povzpne na greben, kjer je vpisna knjiga. Preko

škrapelj, ki so zelo značilne za naš visokogorski svet, se povzpne do Veličega Badina. Nadaljujemo mimo bunkerja do cerkvice sv. Kirika. Po grebenu, bolje rečeno planoti, se

čez Gradec, Vela Grižo (417 m) in Brgot po kolovozu in stezi vrnemo proti Lačni. Po prečanju ceste Gračiče–Movraž se zagrizemo še v zadnjo strmino in dosežemo jutranjo pot med Lačno in

Krogom. Če smo na Lačno prišli ob pravem času, lahko s razglednega stolpa na njej občudujemo ožarjeno kroglo, ki pada v morje. Po poti vzpona se vrnemo na izhodišče v Kubeč.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

Če kje, boste na širnih travnatih poljanah zgoraj omenjenih vrhov spoznali, da je tudi naša domovina prostrana, obsežna in odprta. Na eni strani se bo lesketala gladina Jadranskega morja, na drugi pa se bodo očem nastavljali mogočni beli vrhovi Julijskih Alp s

Triglavom na čelu. Zagotavljam vam, da boste zvečer zadovoljni in srečni nad doživetim na izhodišču pri Zazidu vzkliknili: »Da, vredno je bilo pohajkovati po malo znanem, a neopisljivo lepem svetu. In zelo daleč se je videlo!«

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 890 metrov (Golič).

Višina izhodišča: 410 metrov

Višinska razlika: 1200 metrov

Izhodišče: 1 km jugovzhodno od vasi Zazid ob cesti, ki pelje v Rakitovec. To območje se imenuje Raven. Na ostrem desnem ovinku so na drevesu smerne table in prostor za parkiranje. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu Črni Kal in sledimo oznakam za Buzet. Preden dosežemo dno Rižanske doline, zavijemo levo in se skozi vasi Loka, Bezovica, Podpeč in Zazid pripeljemo do izhodišča.

Koče: Planinskih koč na tem območju ni.

Časi:

- Raven—Lipnik 1.30 ure
- Lipnik—Kavčič 45 minut
- Kavčič—Golič 45 minut
- Golič—Kojnik 1 ura
- Kojnik—Raven 1.30 ure
- Skupaj 6 ur

Sezona: Primerno v vseh letnih časih, najlepše pa je spomladi, ko hodimo čez cvetoče travnike.

Vodnik: Karlo Kocjančič, Branko Brautož - Ježek s sodelavci: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, PZS.

Zemljevida: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, planinska karta, 1 : 50.000, PZS; Primorje in Kras, izletniška karta, 1 : 50.000, Geodetski zavod Slovenije.

Golič s poti proti Kojniku FOTO: GORAZD GORIŠEK

Opis: Z izhodišča gremo po kolovozu približno 100 m, nato pa zavijemo levo na stezo (odcep ni najbolje označen) in med zaraščenimi terasami ter skozi gozd dosežemo strmo flišno stopnjo, čez katero si pomagamo z rokami.

Nadalje se dvigamo proti zapuščeni železniški postaji na progi Kozina—Pulj, do koder pripelje tudi cesta iz Zazida (druga možnost izhodišča). Prečkamo železniško progo in na drugi strani zagledamo razpotje. Krenemo desno

Gradišče, 467 m, Marčev hrib, 425 m, in Reber, 459 m

Na tej turi bomo prehodili del Poti gradov med Zjatom (vrh stene) in Črnim Kalom. Ker smo se čez Kraški rob že povzpeli po poti iz Hrastovelj, si bomo tokrat za izhodišče izbrali gručasto vasico Praproče na Podgorškem Krasu. Ob deloma krožni poti bomo videli cerkev Marije Snežne na Gradišču, jamo Ladrice in črnokalski

grad s steno, kjer je tudi priljubljeno plezališče. Za izhodišče si lahko izberemo tudi vasi Črnotiče oziroma Črni Kal ali pa turo kako drugače priredimo svojim željam in zmožnostim. Kondicijsko dobro pripravljeni gorniki lahko to turo povežejo s tisto, ki se začne v Hrastovljah. Tudi Kojnik ni daleč ...

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, zavarovana odseka poti pri jami Ladrice in črnokalski steni sta zahtevna.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 467 metrov (Gradišče).

Višina izhodišča: 412 metrov

Višinska razlika: 400 metrov

Izhodišče: Vas Praproče. Z avtoceste proti morju zavijemo na izvoz Kastelec in se mimo Črnotič odpeljemo proti Podgorju. Med zadnjima omenjenima vasema je odcep dober kilometer dolge ozke stranske ceste na desno v Praproče.

Koče: Planinskih koč na tem območju ni.

Časi:

- Praproče—jama Ladrice 1 ura
- Jama Ladrice—Črni Kal 1.30 ure
- Črni Kal—Zjat (vrh stene) 2 uri
- Zjat (vrh stene)—Praproče 30 minut
- Skupaj 5 ur

Sezona: Primerno v vseh letnih časih, vendar botaniki vedo — najlepša je pomlad! Zahtevna dela poti sta v mokrem nevarna.

Vodnik: Karlo Kocjančič, Branko Brautož - Ježek s sodelavci: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, PZS.

Zemljevid: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras, planinska karta, 1 : 50.000, PZS; Primorje in Kras, izletniška karta, 1 : 50.000, Geodetski zavod Slovenije.

Proti vrhu Gradišča FOTO: ZVONE KOSOVELJ

Škrlatnordeča kukavica FOTO: ALENKA MIHORIC

(napis Lipnik, Golič) in se po zložnem kolovozu skozi gozd počasi dvigamo na travnate poljane pod Lipnikom. Med potjo na prepadnem robu na desni opazimo spominsko obeležje, od koder je lep razgled na Zazid z okolico. Prečimo pobočja Lipnika, ki ga že lep čas gledamo pred seboj. Z razpotja jugovzhodno pod vrhom zavijemo levo in v nekaj minutah stopimo na vrh (804 m), kjer stoji križ.

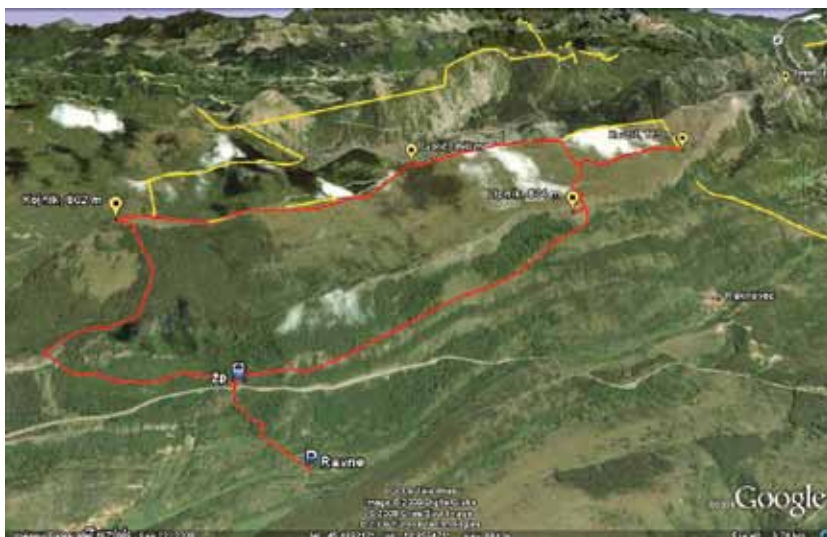
Z Lipnika se vrnemo do bližnjega razpotja in nadaljujemo v vzhodni smeri proti Kavčiču. Hodimo po odprtem travnatem svetu z obsežnimi razgledi na vse strani. V visoki travi moramo paziti na markacije. Mimo vrtač, ki so obzidane s kamenjem, in spominske plošče dosežemo novo razpotje. Obrnemo se desno. Preko Malega Kavčiča smo kmalu na glavnem vrhu (883 m) z vpisno knjigo in dvema križema. Pod nami je vasica Rakitovec.

Po isti poti sestopimo do razpotja, kjer se obrnemo desno. Povzpemo se do značilne skale, imenovane Škavna. Na vrhu opazimo ponvico z vodo, ki bo v zimskem času verjetno spremenila agregatno stanje. Ob nadaljnjem vzpo-

nu proti grebenu pridemo do jame z dvema vhodoma. Med njima je naravni most (spust v jamo je mogoč, vendar brez dobrih 10 metrov dolge vrvi zelo zahteven in težaven).

Nato smo kmalu na grebenu v bližini državne meje s Hrvaško. Obrnemo se levo in po razglednem slemenu dosežemo dvoglavi Golič (890 m).

Z Goliča sledimo grebenu proti Kojniku. Najprej se po kolovozu strmo spustimo, gremo mimo lovske opazovalnice, nato pa moramo biti pozorni na odcep poti desno proti Kojniku, saj kolovoz zavija proti levi. Skozi redke gozd smo kmalu na vrhu (802 m). S Kojnika sestopamo po poti v jugozahodni smeri, prekoračimo protipožarno

gozdno cesto in kmalu prispemo do zelenega lovskega zavetišča. Od njega sestopamo po stezi med visokimi bori, nižje pa stopimo na cesto, ki pripelje iz Podgorja. Po njej zavijemo desno, a jo že po 50 metrih zapustimo in se čez travnato jaso bližamo Kraškemu robu. Le stopimo nanj, toda previdno! Odpre se nam pogled na prepadni Jampršnik

in Bržanijo. Mimo strelskih jarkov in brezna dosežemo novo razpotje, kjer zavijemo levo navzdol proti Zazidu. Sprva se v nekaj okljukih strmo spustimo skozi gozd, nato pa zložneje nadaljujemo do kolovoza, ki nas proti levi pripelje do zapuščene železniške postaje Zazid, kjer smo začeli s krožno potjo. Čaka nas še sestop do izhodišča.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

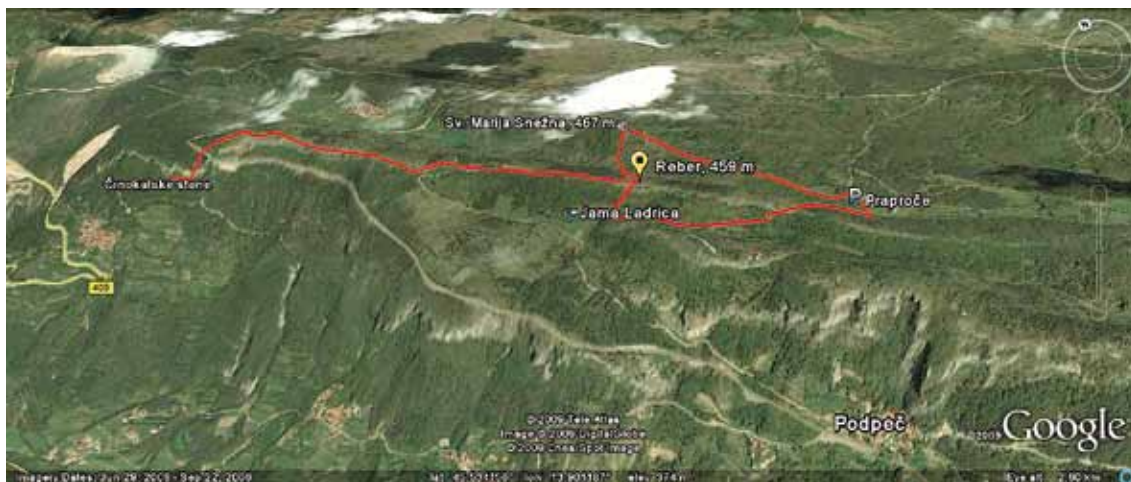
Gradišče, 467 m, Marčev hrib, 425 m, in Reber, 459 m

Gorazd Gorišek

Opis: V Prapročah je razpotje treh poti: proti Slavniku, Podpeči in čez Gradišče proti Črnemu Kalu. Po slednji bomo šli mi. Mimo pokopališča hodimo po cesti, nato pa stopimo na kolovoz, ki vodi ob vodovodu. Hodimo po kraški pokrajini med brinjem in rujem. Mimo vrtač, kjer so imeli vaščani nekdanje manjše obdelovalne površine, se zložno dvigamo čez senožeti proti Gradišču (467 m) s cerkvijo Marije Snežne. V pomladnih mesecih nas bodo tod razveseljevale številne cvetlice.

Z Gradišča sestopimo v južni smeri. Potem ko dosežemo dno travnate doline, sledi kratek vzpon na Reber (459 m), kjer se odcepi pot do bližnje jame Ladrice. Ob pomoči jeklenice se spustimo čez kratko steno, se pod njo obrnemo desno in kmalu dosežemo vhod v jamo, ob katerem sta vpisna knjiga in žig.

Vrnemo se na Reber, zavijemo levo in se po Kraškem robu mimo številnih strelskih jarkov odpravimo proti Marčevemu hribu. Po prečkanju ceste, ki povezuje Podpeč in Črnotiče, pridemo do televizijskega pretvornika, za njim pa nadaljujemo pot po robu skozi redko grmičevje. Preden pridemo do useka železniške proge, prečimo Marčev hrib (425 m), za njim pa se spustimo v borov gozd, kjer zagledamo mejnik iz leta 1819, ki je razmejeval

črnokalsko in črnotičsko komunsko ozemlje. Ko dospemo do železniške proge, jo previdno prečkamo in se v ključih mimo vhoda v jamo spustimo k vznožju črnokalske stene (če imamo voljo in čas, lahko od tod po stezi sestopimo v vas, ki je najbolj znana po poševnem zvoniku). Nadaljujemo pod steno in se na drugi strani ob jeklenici povzpemo čez njo, kjer se na naši desni strani končajo številne plezalne smeri. Do razcepa nad jamo Ladrice se

vrnemo po isti poti, sestopimo ob znani jeklenici pod steno in poiščemo shojeno potko do makadama, ki povezuje Podpeč in Praproče. Krenemo levo, zatem pa nas markacije, ki so bile včasih uradne belo-rdeče, kasneje prebarvane s sivo, nato pa na modro, usmerijo desno do razgledišča na Podpeč in obrambni stolp nad njo. Tod zopet stopimo na Pot gradov, po kateri se čez slikovito kraško pokrajino vrnemo v Praproče.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

Zajavor/Monte Zaiavor leži na vzhodnem delu nazobčanega grebena Muzcev. Strmo travnato južno in delno tudi severno pobočje se iztekata v dolino potoka Meja in dolino potoka Učja. Proti zahodu se greben nadaljuje do sedla Poljica. Z vzhodnim delom poraščenega grebena, ki se dviguje od Nizkega vrha (1258 m) preko Planje (1517 m), ga povezuje sedlo Zajavor. Na tem mestu ima greben svojo šibko točko, saj lahko

nanj pristopimo po dveh nezahtevnih poteh: s severa iz doline potoka Učja (sedlo Karnica) in z juga iz doline potoka Meja (sedlo Tam na Meji). Pot s sedla na vrh poteka po strmih travnatih hrbtu, na vrhu pa imamo odlični razgled na Kaninsko pogorje, severno na Zahodne Julijske Alpe in Karnijske Alpe, na zahodu na Javor in Lopič ter južno na bližnji Stolov greben. Na jugu imamo kot na dlani tudi dolini Dol po Meji in Ter.

Zahtevnost: Do sedla Zajavor vodi nezahtevna markirana pot. Nadaljnji vzpon na vrh je zahtevnejši, saj poteka po strmih in izpostavljenem travnatem hrbtu, ki je v mokrem nevarnem za zdrs.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 1815 m

Višina izhodišča: 1077 m

Višinska razlika: 738 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Cerkev svete Ane/Santa Anna di Carnizza v bližini sedla Karnica/Sella Carnizza (pribl. 500 m).

Koče: jih ni.

Časi:

- Cerkev svete Ane–sedlo Zajavor 1.30 ure
- Sedlo Zajavor–Zajavor 30 min
- Sestop 1.30 ure
- Skupaj 3–4 ure

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnik: Tine Mihelič (Muzci – Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009.

Zemljevida: Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabacco 026, 1 : 25.000; Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Razgled z Zajavora na vzhod FOTO: VID POGAČNIK

Zajavor, 1815 m–Veliki Rob, 1878 m

Muzci, Zahodne
Julijske Alpe, Italija

Prečenje grebena od Zajavora do Velikega Roba ali kote 1878 m je zaradi odmaknjenosti, divjine in težavnosti ena največja tur v Muzcih, ki je nikakor ne smemo podcenjevati. Na začetku je greben še položen, vendar se hitro zoži in kar težko verjamemo, da med travami in skalovjem ter prepadnimi pobočji na severni in južni strani obstajajo prehodi.

Ker greben nima izrazitih vrhov, tudi spusti in vzponi in vmesne vrhove ne pomenijo velike višine. Nekako na sredini tega dela grebena, na najbolj neobetavnem mestu za prečenje, leži naravno okno (finestra naturale), ki pa ga opazimo le, če naredimo obhod desno. Z grebena imamo nekaj možnosti sestopa na severno stran.

Zahtevnost: Prečenje je alpinistična smer II, 300 m. Značilne so strme trave, na posameznih mestih je krušljivo, hoja v travah je sitna zaradi lukenj, ki jih ne vidimo. Pri orientaciji pomagajo rdeče pike, ki v najtežjem delu izginjejo, zato je orientacija tam težja. Cepin ni odveč, v mokrem je zaradi strmih trav izredna nevarnost zdrsa.

Oprema: Gorniška, tehnična oprema (neskončna zanka, vponka z matico, vrv), cepin.

Nadmorska višina: 1878 m

Višina izhodišča: 1077 m

Višinska razlika: 900–1000 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Cerkev svete Ane/Santa Anna di Carnizza v bližini sedla Karnica/Sella Carnizza (pribl. 500 m).

Koče: jih ni.

Časi:

- Cerkev svete Ane–Zajavor 2 uri
- Zajavor–Veliki Rob (kota 1878 m) 4–5 ur
- Veliki Rob (kota 1878 m)–sedlo Karnica 1.30–2 uri
- Skupaj 7–9 ur

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Zemljevida: Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabacco 026, 1 : 25.000; Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Greben Zajavor – Veliki Rob FOTO: ZORAN GABOROVIC

Opis: Pristop na Zajavor vodi po markirani poti čez sedlo Zajavor/Bocchetta di Zaiavor (1608 m). Tu začnemo s prečenjem po travnatem grebenu. Mestoma je hoja sitna zaradi goste trave in ruš z luknjami. Ko se začnemo spuščati, postane teren zahtevnejši. Na skalah zasledimo rdeče markacije,

ki nam olajšajo orientacijo. Čez nekaj zahtevnih in izpostavljenih mest spet pridemo v lažji svet. Na naslednjo vzpetino se vzpnemo brez težav, sledi pa zahtevnejši svet. Zadnji vrh pred travnatim sedlom lahko obidemo po travnati polici na desni, kjer vodijo markacije, ali ga preplezamo (I).

Cerkvica Svete Ane, kjer pričnemo s turo. FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Opis: Z razgledišča pri cerkvi nas oznaka poti št. 727 usmeri južno v gozd. Široka mulatjera povede dolgo prečno v levo in nato navzgor skozi gozd v smeri grebena Muzcev. Gozd se dokaj hitro umakne in višje hodimo v udobnih ključih z razgledom na sever, na Zahodne Julijce. Na sedlu

Zajavor/Bocchetta di Zaiavor (1608 m) se odpre pogled na južno stran, na vas Muzci/Musi in Tersko dolino/Val Torre. Pot vodi desno po strmih travnatem hrbtu do vrha Zajavora s križem in vpisno knjigo.

Sestop: Vrnemo se po isti poti.

Zajavor, 1815 m – Veliki Rob, 1878 m

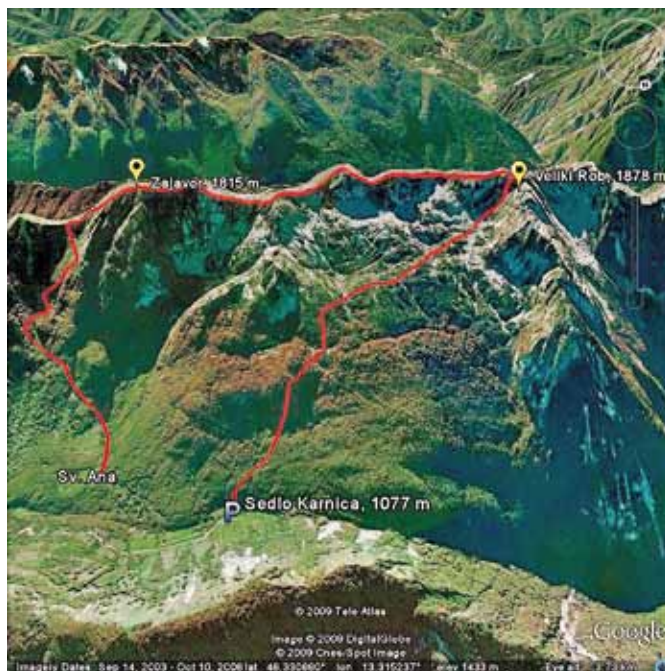

S travnatega sedla se brez težav po strmih travah vzpnemo na naslednji vrh. Na drugi strani je strmo in izpostavljeno. Do naslednjega vrha vodi oster skalnat greben. Sprva nas markacije usmerijo levo. Po travah se vzpnemo nazaj na greben in sestopimo do škrbinice, kjer so spet rdeče oznake (v tem delu so redkejšje). Tam se spustimo po strmi polici na desno stran do travnate rame. Z nje sestopimo po travnatih policah (leta 2009 je bil urejen tudi spust po vrvi) do velikega naravnega okna nad skalno grapo. Po stečini prečimo na drugo stran, za robom se po prehodih po travnatih policah spet vzpnemo do grebena. Za nami so ostri stolpi. Nadaljujemo s prečenjem po ostrem grebenu. Strmi stolp preplezamo (II), do vrha plezamo v svetu razmetanih balvanov (I, II).

Na drugi strani kučla spet prečimo ob ostrem grebenu, večinoma po južni strani. Preplezamo nekaj nerodnih in izpostavljenih mest do škrbine (možen prehod desno v kotanjo, kjer je z rdečimi črtami označena komaj vidna stara lovška pot). Po skalnem svetu se

vzpnemo na naslednjo vzpetino, za katero se oster skalni greben konča na naslednji škrbini (do tja je urejen spust po vrvi, 25 m). Stolp v škrbini obidemo in se po strmi travnati polici vzpnemo na greben. Svet naprej je precej krušljiv, lažji in ruševnat. Do Velikega Roba (kote 1878 m) prečimo po skalno-travnatem grebenu, kjer mestoma še preplezamo lažje pragove.

Sestop: Z Velikega Roba nas uhojena stezica vodi naprej po grebenu do markirane poti, ki z naše leve prihaja od vrha Muzcev/Monte Musi, 1866 m. Zavijemo desno do prevala (levo se dviga Veliki Rop, 1869 m), z njega pa po sitnem zagrúšenem terenu sestopimo v kotanjo na severni strani grebena. Pot med balvani pelje na sever, vmes prehajamo iz ene kotanje v drugo. Nato zavijemo desno (vmes kratka jeklenica) in pridemo v gozd. Dolgo časa hodimo precej vodoravno in gremo mimo jamarskega bivaka (levo). Po udobni gozdnati poti sestopimo v ključih skozi gozd mimo ruševin na sedlo Karnica.

Veliki Rob, 1878 m, s sedla Karnica

Muzci, Zahodne
Julijske Alpe, Italija

Na zemljevidih za 1878 metrov visok vrh v glavnem grebenu Muzcev imena Veliki Rob ne boste videli zapisanega. Čeprav je najvišji v tem delu grebena, je precej neizrazit. Travnati vrh je lahko

dostopen s severa s sedla Karnica. Zadnji vršni del ni markiran, vendar je steza dovolj uhojena, da ni orientacijskih zagat.

Zahtevnost: Pot je nezahtevna. V mokrem pazimo na spolzke skale v spodnjem delu poti.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 1878 m

Višina izhodišča: 1086 m

Višinska razlika: 792 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Sedlo Karnica/Sella Carnizza.

Koče: Jih ni.

Časi:

- Sedlo Karnica–Veliki Rob (kota

1878 m) 2.30–3 ure
- Veliki Rob (kota 1878 m)–sedlo Karnica 1.30 ure
- Skupaj 4–5 ur

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnik: Tine Mihelič (Muzci - Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009.

Zemljevida: Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabacco 026, 1 : 25.000; Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Na Velikem Robu. Greben se nadaljuje proti vrhu Muzcev. FOTO: ZORAN GABORVIČ

Na Veliki Rob se od severa vzpemo iz velike kotanje. FOTO: VLADIMIR HABJAN

Vrh Muzcev, 1866 m, od hudournika Meja v dolini Dol po Meji

Muzci, Zahodne
Julijske Alpe, Italija

Greben Muzcev/Cime del Monte Musi kot skalnat zid med Rezijo in Dolom po Meji ne dopušča lahkih prehodov. Strmo travnato pobočje na jugu in skalnato, včasih z ruševjem poraščeno na severu omogočata samo tri prehode na greben: vzhodnega na sedlo Zajavor, zahodnega na Kadin in srednjega, najtežjega na koto 1866 m oziroma vrh Muzcev. Slednja pot je zelo strma, pred zgornjim, skalnatim zavarovanjem

delom pa se lahko ustavimo v ličnem rdečem bivaku Dino Brollo. Sam vrh Muzcev ni izrazit, vidimo pa zelo zahtevni zahodni del grebena do Kadina in zavarovani greben do kote 1878 m ali Velikega Roba. Če se bomo odločili za sestop po zavarovanem grebenu in naprej na sedlo Karnica, si moramo organizirati prevoz do izhodišča v Dolu na Meji (berī: avtostop) ali še bolje imeti dva avtomobila.

Zahtevnost: Celotna pot je zelo strma, zadnjih 200 m zavarovana z jeklenico. V mokrem obstaja resna nevarnost zdrsa, zato takrat sestop po njej odsvetujem. Prečenje grebena do Velikega Roba (kote 1878 m) je zavarovano z jeklenicami, vendar pazimo, ker pot ni redno vzdrževana in so jeklenice lahko potrgane (leta 2009).

Oprema: Običajna pohodniška oprema s čelado in kompletom za samovarovanje.

Nadmorska višina: 1866 m

Višina izhodišča: 691 m

Višinska razlika: 1175 m, s prečenjem grebena do kote (1878 m) 1275 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Hudournik Meja/Torrente Mea v dolini Dol po Meji/Valle di Musi. Kjer se hudournik Meja najbolj približa

cesti (odcep, smerna tabla), lahko parkiramo.

Koče: Bivak Dino Brollo, 1675 m (šest ležišč, brez odej).

Časi:

- Izhodišče–bivak Brollo 3 ure
- Bivak Brollo–vrh Muzcev 1 ura
- Sestop 2.30 ure (po poti vzpona), prečenje do kote 1878 1 ura, sestop na sedlo Karnica 1.30 ure
- Skupaj 6–7 ur, prečenje do kote 1878 in sestop na sedlo Karnica 6.30 ure
Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnika: Tine Mihelič (Muzci – Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009; Andrej Mašera, Zahodne Julijske Alpe, Ljubljana, Sidarta, 1998.

Zemljevida: Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabacco 026, 1 : 25.000; Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Vrh Muzcev z bivaka Brollo FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Opis: Prečimo hudournik in se po širokem kolovozu (pot št. 737) mimo počitniške hiše napotimo v smeri grebena. Pot se počasi vzpenja, prečimo grapo Rio Tapotamor (pogled po grapi navzgor nam razkrije komaj opazno

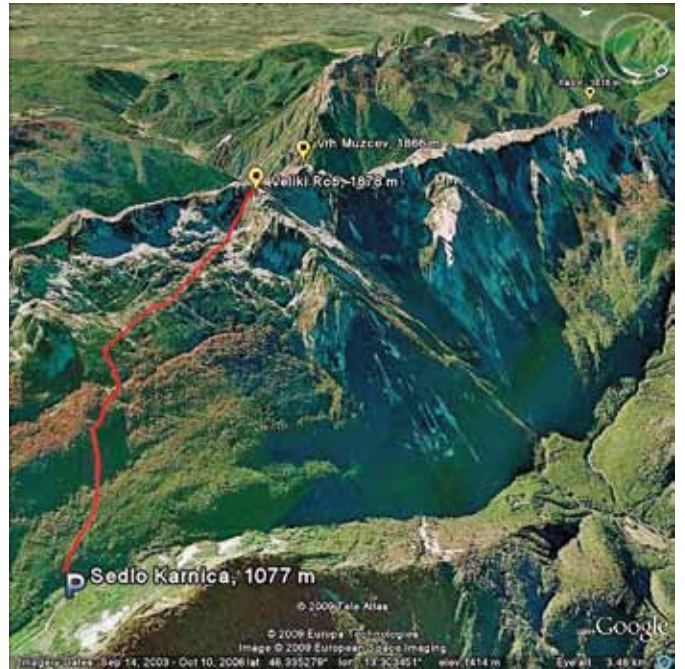
naravno okno v grebenu Muzcev) in se začnemo vzpenjati po pobočju Tamarja/Monte Tamor (1152 m). Pot gre preko več robov v levo, sledi globok spust v grapo Rio Zalodra (jeklenica) in iz nje levo mimo izvira na rob. Od tu se

Zuc dal Boor z Velikega Roba FOTO: VLADIMIR HABJAN

Opis: S sedla (pot št. 737) nas gozdna pot pelje kratko navzgor (ruševine na desni), nato zavije za velikim ovinikom na levo. Zložno se dvigujemo skozi gozd, višje zavijemo desno in po prelomu (zahodno) skoraj vodoravno počasi prihajamo iz gozda. Čez približno pol ure hoje gremo mimo speleološkega bivaka, ki je samo ograjen prostor brez strehe. Med ruševjem in v kraškem svetu se dvigujemo v razglednejši teren. Na severu vidimo

Zahodne Julijce in Karnijske Alpe. V tem delu se začnemo obračati na jug. Steza spretno pelje ob robu plitvih kotanj, polnih manjših in večjih balvanov. V zadnji, največji že vidimo del vzhodnega grebena Muzceev, ki pelje od Velikega Roba/kote 1878 m proti Zajavoru, in na desni Viliki Rop (1869 m). Po sprva neprijetnem melišču in višje strmem travnatem žlebu se dvignemo na preval (pribl. 1840 m). Jugozahodno z njega se kratko

dvignemo na greben, kjer zapustimo markirano pot in zavijemo levo (desno pelje zelo zahtevna markirana pot na vrh Muzcev/Monte Musi, 1866 m). Po uhojeni, a neoznačeni stezi

se po ravnatem grebenu dvignemo na najvišji vrh v tem delu grebena, Veliki Rob/koto 1878 m.

Sestop: Vrnemo se po isti poti.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

Vrh Muzcev, 1866 m, od hudournika Meja v dolini Dol po Meji

Irena Mušič Habjan

strmo dvigamo po široki travnati grapi do razglednega sedla. Šele tu se svet malo odpre proti južnim pobočjem Muzceev, razkrije se nam del grebena do Zajavora. Pot gre naprej po desnem pobočju (gledano proti grebenu) vzpetine Rušje/Monte Ruscie (1621 m) in se med ruševjem dvigne na grebenček Rušja. Na levo smo v minuti pri ličnem rdečem bivaku Brolo. Desno po grebenu med nizkim ruševjem in kasneje v strmih travah hitro pridemo do stene, kjer se začne zavarovani del do grebena. Jeklenica nas v skali popelje navzgor, nato kratko prečno v desno, sledi strm travnat in višje skalnat žleb. Proti vrhu jeklenica pomaga v strmih travah, sledi nekaj skalnatega grebena tik pod vršnim delom. Na vrhu nas čaka vpisna knjiga. Nekaj metrov pod vrhom je na desno viden odcep poti št. 737, ki pelje po grebenu proti koti 1878 m.

Sestop: Sestopimo lahko po poti vzpona ali nadaljujemo po grebenu do kote 1878 m ter naprej do sedla Karnica. Na odcepu za vrh Muzcev (levo) in prečenje grebena (desno) zavijemo desno in po ozki polički malo sestopimo

v podro škrbino. Na skali je oznaka za Karnico ter težavnost (EEA: deloma zelo zahtevna pot, »per excursionisti esperti con attrezzatura«). Vzpemo se desno na skalnat greben, spustimo v škrbino (jeklenica), po ozkem in izpostavljenem grebenčku (jeklenica), malo sestopimo na južno stran na travnato pobočje in se po travnati gredini spet dvignemo na rob, sledita sestop in kratek vzpon (jeklenica). Zavijemo na levo stran grebena (plošče, jeklenica) in kratko sestopimo v ozko škrbino, iz nje navzgor spet na desno stran grebena (obhodimo nizek stolpič) in gor (jeklenica). Zopet sestopimo in se po južni, desni strani dvignemo na zadnji stolp, do odcepa poti na preval 1840 m (levo) in na Veliki Rob (1878 m) ali koto 1878 m (desno). Do kote 1878 m je še nekaj minut krajšega vzpona po izraziti stezi, ki pa ni označena. S kote 1878 se vrnemo po isti stezi do stika s potjo št. 737 (z leve), sestopimo v desno do prevala (levo se dviga Viliki Rop, 1869 m), z njega pa po sitnem terenu sestopimo v zagrščeno kotanjo na severni strani grebena. Tu gre pot med balvani na sever, vmes prehajamo iz ene

manjše kotanje v drugo. Pot zavije bolj desno (vmes kratka jeklenica) in nas po prelomu vodi v gozd. Dolgo časa hodimo precej po ravnem, samo v kratkih spustih izgublamo višino. Proti koncu poti gre-

mo mimo speleološkega bivaka (levo). Končno se po udobni gozdni poti začnemo bolj spuščati, na koncu naredimo dolg ovinek v levo, gremo mimo ruševin in že smo na sedlu Karnica.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

Kadin/Monte Cjadin je precej neizrazit vrh v vzhodnem delu grebena Muzcev. Kot vsi vrhovi v tem grebenu je travnat, s travnatim južnim in skalnatim severnim pobočjem. Ni odveč poudariti, da sta obe zelo strmi. Kadin je lep razglednik, na severu vidimo Karnijske Alpe, na zahodu bližnji Javor in Lopič,

na jugu zahodni Stolov greben s Karmanom in na vzhodu vrh Muzcev ter v ozadju Kaninsko pogorje. Kadin je zadnji vrh v vzhodnem delu Muzcev, greben se nato proti zahodu zniža preko travnatega vrha Cima di Campo na sedlo Poljica. Na vrh se bomo povzpeli z juga.

Ko stopimo na greben, se pred nami odkrije vrh Kadina. FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: V zgornjem delu pod grebenom pot vodi čez strme trave. V krušljivi grapi nam pomaga jeklenica, spomladi pa v njej lahko dalj časa ostane sneg.

Oprema: Običajna pohodniška oprema. Cepin, zlasti spomladi, ne bo odveč.

Nadmorska višina: 1818 m

Višina izhodišča: 627 m

Višinska razlika: 1191 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Vas Muzci/Tanataviele v dolini Dol po Meji/Valle di Musi.

Koče: jih ni.

Časi:

- Vas Muzci–Kadin 3.30–4 ure

- Kadin–vas Muzci 3 ure

- Sestop 3 ure (po isti poti), 3.30–4 ure (po poti št. 709)

- Skupaj 6.30–7 ur, (po poti št. 709) 7–8 ur

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnik: Tine Mihelič (Muzci – Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009.

Zemljevida: Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabacco 026, 1 : 25.000; Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Kadin, 1818 m, iz vasi Liščace

Muzci, Zahodne
Julijske Alpe, Italija

Kadin/Monte Cjadin je precej neizrazit vrh v vzhodnem delu grebena Muzcev. Kot vsi vrhovi v tem grebenu je travnat, s travnatim južnim in skalnatim severnim pobočjem. Ni odveč poudariti, da sta obe zelo strmi. Je seveda lep razglednik, na severu vidimo Karnijske Alpe, na zahodu bližnji Javor in Lopič, na jugu zahodni Stolov greben s Karmanom in na vzhodu vrh Muzcev ter v ozadju Kaninsko pogorje. Kadin je zadnji vrh v vzhodnem delu Muzcev, greben se nato proti zahodu zniža preko travnatega

vrha Cima di Campo na sedlo Poljica. Tokrat bomo naredili krožno turo. Na vrh se bomo povzpeli s severa, ga prečli, obhodili sosednji vrh Cima di Campo ter sestopili čez sedlo Poljica in preval La Forchia (forchia pomeni preval) do izhodišča.

Lahko pa celotno turo skrajšamo za 2–3 ure, če s Kadina sestopimo do sedla Forcella Stiliza (št. 740A) in z njega po kratki zavarovani plezalni poti v poznano kotanjo na severni strani Kadina do prevala La Forchia in nazaj do izhodišča.

Travnati vrh Cima di Campo nad sedlom Poljica, za njim neizraziti vrh Kadina FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: Del poti, ki pelje čez steno na greben, je zavarovan (jeklenica), poteka pa po izredno krušljivem in strmem travnatem terenu. Leta 2009 je bil del jeklenice brez vmesnih klinov. V mokrem je nevarnost zdrsa (trave, prst).

Oprema: Običajna pohodniška oprema s čelado in kompletom za samovarovanje.

Nadmorska višina: 1818 m

Višina izhodišča: 500 m

Višinska razlika: približno 1770 m

Območje: Predalpe/Prealpi
Izhodišče: Vas Liščace/Borgo Lischiazze na severni strani Muzcev (parkirišče na koncu vasi).

Koče: Jih ni.

Časi:

- Vas Liščace–preval La Forchia 1.30 ure

- Preval La Forchia–Kadin 2 uri

- Kadin–sedlo Poljica 1.30 ure

- Sedlo Poljica–vas Liščace 1.30 ure

- Sestop 3 ure

- Skupaj 6.30–7 ur

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnik: Tine Mihelič (Muzci – Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009, razen sestopa.

Zemljevida: Prealpi Giulie, Valli del Torre, Tabacco 026, 1 : 25.000; Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

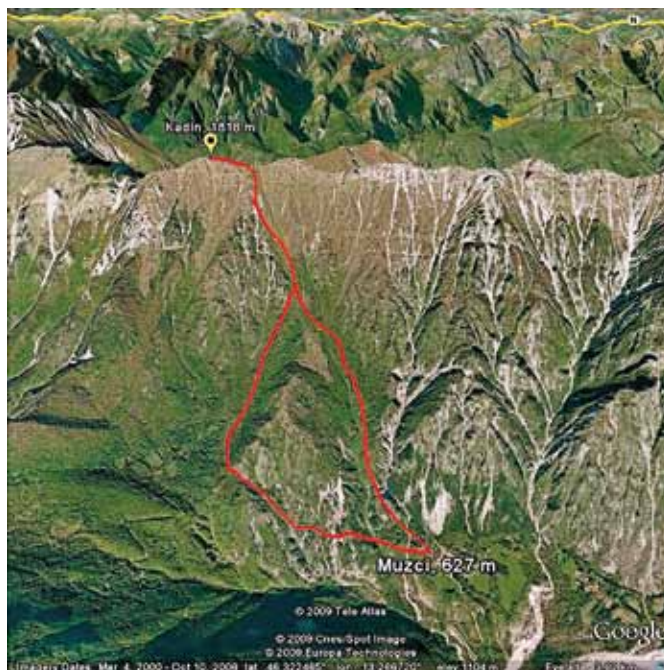
Opis: Po poti št. 703 gremo jugovzhodno po makadamski cesti, ki ima že v začetku prepreko (jeklenica leta 2009). Po njej do table za narodni park (Parco Naturale delle Prealpi Giulie), kjer zavijemo ostro desno, čez grapo in nato ostro levo (puščica na kamnu, pri sestopu bodimo pozorni nanjo) naprej po gozdni poti. Hoja je lahkotna, svet je še nerazgleden. Kmalu pridemo do

odcepa poti na Kucer (1462 m, št. 707). V nadaljevanju pot postaja strmejša, vmes imamo še eno razpotje (pot št. 762 v levo). Večkrat prečimo isto grapo, nato se spet strmo dvigujemo, pred prevalom La Forchia (1192 m) svet postane položnejši. Tu zagledamo skalnati Javor/Lavara (1906 m). Na razpotju (nekaj metrov pod prevalom na zahodni strani) zavi

Opis: Od parkirišča pri cerkvi gremo po asfaltni cesti mimo table za narodni park (Parco Naturale delle Prealpi Giulie) proti koncu vasi, kjer je razpotje. Na levo pelje pot št. 709, mi pa gremo po poti št. 740 desno v gozd. Začetek je sicer precej strm, vendar pot lepo vodi skozi prijeten gozd po hrbtu na desni strani grape. Malo višje jo prečimo, pot nas vseskozi vodi navzgor čez več robov, svet je še vedno poraščen. Hodimo v ključih, strmina ne popušča, svet postaja travnat, brez dreves. Na višini približno 1200 m se nam z leve priključi pot št. 709 (oznaka na skali). Pred nami se odkriva zahodni del Muzcev, prostrane travnate poljane se s strmimi pobočji dvigajo proti grebenu, vrh Kadina na levi je še neizrazit. Stopimo v dolinico, še vedno se dvigamo v ključih, na koncu pa nas skromna stezica povede v levo v travnatno grapo. V zgornjem delu plezamo po krušljivem žlebu, kjer nam pomaga jeklenica. Stopimo na travnat greben in odkrije se severna stran. V bližini (desno) pelje markirana pot (št. 740) v dolino na severni strani, mi nadaljujemo levo

čez dva predvrha. Greben je izpostavljen, sestop s prvega predvrha vodi po levi strani grebena z nekaj lažjega plezanja, zadnji predvrh lahko tudi obhodimo po desni, severni strani. Od tod je še nekaj minut hoje po ozkem skalnato-travnatem grebenu do vrha. **Sestop:** Sestopimo lahko po isti poti ali pa v spodnjem delu sestopa naredimo krožno pot po poti št. 709. Do razpotja poti št. 740 in št. 709 sestopamo po isti poti, na razpotju zavijemo desno (levo št. 740). Svet postaja bolj zaraščen in manj razgleden, dokler ne stopimo v gozd. Tu sestopamo po manj strmih terenu, že smo na območju planine Tam za Topolom/Plan di Tapou, okoli 900 m. Pridemo do makadamske ceste (v slabem stanju), ki pripelje z desne, mi pa zavijemo levo po njej. Cesta kmalu preide v stezo, ki nas vodi prečno proti vzhodu. Dolgo prečenje nas iz gozdnatega sveta popelje po poseki med borovci, nato v skalnat svet prek treh grap, od katerih je srednja zelo globoka in strašljiva. V zadnji je voda, od tod je svet manj skalnat in položnejši, nato pa ob ograji stopimo v vas, na izhodiščno razpotje. Od tod do parkirišča je še nekaj minut.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

jemo levo (desno je odcep poti št. 703 za Javor). Po zelo strmih gozdnem terenu (prst, spolzko, kratko) se povzpemo v kotanjo pod severno steno grebena Muzcev, med vrhoma Kadin in Monte di Campo (1762 m). Svet je tako zaraščen in poln lukenj, da bi bil brez markacij zelo težko prehodan. Pot nas vodi proti vzhodu, levo od Kadina in nato po melišču navzgor pod kratko steno grebena. Hoja po melišču je težka, višje (približno 1400 m) naletimo na odcep markirane poti (št. 741A, Stiliza), ki gre desno na sedlo Stilica/Forcella Stiliza (1669 m) in z zahodne strani po grebenu pripelje na Kadin. Na začetku zavarovane poti na skali zagledamo veliko oznako 740. Zavarovana pot vodi najprej preko skalne stenice, nato preide na travno pobočje in zavije desno v krušljiv žleb do izstopa na greben. Tu zopet zavijemo desno po travnatem grebenu do stika s potjo št. 740 (levo, iz vasi Muzci). Od tod nas čakata dva predvrha, sestop s prvega vodi po levi strani grebena z nekaj lažjega plezanja, zadnji predvrh lahko tudi obhodimo po desni, severni strani. Od tod je še nekaj minut hoje

po ozkem grebenu do vrha. **Sestop:** Sestopimo zahodno po travnatem grebenu (na začetku izpostavljeno) v smeri sedla Stilica/Forcella Stiliza. Položnejši del grebena se prevesi v strmejšo ruševnato pobočje. Pot v začetku poteka po grebenu, nato se umakne na levo, zahodno stran. Na razpotju poti št. 726 in št. 740A (naravnost na sedlo Forcella Stiliza in v dolino do vasi Liščace) izberemo prvo, ki nas popelje na dno travnate kotanje Cjadinut pod vrhom Monte di Campo. Pot nas vodi desno nad jezercema (Pozza) do roba, zavije ostro desno in strmo navzgor po travnatem hrbtu. Višje prečimo v levo (spodaj globoka grapa) in po travah Monte di Campa vseskozi rahlo navzdol. Preden se pobočje prevesi proti Javoru, se v okljukih spustimo za približno 200 m in nato zavijemo desno v bukov gozd, preko več robov, dokler ne zagledamo pred sabo Javora. Svet se odpre, pot pelje med ruševjem iz grapice v grapico proti severovzhodu. Vmes prečimo potoček (odtrgana jeklenica leta 2009), pot se izteče na travnato uravnavo pod sedlom Poljica/Forcella Campidello (1461 m). Na levi

je kažipot, mi pa zavijemo desno in po dvajsetih minutah v velikih okljukih dosežemo sedlo. Pot se s sedla prevesi proti vzhodu v veliko kotanjo, nižje v gozdu hodimo po desnem bregu

potočka (voda je pitna). Dno kotanje je gruščnato, sledi še 250-metrski vzpon na preval La Forchia. V spodnjem delu je levo odcep poti št. 703. Pot s prevala do izhodišča nam je že znana.

planinskiVESTNIK · JANUAR 2010

Javor/Monte Lavara (Golz) leži v zahodnem delu grebena Muzcev, med sedloma Poljica in Lanež. Je lep piramidast vrh s strmimi skalnimi pobočjem na severu in vzhodu, še zanimivejši pa je z juga, kjer nam pokaže šibko točko za pristop. Z vrha imamo lep pogled na sosednji Lopič in na doline okrog gore, ki se vanjo visoko zajedajo. Nanj je vča-

sih peljala z rdečimi pikami označena pot, ki pa so jo v zadnjem času še uradno markirali. Goro najlepše spoznamo tako, da jo prečimo, in sicer najbolje od zahoda proti vzhodu. Vzpon in sestop nista med najlažjimi. Mi se bomo nanj podali s planine Confin, če pa bomo turo zastavili že v dolini, bomo zanjo porabili kar ves dan.

Javor FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: Pot je bila prvotno označena samo z rdečimi pikami, ki so jih v zadnjem času dopolnili še z uradnimi markacijami. V zgornjem delu pod steno je hoja po melišču precej naporna. Nekateri deli vzpona (skalnat žleb) in sestopa so zavarovani z jeklenicami.

Oprema: Običajna pohodniška oprema in čelada ter komplet za samovarovanje.

Nadmorska višina: 1906 m

Višina izhodišča: 1331 m

Višinska razlika: 575 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Planina Malga Confin.

Do planine se v poletnem času lahko pripeljemo. V Pušji vasi zavijemo na ozko asfaltno cesto na desnem bregu potoka Venzonassa. Po strmi in ozki cesti se pripeljemo do znaka za prepoved prometa, kjer parkiramo. Tu je odcep za pot št. 705 do planine

Ungarina. Cesta pelje še naprej skozi predor, mimo table (dovoljenje vožnje) in višje ob strmi grapi Lavinal di Confin do planine Confin.

Koča: Kmečki turizem Malga Confin (20 ležišč, predvidoma odprt od junija do septembra, tel. 043 297 28 70, 348/5808397, e-pošta iri@iri.fvg.it, ga. Gabriela).

Časi:

- Planina Confin–Javor 1.30–2 uri

- Javor– planina Confin 1.30 ure

- Sestop 1.30 uri

- Skupaj 3–3.30 ure

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnik: Tine Mihelič (Muzci – Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009, razen sestopa.

Zemljevid: Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Lopič, 1958 m, s planine Ungarina

Lopič/Monte Plauris je najvišji in najzahodnejši vrh Muzcev. Leži visoko nad dolino Tilmenta na zahodu, na jugu se dviguje nad dolino Venzonassa, s severa pa se vanj zajedajo številne dolinice iz Rezije. Njegovo severno pobočje je strmo in skalnato, na jugu se v dolino spuščajo strme trave. Je lep razglednik. Nanj peljejo tri mar-

kirane poti, ki pa so vse dolge, saj je izhodišče nizko v dolini. Opisano pot bomo naredili s planine Ungarina, do kamor se v poletnem času, ko je na sosednji planini Confin odprt kmečki turizem, lahko pripeljemo. Vse ostale poti zaradi ogromne višinske razlike zahtevajo hoje za ves dan.

Lopič z vrha Javora FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: Pot od sedla Lanež do vrha je zahtevna in zaradi strmih trav v mokrem nevarna za zdrs.

Oprema: Običajna pohodniška oprema in čelada.

Nadmorska višina: 1958 m

Višina izhodišča: 1296 m

Višinska razlika: 662 m

Območje: Predalpe/Prealpi

Izhodišče: Planina Casera Ungarina, do katere se poleti lahko pripeljemo. V Pušji vasi zavijemo na ozko asfaltno cesto na desnem bregu potoka Venzonassa. Po strmi in ozki cesti se pripeljemo do znaka za prepoved prometa, kjer lahko tudi parkiramo. Cesta pelje še naprej skozi predor, mimo table (do-

voljenje vožnje) in višje ob strmi grapi Lavinal di Confin do planine Ungarina.

Koče: Jih ni.

Časi:

- Planina Ungarina–Lopič 1.30–2 uri

- Lopič– planina Ungarina 1.30 ure

- Sestop 1.30 uri

- Skupaj 3–3.30 ure

Sezona: Kopna sezona, od maja do oktobra.

Vodnik: Tine Mihelič (Muzci – Stanko Klinar), Julijske Alpe, Ljubljana, PZS, 2009, razen sestopa.

Zemljevid: Canin – Val Resia – Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Opis: Od vodnega zbiralnika na planini Confin zavijemo desno proti vzhodu. Po sprva skoraj vodoravni poti približno 100 m nad potjo, ki pelje na sedlo Poljica/Forcella Campidello (1461 m), se dvigujemo po južnem pobočju Jof di Confin (1761 m) v grebenu med Javorjem in sedlom Lanež/Forcella Slips (1631 m). Višje v ruševju zavijemo levo (pot se nadaljuje proti južnem grebenu Javorja) in se po poseki strmo dvigujemo. Iz ruševja stopimo na delno poraščeno melišče, kjer pa je hoja kar naporna. Markacije nas povedejo k levemu delu stene Javorja, skozi skalnat žleb (jeklenica) na zahodni greben. Odpre se nam pogled na bližnji Lopič in gore na severu. Zavijemo desno, se kratko dvignemo, nato pa zavijemo kratko v levo in naravnost navzgor proti vzhodu, kjer imamo lahko nekaj težav z iskanjem prehodov v razbitem

svetu razmetanih skal in balvanov. Sledi kratek sestop in v nekaj minutah smo na vrhu s križem.
Sestop: Kratko sestopimo po južnem grebenu (markacija), vendar zelo hitro zavijemo levo z grebena v kratek skalnat žleb (jeklenica) proti vzhodu. Po izpostavljeni prečnici (jeklenica) stopimo na severno stran Javorja in po strmih travah dosežemo ruševnato sedlo. Tu zavijemo desno navzdol. Sprva sestopamo po travah (strmo), nižje zavijemo desno v neprijetno gruščnato grapo. Iz nje nižje zavijemo desno na poseko, po kateri pridemo v lažji svet. Po travah sestopimo na sedelce južnega grebena, od koder nas dobro vidna steza vodi prek več robov na melišča pod južno steno Javorja in mimo značnega odcepa (desno) proti vrhu. Pot nazaj do izhodišča že poznamo.

Lopič, 1958 m, s planine Ungarina

Opis: Pot (št. 705) lahko pričnemo tudi s cestnega ovinka pred predorom in je v začetku precej strma. Pelje mimo cerkvice San Antonio Abato, se višje malo položi in zavije desno proti planini Ungarina (1296 m). Celotni vzpon bomo s tem izhodiščem podaljšali za dobri dve uri. S planine stopimo na poraščen hrbet z redkim drevjem. Komaj vidna stezica (št. 702) se v ključih dviga v travnat svet in pred strmejšim grebenom zavije desno ter okoli roba pripelje na sedelce na slemenu oz. južnem grebenu vrha Vogršček/Iof di Ungarina (1806 m). Pred nami na levi se odkrije glavni greben, na desni smo med vzponom gledali planino Malga Confin (1331 m) in sedlo Poljica/Forcella Campidello (1461 m), v daljavi pa greben Muzcev. Zadnji vrh na levi strani glavnega grebena je Lopič. Na slemenu se nam z desne priključi

pot št. 726. Prečna pot v levo nas vodi čez strma travnata pobočja na sedlo Lanež/Forcella Slips (1631 m), z njega na severno stran pelje pot št. 702). Koto v grebenu 1848 m slabo označena pot obide po strmih južnih pobočjih, kjer je hoja mestoma kar naporna. Pod vršnim, skalnim delom Lopiča spet stopimo na greben in se čez kratko strmejšo pobočje vzpnemo na razgledni vrh.
Sestop: Sestopimo lahko po isti poti ali pa s travnatega sedelca tik pod vrhom zavijemo navzdol po strmih travah južnega pobočja (neoznačeno) do prečne poti št. 728a (z desne Trav. Prealpi Giulie), zavijemo levo nanjo, prečimo plitvo grapo in že smo v gozdu. Stezica pelje skoraj vodoravno po pobočju, izmenično po gozdu in razglednih posekah vse do izhodišča na planini Ungarina.

